

Potencijali za cjeloživotno učenje i obrazovanje u narodnim knjižnicama

Rudić, Taki

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:814647>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Izvanredni diplomski sveučilišni studij Informatičkih znanosti

Taki Rudić

**Potencijali za cjeloživotno učenje i obrazovanje u
narodnim knjižnicama**

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Izvanredni diplomski sveučilišni studij Informacijskih znanosti

Potencijali za cjeloživotno učenje i obrazovanje u narodnim knjižnicama

Diplomski rad

Student/ica:

Taki Rudić

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Jadranka Stojanovski

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Taki Rudić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Potencijali za cjeloživotno učenje i obrazovanje u narodnim knjižnicama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. ožujak 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
1. UVOD.....	3
1.1. PROBLEM, CILJ I METODA RADA	3
1.2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA	4
1.3. STRUKTURA RADA	4
2. STRATEŠKI OKVIRI ZA RAZVOJ CJELOŽIVOTNOG UČENJA I PRIMJENU U NARODNIM KNJIŽNICAMA	6
2.1. DEFINICIJA I KONCEPT CJELOŽIVOTNOG UČENJA	6
2.2. OBRAZOVNA ULOGA NARODNIH KNJIŽNICA U KONTEKSTU INFORMACIJSKOG DRUŠTVA	9
2.2.1. <i>Redefiniranje uloge narodnih knjižnica</i>	<i>10</i>
2.3. EUROPA ZNANJA I CJELOŽIVOTNO UČENJE U POLITIKAMA EU	11
2.3.1. <i>Memorandum o cjeloživotnom učenju.....</i>	<i>11</i>
2.3.2. <i>Europsko područje za cjeloživotno učenje.....</i>	<i>12</i>
2.3.3. <i>Doprinos EBLIDA-e jačanju pozicije narodnih knjižnica</i>	<i>13</i>
2.3.4. <i>IFLA i koncept medijsko-informacijske pismenosti.....</i>	<i>15</i>
3. PROMJENE U OKRUŽENJU I IZAZOVI PROCESA CJELOŽIVOTNOG UČENJA	17
3.1. PRISTUPI UČENJU U KONTEKSTU INFORMACIJSKOG DRUŠTVA	17
3.3.1. <i>Tržišni vs. humanistički pristup cjeloživotnom obrazovanju</i>	<i>19</i>
3.3.2. <i>Programi narodnih knjižnica u kontekstu humanističke teorije učenja.....</i>	<i>21</i>
3.3.3. <i>Matrica humanističkog cjeloživotnog učenja za narodne knjižnice</i>	<i>21</i>
3.4. CJELOŽIVOTNO UČENJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ	23
3.4.1. <i>Narodne knjižnice, cjeloživotno učenje i održivi razvoj.....</i>	<i>24</i>
3.5. ZAJEDNICE, KNJIŽNICE I CJELOŽIVOTNO UČENJE	25
3.5.1. <i>Društvena zajednica i uloga lokalne samouprave u procesima učenja</i>	<i>26</i>
3.5.2. <i>Knjižnice kao komunikacijska središta zajednice</i>	<i>27</i>
3.5.3. <i>Suradnja knjižnica i drugih organizacija u okviru obrazovnog okruženja</i>	<i>28</i>
3.5.4. <i>Uloga narodnih knjižnica u povezivanju kreatora znanja.....</i>	<i>28</i>
3.5.5. <i>Narodne knjižnice kao dio „pametnih zajednica“</i>	<i>30</i>
3. PRIMJENA TEHNOLOGIJA U PROCESIMA CJELOŽIVOTNOG UČENJA U NARODNIM KNJIŽNICAMA.....	31
4.1 RAZVOJ OBRAZOVANJA U KONTEKSTU NOVIH TEHNOLOGIJA	31
4.1.1 <i>Osobno okruženje za učenje</i>	<i>31</i>
4.1.2 <i>Zajednice prakse</i>	<i>32</i>

4.1.3	<i>Otvoreni obrazovni sadržaji</i>	32
4.1.3.1.	Inicijativa otvorenih obrazovnih sadržaja	33
4.1.3.2.	Izazovi otvorenih obrazovnih sadržaja.....	33
4.2	E-UČENJE U NARODNIM KNJIŽNICAMA	34
4.2.1	<i>Preduvjeti za e-učenje u narodnim knjižnicama</i>	36
4.2.2	<i>Tehnologije za e-učenje u knjižničnoj zajednici</i>	37
4.2.3	<i>E-učenje za obuku knjižničnih djelatnika</i>	42
4.2.3.1	Prednosti e-learning programa u kontekstu obuke djelatnika	42
4.2.3.2	Prepreke i izazovi implementacije e-učenja u narodnim knjižnicama.....	43
4.2.4.	<i>MOOC-ovi – Massive Open Online Courses</i>	44
5	POTREBE KORISNIKA ZA CJELOŽIVOTNIM UČENJEM	46
5.1	PROGRAMI ZA CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE I UČENJE ZA RAZLIČITE KATEGORIJE KORISNIKA	47
5.1.1	<i>Programi knjižnica za odrasle i korisnike starije dobi</i>	47
5.1.2	<i>Žene i cjeloživotno učenje</i>	49
5.1.3	<i>Programi za djecu i mlade u narodnim knjižnicama</i>	49
5.1.4	<i>Programi knjižnica za učenike od kuće</i>	50
5.1.5	<i>Programi knjižnica za osobe s poteškoćama u razvoju</i>	50
5.1.6	<i>Ublažavanje „kulturnog šoka“ za imigrante</i>	51
5.1.7	<i>Cjeloživotno učenje knjižničara</i>	51
5.2	POTREBE ZAJEDNICE S OBZIROM NA RAZLIČITE TEME CJELOŽIVOTNOG UČENJA	53
5.2.1	<i>Tržište rada i cjeloživotno učenje u knjižnicama</i>	54
5.2.2	<i>Programi informacijskog opismenjavanja - preduvjet za cjeloživotno učenje u narodnim knjižnicama</i> 55	
5.2.2.1	Informacijsko opismenjavanje djece, mladih i roditelja.....	56
5.2.2.2	Informacijske potrebe starijih osoba	57
5.2.3	<i>Od informacijske do medijske pismenost i maker edukacije</i>	58
5.2.4	<i>Učenje jezika u narodnim knjižnicama</i>	59
5.2.5	<i>Poslovne teme u narodnim knjižnicama</i>	60
6	PRIMJERI DOBRE PRAKSE U PODRUČJU CJELOŽIVOTNOG UČENJA I OBRAZOVANJA U NARODNIM KNJIŽNICAMA	62
6.1.	PRIMJERI DOBRE PRAKSE U EUROPI – PROGRAMI ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE I OBRAZOVANJE	62
6.1	NARODNE KNJIŽNICE I CJELOŽIVOTNO UČENJE U DRUGIM DIJELOVIMA SVIJETA	68
6.1.1	<i>SAD i Kanada</i>	68
6.1.2	<i>Cjeloživotno obrazovanje u narodnim knjižnicama u Australiji i Novom Zelandu</i>	74
6.1.3	<i>Izazovi knjižničnih programa u afričkim narodnim knjižnicama (primjer Nigerije)</i>	75

6.1.4	<i>Kulturne aktivnosti knjižnica u ruralnim područjima</i>	76
6.2	PRIMJERI DOBRE PRAKSE ZA E-LEARNING PROGRAME U KONTEKSTU OBUKE KNJIŽNIČNIH DJELATNIKA	77
6.2.1	<i>WebJunction zajednica i online učenje</i>	78
6.2.2	<i>Promocija e-učenja u narodnim knjižnicama EU kroz projekt DERAL</i>	79
6.3	POKRET „CONNECTED LEARNING MOVEMENT“ U NARODNIM KNJIŽNICAMA	79
6.3.1	<i>Zaklada Mozilla i „Connected Learning Movement“</i>	79
6.3.2	<i>Primjeri narodnih knjižnica u svijetu kao središta zajednice za povezano učenje</i>	80
6.3.3	<i>Kako postati središte zajednice za povezano učenje?</i>	82
6.3.4	<i>Primjeri masovnih online tečajeva</i>	84
6.4	NARODNE KNJIŽNICE I CJELOŽIVOTNO UČENJE U HRVATSKOJ – PRIMJERI DOBRE PRAKSE	85
6.4.1	<i>Primjer knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica</i>	86
6.4.2	<i>Ostali primjeri dobre prakse u Hrvatskoj</i>	88
6.4.3	<i>Održivost programa cjeloživotnog učenja i obrazovanja u hrvatskim narodnim knjižnicama</i>	92
7	ZAKLJUČAK	95
8	LITERATURA	99
9	POPIS SLIKA	109

Sažetak

S ciljem da se dobije što cjelovitiji pregled potencijala za cjeloživotno učenje u narodnim knjižnicama, u radu se analiziraju različiti aspekti cjeloživotnog učenja i obrazovanja, od definicija i oblika do utjecaja tehnološki promjenjivog okruženja u kojem se učenje danas odvija. Analizirajući smjernice i dokumente krovnih europskih ustanova u području knjižničarstva po pitanju cjeloživotnog učenja i obrazovanja, tema se u prvom dijelu rada pozicionira u institucionalni kontekst i kontekst prisutnih politika. Narodne knjižnice razmatraju se kao jedni od ključnih čimbenika u edukacijskim i inovacijskim procesima u kontekstu lokalnih zajednica unutar kojih djeluju pri čemu se naglašava važnost suradnje i partnerstva s različitim dionicima u okruženju. Sveprisutne informacijske i komunikacijske tehnologije utječu na proces učenja i isporuke znanja, istovremeno postavljajući izazove i zahtjeve za dodatnim vještinama njihovog korištenja. O tehnologijama se u radu govori ponajprije u smislu njihove uloge u prijenosu znanja, ekspertize i vještina između uključenih i zainteresiranih dionika te u smislu olakšavanja i transformacije procesa vezanih uz transmisiju obrazovnih sadržaja. U tom pogledu, među ostalim, ističe se e-učenje na daljinu i njegova primjena u knjižničnom okruženju te otvoreni obrazovni sadržaji kao primjer slobodnog i kreativnog pristupa istraživanju i učenju u narodnim knjižnicama.

Tema cjeloživotnog učenja i obrazovanja obrađuje se i polazeći od potreba samih korisnika narodnih knjižnica, odnosno ciljnih skupina korisnika s obzirom na određene karakteristike kao što su spol, dob i druge specifičnosti. U radu se također daje pregled sadržaja i programa za učenje u narodnim knjižnicama stavljanjem naglaska na informacijsko opismenjavanje kao svojevrsni preduvjet za cjeloživotno učenje. Potencijal narodnih knjižnica, koje u načelu raspoložu bogatim i raznovrsnim knjižničnim zbirkama, krije se, među ostalim, u pružanju podrške formalnom, informalnom i neformalnom učenju za različite profile i dobne skupine korisnika. Najzad se na temelju istraživanja *web*-stranica reprezentativnih narodnih knjižnica u zemljama kao što su SAD, Kanada, Australija, nekim državama Europske Unije, uključujući Hrvatsku, u radu prikazuju primjeri dobre prakse u pogledu programa cjeloživotnog učenja. Navedeni primjeri svjedoče o ulozi narodnih knjižnica kao centara inovativnosti i kreativnosti naznačujući potencijal takvih praksi u drugim sredinama.

Sinteza različitih aspekata i načina promatranja koncepta cjeloživotnog učenja omogućava nam bolje razumijevanje potencijala i mogućnosti za njegovu aktualizaciju i razvoj u knjižničnom okruženju. Kompariranjem različitih pristupa i aspekata cjeloživotnog učenja dolazi se do spoznaje o postojanju različitih motiva vezanih uz navedeni diskurs. Pritom se daje prioritet humanističkim obilježjima pred tržišnim, političkim i inim kategorijama zbog zabrinutosti oko zapadanja učenja u svojevrsnu dekadenciju. Naposljetku, i sam rad predstavlja određenu potragu za smislom i istinskom spoznajom kroz obrazovne aktivnosti u postavljenom diskursu. Istinski humanizam podrazumijeva prihvaćanje odgovornosti pojedinca, međutim sloboda se ne iscrpljuje u posvećenosti i radu koje su samo jedan aspekt njenog izraza. Na isti način zapažanja i spoznaje o mogućnostima knjižnica koje su proizašli iz ovog rada samo su kapi u spektru potencijala koje svaki trenutak i situacija u sebi sadrži, a prihvaćanje onoga što jest često predstavlja bitan korak u njihovu otključavanju i oživotvorenju.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, cjeloživotno obrazovanje, narodne knjižnice, programi cjeloživotnog učenja, inovativnost i kreativnost u učenju, otvoreni obrazovni sadržaji, humanizam.

„O stvaranju i obrazovanosti - Ni čovjek stvaralačkoga duha i sposobnosti nema pravo ukrasti nešto od vremena potrebnog za vlastito obrazovanje da bi stvarao. Nije toliko bitno da svaki dan pišeš; bitnije je da svaki dan čitaš. Uvijek imaj vremena za svoje obrazovanje, svakodnevno. Jer nije sigurno da služiš domovini i čovječanstvu kada nešto stvaraš; za to je potrebna i Božja milost. Ali sigurno je da koristiš samomu sebi, domovini, a i čovječanstvu, ako svakodnevno odvojiš vremena za obrazovanje svoje duše, ako pročitaš jedno poglavlje nekog djela iznimnog stvaralačkog duha, točno spoznaš neku istinu ili znanje. Nije važno da u zajednici bude puno pisaca, ali je važno da bude puno čitatelja. Nije važno da ti uobličiš ono što je lijepo i točno; važnije je da to spoznaš.“

Sándor Márai, „Knjiga o travama“

1. Uvod

1.1. Problem, cilj i metoda rada

Dinamično okruženje, obilježeno karakteristikama poput procesa globalizacije, razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, multikulturalnosti društvenog okruženja i sličnim, čini koncept cjeloživotnog učenja aktualnim u suvremenom društvu. Da bi pojedinac bio ukorak s brzim promjenama u okruženju, kontinuirano učenje na profesionalnom i privatnom planu, postaje sve više imperativ. Postavlja se pitanje koja je i kakva je uloga knjižnica u cjeloživotnom učenju i obrazovanju. Naime, knjižnice su oduvijek bile povezane s učenjem, odnosno jedna od njihovih temeljnih uloga je podrška procesima učenja i obrazovanja. Kako u takvom promjenjivom okruženju, napose tehnološki promjenjivom, knjižnice mogu opstati i ostati važan dionik kulturnog i društvenog okruženja (npr. kako mogu pozitivno anticipirati učinke novih tehnologija?)

Cilj rada je temi cjeloživotnog učenja i obrazovanja u narodnim knjižnicama pristupiti što cjelovitije i sveobuhvatnije, istraživanjem različitih aspekata i poveznica: samog procesa učenja i s njime povezane kreativnosti i inovativnosti, strategija i planova razvoja, šireg okruženja i lokalne zajednice, organizacije, korisnika, tehnologije i njenih potencijala te tema i sadržaja za učenje, s namjerom da dobijemo što cjelovitiju sliku cjeloživotnog učenja i uloge u narodnim knjižnicama.

Razradu problematike i ostvarenje cilja rada ostvarili smo korištenjem metoda analize, sinteze, kompilacije, komparativne metode i metode „mozaika“.

1.2. Istraživačka pitanja

Proučavanjem literature i primjera iz prakse nastojat ćemo odgovoriti na brojna pitanja koja možemo grupirati u četiri skupine:

1. Strateški dokumenti i politike: Kako se na koncept cjeloživotnog učenja promatra u okviru krovnih knjižničarskih ustanova na razini Europe? Postoje li i kakve su preporuke politike, smjernice i regulative s obzirom na to područje? Kako se sagledava koncept cjeloživotnog učenja i koji su razlozi naglašavanja njegove važnosti?
2. Značajke i prednosti narodnih knjižnica: Mogu li narodne knjižnice biti kvalitetna nadopuna i podrška formalnom sustavu obrazovanja? Imaju li knjižnice kakvu komparativnu prednost u odnosu na druga okruženja za učenje i obrazovanje? Što sve narodne knjižnice nude u tom pogledu? Kakvu ulogu imaju znanje i stručne kompetencije knjižničara u pogledu organizacije/pružanja usluga cjeloživotnog učenja te postoje li i kakve su mogućnosti za suradnju u tom pogledu?
3. Tehnološki promjenjivo okruženje djelovanja narodnih knjižnica: Koji su potencijali informacijskih i komunikacijskih tehnologija za cjeloživotno učenje i obrazovanje u knjižnicama? Koje tehnologije u kontekstu učenja i obrazovanja se već primjenjuju u narodnim knjižnicama? Kakve su mogućnosti korištenja udaljenog učenja i virtualnog okupljanja u knjižnicama? Koje teme i koji sadržaji su zastupljeni u nekim programima učenja i obrazovanja u narodnim knjižnicama? Koja obilježja potencijalnih korisnika imaju mogućnost utjecaja na teme i programe za učenje u knjižnicama?
4. Postojeće prakse i primjeri: Na koji način se cjeloživotno učenje i obrazovanje ostvaruje u praksi u Hrvatskoj i svijetu? Ima li prostora za kreativne i inovativne pristupe učenju i obrazovanju u narodnim knjižnicama? Mogu li knjižnice angažmanom na razvoju svojih usluga u području cjeloživotnog učenja i obrazovanja učiniti ključnu razliku i kroz otvorenost u procesima stjecanja znanja doprinijeti povećanju slobode pojedinca i zajednice u kojoj djeluju?

1.3. Struktura rada

U drugom poglavlju osvrnut ćemo se na osnovne definicije i razradu ključnih pojmova važnih za koncepciju cjeloživotnog učenja. Cjeloživotno učenje razmatramo kao jednu od usluga narodnih knjižnica uzimajući u obzir stavove Međunarodne federacije knjižničarskih društava i ustanova (*The International Federation of Library Associations and Institutions* - IFLA) o tom aspektu knjižničnih usluga te o načinima na koje se cjeloživotno učenje razmatra u strateškim dokumentima na razini Europske unije (EU). Ovdje dajemo svojevrsan strateški okvir vezano uz primjenu cjeloživotnog učenja u narodnim knjižnicama.

U trećem poglavlju narodne knjižnice promatramo u kontekstu promjenjivog okruženja, globalizacije i razvoja tehnologije. Razmatramo prilike i mogućnosti koje knjižnice mogu ponuditi u kontekstu znanstveno-tehnološkog razvoja gdje mogu biti jedan od ključnih čimbenika i aktivnih dionika u komunikacijskim, edukacijskim i inovacijskim procesima u lokalnim zajednicama, a također i ključan čimbenik za premošćivanje digitalnog jaza. Ovdje se djelomice razmatra i uloga knjižnica u pružanju podrške obrazovanju za održivi razvoj. Posebno se promatraju narodne knjižnice u kontekstu lokalnih zajednica i ističe važnost suradnje i partnerstva.

Četvrto poglavlje odnosi se na temu primjene informacijskih i komunikacijskih tehnologija u programima cjeloživotnog učenja, odnosno mogućnosti tehnologije i obrazovnih materijala za učenje u narodnim knjižnicama. Pruža se pregled nekih trendova u obrazovanju u kontekstu novih tehnologija i njihova primjena u knjižnicama. Naglašava se potencijal otvorenih obrazovnih sadržaja i e-učenja (engl. *e-learning*) kao moguću primjenu u narodnim knjižnicama.

Potom u petom poglavlju temu cjeloživotnog učenja i usluga obrađujemo polazeći od potreba samih korisnika, odnosno pristupa odozdo prema gore (engl. *bottom-up-approach*) te se oblikovanje edukacijskih programa u knjižnicama promatra iz perspektive različitih ciljnih skupina korisnika s obzirom na različite sadržaje i teme. Posebno se ističe važnost informacijskog opismenjavanja kao nužan preduvjet za procese cjeloživotnog učenja te kontinuirana edukacija knjižničara i drugog stručnog osoblja koje organizira programe i/ili prenosi znanja. Nadalje kroz rad istražujemo mogućnosti za brojne kreativne aktivnosti i potencijale tzv. *maker* edukacije u knjižnicama.

Praktični primjeri i programi edukacija u hrvatskim i inozemnim knjižnicama obrađuju se u posljednjem, šestom poglavlju rada. Odabrani programi predstavljaju svojevrsni *benchmarking*, odnosno primjere dobre prakse u svijetu opisane u literaturi. Prikazani su i programi do kojih se došlo vlastitim istraživanjem programa cjeloživotnog učenja, putem pretraživanja službenih *web*-stranica odabranih knjižnica. Posebna pažnja u radu pridana je i pokretu „Connected Learning Movement“ kao pozitivnom primjeru slobodnog i kreativnog učenja u svijetu, u koji su uključene i narodne knjižnice. Najzad ćemo se osvrnuti i na aktualno okruženje u Hrvatskoj te održivost knjižničnih aktivnosti i programa u pogledu cjeloživotnog učenja i obrazovanja.

2. Strateški okviri za razvoj cjeloživotnog učenja i primjenu u narodnim knjižnicama

Ovo poglavlje sadrži pregled pojma i definicije cjeloživotnog učenja (engl. *lifelong learning*) te uloge narodnih knjižnica u cjeloživotnom učenju. U ovom poglavlju osvrnut ćemo se i na europske politike i dokumente kojima se detaljnije opisuje nova uloga knjižnica u informacijskom društvu i 'društvu koje uči' te ističe važnost cjeloživotnog učenja. Namjera je kroz ovo poglavlje dati strateški okvir ili svojevrsan *top-down approach* (pristup odozgo prema dolje), određene smjernice, stručne i političke, koje obilježavaju suvremeno knjižnično okruženje. Također, cilj je istražiti ulogu europskih političkih institucija u kreiranju politika u području knjižničarstva s naglaskom na temu cjeloživotnog učenja, te inicijative i aktivnosti knjižnične zajednice i međunarodnih knjižničarskih organizacija (npr. IFLA i EBLIDA) u tom kontekstu.

2.1. Definicija i koncept cjeloživotnog učenja

U odnosu na klasični sustav obrazovanja, koncept cjeloživotnog učenja predstavlja cjelovitiji pristup procesu učenja označavajući širi pojam od učenja koje se pruža u okviru formalnog sustava obrazovanja. Koncept cjeloživotnog učenja obuhvaća različita područja djelovanja i politike, pri čemu dolazi do uklanjanja tradicionalnih granica između pojedinih područja tj. obrazovna politika, politika tržišta rada, regionalna politika, industrijska politika, socijalna politika i kulturna politika, sve su zahvaćene navedenim konceptom i na njima je zajednička odgovornost.¹

Cjeloživotno učenje može se definirati kao sve svrhovite aktivnosti učenja koje se provode na trajnoj osnovi s ciljem poboljšanja znanja, vještina i sposobnosti, a obuhvaća različite oblike obrazovanja i osposobljavanja: formalno, neformalno i informalno obrazovanje, npr. tradicionalni školski sustav od primarne do tercijarne razine, obrazovanje odraslih, neformalno pretraživanje i edukaciju, uključujući individualno i grupno okruženje, kao i ono u okviru društvenih pokreta.²

¹ Usp. Haggstrom, Britt Marie. *The Role of Libraries in Lifelong Learning. Final Report of the IFLA Project under the Section for Public Libraries.* // International Federation of Library Associations and Institutions (NJ1), March 2004. str. 2.

² Ibid.

Važno je također istaknuti razliku između „cjeloživotnog obrazovanja“ i „cjeloživotnog učenja“. Pojam obrazovanja označava kolektivni entitet i obvezu države, a pojam učenje pojedinačni entitet i dužnost svakog pojedinca.³ Za bolje razumijevanje pojma cjeloživotnog učenja valjalo bi se upoznati s nekoliko oblika učenja u pogledu formalnosti i strukturiranosti samog procesa učenja, a u nastavku slijedi kratak osvrt na tri oblika učenja: formalno, informalno i neformalno učenje.

Formalno učenje definira se kao strukturirani proces koje obično osigurava obrazovna institucija i koje vodi do neke vrste certifikata npr. radionice, webinar i klasično učenje u učionicama.⁴ Nasuprot formalnom učenju, informalno učenje nije strukturirano i u većini slučajeva je slučajno te se pojavljuje kao dio svakodnevnih aktivnosti.⁵ Kod informalnog učenja učenik se nalazi u centru i kurikulum definiraju sami korisnici. Narodne knjižnice predstavljaju primjer informalnog učenja kroz čitateljske savjete, biblioterapiju i slične usluge.⁶ Na razini EU postoji i treća kategorija tzv. neformalno učenje koje je donekle strukturirano te uključuje postavljanje ciljeva učenja.⁷ Neformalno obrazovanje je organizirano učenje koje se provodi izvan redovitog školskog sustava, a koje može, ali i ne mora rezultirati formalnom potvrdom o uspješno svladanom obliku obrazovanja (npr. seminar, tečaj itd.).⁸ Iz navedenog slijedi da je za narodne knjižnice zapravo najkarakterističniji oblik učenja i obrazovanja informalno učenje, ali također možemo naznačiti da će se u nastavku rada indirektno istražiti i uključenost ovih knjižnica u kontekstu formalnog i neformalnog učenja.

Jedan od uzroka nastanka koncepta „cjeloživotnog učenja“ je tzv. kriza obrazovanja koja se očituje u tome da odgoj i obrazovanje ne ostvaruju ciljeve koje društvo očekuje.⁹ „Kako upravo

³ Barros, R. (2012) From lifelong education to lifelong learning. Discussion of some effects of today's neoliberal policies. U: *European journal for Research on the Education and Learning of Adults* 3, sv. 2, str. 119 - 134. http://www.pedocs.de/volltexte/2012/6741/pdf/RELA_2012_2_Barros_From_lifelong_education.pdf (28.11.2014.) Citirano prema: Rogić, Ana-Marija. Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija. //Acta Iadertina, 11 (2014), str. 49 - 50

⁴ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan / Priredila Rosanne Rensetti. Southern Ontario Library Service, 2011. str. 5.

⁵ Ibid, str. 6.

⁶ Usp. Gilton, Dona L. Lifelong Learning in Public Libraries: Principles, Programs and People. Scarcrow press, 2012. str. 40.

⁷ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 6.

⁸ Machala, Dijana. Ishodi učenja u nacionalnom programu trajne izobrazbe knjižničara. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost/ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str. 45.

⁹ Usp. Delors, 1998. Citirano prema: Zubčić, Miljenko. Kurikulumska struktura suvremene srednje škole // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog učenja / Urednici Mila Nadrljanski; Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 283.

u području informalnog (prirodnog ili iskustvenog) učenja leži golem neiskorišteni potencijal čije bi aktiviranje moglo rasteretiti formalno obrazovanje, teži se tome da se koncepcijom cjeloživotnog učenja uspostave različiti oblici učenja koji bi djelovali sinergijski.¹⁰ Nadalje, znanja, stavovi i vrijednosti sve brže zastarijevaju, dok se istovremeno sveukupno ljudsko znanje stalno povećava. Također, nove informacijske tehnologije zahtijevaju nove kompetencije.¹¹ Dakle, mijenja se cjelokupni kontekst u kojem se odvija učenje i obrazovanje te učenje na određeni način sada obuhvaća i samo stjecanje znanja i vještina presudnih za sudjelovanje u procesima cjeloživotnog učenja u gotovo 'svakodnevno novom' tehnološkom okruženju.

Međutim, smatramo da se ne može učenje svesti samo na usvajanje sve veće količine znanja, individualnog ili na razini opće populacije, ili pak na snalaženje u tehnološki promjenjivom okruženju, već bi trebalo polaziti od dubljeg i šireg značenja koje „učenje“ kao takvo u sebi sadržava. Autor citata u nastavku odlično ilustrira dubinu koju pojam učenja predstavlja, a taj značaj uvelike proizlazi iz važnosti koja se pridaje ulozi osobe koja uči koja procesu dodaje određeni smisao i svojevrsni legitimitet. „Učenje koje proizlazi iz unutarnjih potreba; ako učenjem bivamo – „učim dakle jesam“, ako učenje ima rekreativnu ulogu u razvoju naše osobnosti i cjelokupnog okružja učeće zajednice, ako je bogatstvo u nama, tada takvo učenje samo sebe obnavlja, ima sigurnu budućnost.“¹²

Također je važno naglasiti da kad govorimo o cjeloživotnom učenju, nismo sami i ne smijemo iz vida gubiti činjenicu da kao društvena bića možda i najviše učimo u kontekstu našeg odnosa s drugim ljudima. „Cjeloživotno učenje pretpostavlja slušanje i razumijevanje drugoga, ali i vlastitog mišljenja, te aktivno sudjelovanje u osobnim promjenama uz pronalaženje pristupa zajedničkom transformirajućem dijalogu.“¹³

¹⁰ Pastuović, N. (2006) Kako do društva koje uči, *Odgovne znanosti*, Zagreb, god. 8, sv. 2, str. 421 - 441. Citirano prema: Rogić, Ana-Marija. Op. cit, str. 50.

¹¹ Usp. Delors, 1998. Citirano prema: Zubčić, Miljenko. Op. cit, str. 283.

¹² Pintarić, Božica. Cjeloživotno učenje – kreiranje osobnosti i okružja dječjeg vrtića: Lifelong learning - personal growth and the kindergarten context // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2, str. 223. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavaacka_djelatnost/cuzor_2.pdf

¹³ Hajdin, Ljubimka. Dijalog – jedan od uvjeta cjeloživotnog učenja i održivog razvoja: Dialogue – one of conditions for lifelong learning and sustainable development // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2, str. 237.

2.2. Obrazovna uloga narodnih knjižnica u kontekstu informacijskog društva

Tijekom života ljudi se obrazuju u okviru formalnih institucija, u školama, na fakultetima i sveučilištima, ali i u neformalnom kontekstu vezanom uz njihov posao i svakodnevni život. Osiguravajući korisnicima pristup znanju kroz različite formate i medije, narodne knjižnice pružaju podršku njihovom formalnom i neformalnom obrazovanju. U sve složenijem društvu pojedinci će morati stjecati nove vještine kroz različite životne faze, a upravo narodne knjižnice imaju važnu ulogu u tom procesu kroz pružanje pomoći i podrške.¹⁴

Pojedincima i grupama koji su u potrazi za informacijama, obrazovanjem ili osobnim razvojem, narodne knjižnice osiguravaju pristup širokom i raznovrsnom spektru znanja, ideja i mišljenja. Narodna knjižnica omogućuje pristup znanju, informacijama i djelima mašte osiguravajući različite izvore i usluge jednako dostupne svim članovima zajednica, bez obzira na rasu, nacionalnost, dob, spol, vjeru, sposobnosti, ekonomski i radni status te stupanj obrazovanja.¹⁵ Također, narodne knjižnice osiguravaju osnovne uvjete za cjeloživotno učenje, samostalno donošenje odluka i kulturni razvoj pojedinaca i društvenih skupina. One predstavljaju podršku samoobrazovanju, odnosno individualnom obrazovanju, te formalnom obrazovanju na svim razinama.¹⁶

Specifičnu ulogu narodnih knjižnica u području obrazovanja, kulture i informacija naglašavaju IFLA i UNESCO u „Manifestu za narodne knjižnice“.¹⁷ U navedenom dokumentu istaknute su sljedeće aktivnosti vezane uz obrazovnu ulogu narodnih knjižnica:¹⁸

- Stvaranje i jačanje čitateljskih navika djece od rane dobi;
- Podrška individualnom i na vlastiti način usmjerenom obrazovanju te formalnom obrazovanju na svim razinama;
- Pružanje prilika za osobni kreativni razvoj;
- Podrška razvoju vještina informacijske i računalne pismenosti;

¹⁴ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. / Editors Christie Koontz, Barbara Gubbin. Berlin / Munich: De Gruyter Saur, 2010. str. 2.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str.1.

¹⁷ IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, 1994., <http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm>. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str.(245) str. 22.

¹⁸ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 23.

- Iniciranje, podrška i sudjelovanje u programima i aktivnostima opismenjavanja za sve dobne skupine korisnika.

2.2.1. Redefiniranje uloge narodnih knjižnica

Odbor Europskog parlamenta za kulturu i obrazovanje (CULT) izradio je analizu i procjenu uloge narodnih knjižnica u njihovim lokalnim zajednicama, a vezano uz pripremu radionice „The New Role of Public Libraries“ koja se održala u lipnju 2016. godine u Bruxellesu. Cilj je bio utvrditi izazove, rizike i prilike za narodne knjižnice u lokalnim zajednicama u 21. stoljeću, a gotov izvještaj sadrži prezentaciju i analizu primjera najboljih međunarodnih praksi narodnih knjižnica koje su uspostavile nove i inovativne uloge u svojim zajednicama. Na temelju nalaza doneseni su zaključci o aktualnom razvoju događaja vezanim uz narodne knjižnice te su u tom kontekstu iznesene i preporuke za političke aktivnosti na razini EU.¹⁹

Narodne knjižnice su u pogledu posjećenosti najfrekventnije institucije u području kulture, ali njihova jedinstvena i istovremeno zahtjevna uloga glede pristupa znanju i inkluziji u lokalne zajednice mogla bi se bolje ostvariti uz političku i administrativnu podršku čime bi mogle biti atraktivnije za lokalno stanovništvo.²⁰ Jedna od preporuka izvješća nastalog kao rezultat istraživanja je i potreba za prepoznavanjem narodnih knjižnica kao ključnih aktera u obrazovanju, digitalizaciji i integraciji u političke strategije i to ne samo na razini Europske unije, već i pojedinih nacionalnih država.²¹

Informacijsko društvo i digitalna ekonomija pretpostavljaju razvoj novih kompetencija i pismenosti, odnosno uz čitanje i pisanje potrebne su i druge vrste pismenosti: informacijska, medijska, informatička i kulturna pismenost. Uspjeh u društvu znanja zahtjeva uspostavu novih politika obrazovanja i osposobljavanja stanovništva. U strateškom dokumentu Europske unije „The strategic framework for European cooperation in education and training“ istaknuta je uloga narodnih knjižnica kao okruženja otvorena za učenje u području usavršavanja digitalnih vještina, razvoja inovativnih pedagogija i promicanja socijalne inkluzije.²² Knjižnice su važan

¹⁹ Usp. Lison, Barbara; Riep, Natascha. The new Role of Public Libraries in Local Communities. // Research for Cult Committee: Public Libraries - Their New Role / Policy department B: Structural and cohesion policies, European Parliament. Brussels: European Union, 2016. str. 7. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU%282016%29585882_EN.pdf

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid, str. 8.

²² Ibid, str. 11.

preduvjet za informirano demokratsko društvo znanja te je važna njihova usmjerenost na osnaživanje korisnika. Narodne knjižnice nude smjernice i obuku o tome kako vrednovati informacijske izvore, te kako pretraživati i koristiti informacije.²³ Donositelji odluka na različitim razinama političkog odlučivanja često ne prepoznaju potencijale narodnih knjižnica u području ranog razvoja, strukovnog obrazovanja, kulturnog uzdizanja, digitalnog usavršavanja, socijalne integracije i cjeloživotnog učenja. Narodne knjižnice bi mogle biti velika podrška političarima na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini u postizanju njihovih ciljeva u pogledu obrazovanja, osposobljavanja i borbi protiv nezaposlenosti.²⁴

2.3. Europa znanja i cjeloživotno učenje u politikama EU

Koncept društva znanja i cjeloživotnog učenja predstavlja temelj gospodarskih i socijalnih politika država članica te osnovno društveno i političko načelo Europe znanja. U središte svojih politika, znanje stavljaju i glavne međunarodne organizacije koje se bave obrazovnom politikom: UNESCO, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Vijeće Europe, Europska komisija i dr. prepoznajući u njemu temeljno uporište za kvalitetno društvo. Novi trendovi obrazovanja poput cjeloživotnog učenja i društva znanja stavljaju i pred knjižnice nove zahtjeve s obzirom na njihov angažman u pogledu cjeloživotnog obrazovanja.²⁵

2.3.1. Memorandum o cjeloživotnom učenju

Polazište mnogih dokumenata Europske unije u kojima se članice potiče na nove pristupe obrazovanju su zaključci sastanka Vijeća Europe održanog 2000. godine u Lisabonu. Tako se i u „Memorandumu o cjeloživotnom učenju“ pojam cjeloživotnog učenja ističe kao temeljna pretpostavka razvoja ljudskih potencijala u gospodarstvu i ostvarivanja ideje građanskog društva. U tom kontekstu naglasak je na izgradnji obrazovne infrastrukture uz korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u formalnim i neformalnim obrazovnim procesima.²⁶ „Memorandum o cjeloživotnom učenju“ koji je Europska komisija izdala u

²³ Usp. Haggstrom, Britt Marie, Op. cit, str. 3.

²⁴ Ibid.

²⁵ Usp. Špiranec, Sonja.; Lasić – Lazić, Jadranka. Obrazovna uloga knjižnica priprema građana za Europu znanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 1 (2005), str. 48.

²⁶ Usp. Špiranec, Sonja; Lasić- Lazić, Jadranka. Op. cit, str. 48.

studenom 2000. godine činio je osnovu za konzultacije diljem Europe, a uključene zemlje su kroz savjetovanja dale značajan doprinos razvoju cjeloživotnog učenja.²⁷

U Memorandumu se ističe šest ključnih poruka:²⁸

1. Određivanje novog skupa osnovnih vještina potrebnih za sudjelovanje u društvu znanja;
2. Ulaganje u ljudske potencijale;
3. Inovacije u učenju i poučavanju;
4. Vrednovanje različitih oblika učenja;
5. Podrška kroz savjetodavne usluge;
6. Približavanje učenja domu.

Pet novih osnovnih vještina posebno je spomenuto u Lisabonu - IT vještine, strani jezici, tehnološka kultura, poduzetništvo te društvene vještine i kompetencije.²⁹

2.3.2. Europsko područje za cjeloživotno učenje

Europsko vijeće je u lipnju 2000. godine zatražilo od država članica da u okviru svojih područja nadležnosti identificiraju strategije i mjere, a u cilju poticanja cjeloživotnog učenja na razini EU. Cjeloživotno učenje kao ključni element osmišljen je u Lisabonu s ciljem da Europa postane najkonkurentnije i najdinamičnije društvo u svijetu utemeljeno na znanju. Ekonomske i društvene promjene povezane s prijelazom na društvo znanja zahtijevaju novi pristup obrazovanju i osposobljavanju u kojem se naglašava važnost cjeloživotnog učenja te ljudi i njihovih kompetencija, koji su ključni za budućnost Europe. Cjeloživotno učenje u tom pogledu odnosi se na učenje od predškolske dobi do razdoblja nakon umirovljenja, a uključuje formalno, neformalno i informalno učenje.³⁰

Ciljevi uvođenja i poticanja cjeloživotnog učenja na razini Europske unije su, među ostalim, povećanje gospodarske konkurentnosti i jačanje tržišta rada kroz osiguranje trajne zapošljivosti i to na način da se organizacijom fleksibilnih i raznovrsnih obrazovnih programa olakša prelazak među pojedinim razinama obrazovanja. Također, kao ciljevi cjeloživotnog učenja

²⁷ Usp. European Area and Lifelong Learning. Str. 7. URL: http://viaa.gov.lv/files/free/48/748/pol_10_com_en.pdf. (2019-01-19)

²⁸ Usp. Špiranec, Sonja; Lasić-Lazić, Jadranka. Op. cit, str. 48.

²⁹ Usp. Haggstrom, Britt Marie. Op. cit, str. 4.

³⁰ Usp. European Area and Lifelong Learning. Op. cit, str. 3.

navode se i stvaranje aktivnog građanstva, socijalna inkluzija svih skupina stanovništva te osobni razvoj pojedinca.³¹ Horizontalni cilj i specifične smjernice „Europske strategije zapošljavanja“ fokusirani su na zapošljavanje i tržište rada kao aspekte cjeloživotnog učenja dok je cilj „Europske socijalne agende“ putem cjeloživotnog učenja smanjiti nejednakosti i promovirati socijalnu koheziju.³²

Načela koja podupiru i usmjeravaju implementaciju cjeloživotnog učenja stavljaju naglasak na učenika u središte samog procesa, jednakost prilika te relevantnost i kvalitetu mogućnosti za učenje. Zemlje članice su se složile da trebaju razviti koherentnu i opsežnu strategiju cjeloživotnog učenja. Također, naglašeno je da bi se tradicionalni sustavi trebali transformirati ne bi li postali otvoreniji i fleksibilniji posebno stavljanjem naglaska na individualizirani pristup učenju koji bi bio prilagođen potrebama i interesima pojedinog učenika.³³

Temeljno načelo obrazovnih procesa koje se afirmiraju u dokumentima Europske komisije usmjerenih na obrazovanje i izgradnju informacijskog društva postaje sposobnost učenja odnosno „učiti kako učiti“, a sintagma podrazumijeva sposobnost pretraživanja informacija i samostalnog stjecanja znanja. U navedenim dokumentima naglašena je važnost trajnog obnavljanja, nadogradnje i stjecanja novih znanja za što je bitna osposobljenost za pristup i korištenje informacija. Međutim, u dokumentima nije dovoljno istaknuta potencijalna uloga knjižnica i informacijskih ustanova u tom procesu te se o tome izrijekom navodi samo na nekoliko mjesta.³⁴

2.3.3. Doprinos EBLIDA-e jačanju pozicije narodnih knjižnica

Potreba jačanja pozicija knjižnica, muzeja i drugih ustanova u kulturi, u kontekstu cjeloživotnog učenja istaknuta je u tzv. „Hamburškoj deklaraciji o obrazovanju odraslih“ usvojenoj 1997. godine u Hamburgu na Međunarodnoj konferenciji o obrazovanju odraslih. Smatralo se da bi IFLA trebala preuzeti aktivniju ulogu u jačanju uloge knjižnica koje ispunjavaju temeljne uvjete za cjeloživotno učenje te kulturni razvoj pojedinca i društvenih grupa.³⁵ Hamburška deklaracija

³¹ Towards a European qualifications framework for lifelong learning, 2005. SEC (2005) 957. Citirano prema. Horvat, Aleksandra. Cjeloživotno učenje knjižničara u Hrvatskoj: stanje i mogućnosti. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str. 24. URL: <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>

³² Usp. European Area and Lifelong Learning. Op. cit, str. 8.

³³ Ibid, str. 4.

³⁴ Usp. Špiranec, Sonja; Lasić – Lazić, Jadranka, Op. cit, str. 49.

³⁵ Usp. Haggstrom, Britt Marie. Op. cit, str. 1.

je postala polazište projekta „The role of public libraries in lifelong learning“ koji je započeo 2000. godine, a završio IFLA-inom konferencijom u Berlinu 2003. godine.³⁶ Cilj ovog projekta bio je istraživanje mogućnosti i uloge narodnih knjižnica u procesima cjeloživotnog učenja.³⁷

Knjižnična zajednica prepoznala je svoju ulogu te se očitovala o politici tijela Europske Unije. Europski ured za knjižnične, informacijske i dokumentacijska udruženja (EBLIDA) upućuje na knjižnice kao bitan čimbenik neformalnog učenja i važan dio obrazovne infrastrukture. Europska politika je naglašavajući važnost tehnološke infrastrukture i informatičkih vještina zanemarila činjenicu da su one nedovoljna pretpostavka za sposobnosti samostalnog i aktivnog pretraživanja i korištenja informacija te trajnog stjecanja i nadogradnje znanja, odnosno informacijske pismenosti.³⁸

EBLIDA je u svibnju 2001. godine na svom Vijeću usvojila „Izjavu o ulozi knjižnica u cjeloživotnom učenju“ u kojoj je istaknuto da pojam cjeloživotnog učenja uključuje sposobnost aktivnog i samostalnog pretraživanja informacija i usvajanja znanja te da se u tom pogledu ističe i važnost knjižničara u pružanju stručnog vodstva prilikom identificiranja i procjene kvalitete knjižničnih izvora.³⁹ Izjava je poslana svim europskim ministrima kulture i obrazovanja te relevantnim povjerenicima.⁴⁰ U lipnju 2002. godine, nakon dugotrajnih konzultacija, Europsko vijeće usvojilo je „Rezoluciju o cjeloživotnom učenju“ nakon čega je uslijedilo poboljšanje položaja knjižnica.⁴¹ Tek od 2003. godine u dokumentima Europske unije postaje vidljivo upućivanje na informacijsku pismenost kao dijela europske politike. U prilogu Svjetskog sastanku na vrhu o informacijskom društvu objavljenom u svibnju 2003. godine izneseno je očitovanje o ključnim načelima oblikovanja informacijskog društva, te se upućuje na koncept cjeloživotnog učenja i važnost informacijske pismenosti u kontekstu informacijskog društva.⁴²

EBLIDA i NAPLE (engl. *National Authorities on Public Libraries in Europe*) su 2009. godine pokrenuli „Bečku deklaraciju - Knjižničnu politiku za Europu“ kojom se identificiraju izazovi

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid, str. 6.

³⁸ Usp. Špiranec Sonja; Lasić-Lazić, Jadranka. Op. cit, str. 48.

³⁹ Usp. Haggstrom, Britt Marie. Op. cit, str. 5.

⁴⁰ Ibid, str. 6.

⁴¹ Ibid. str. 4.

⁴² Usp. Špiranec, Sonja; Lasić-Lazić, Jadranka. Op. cit, str. 48.

za knjižnice u pravnom, financijskom, tehnološkom, strukturalnom i organizacijskom pogledu.⁴³ Istaknuta je važnost podrške narodnim knjižnicama kao pokretačima društvenog razvoja i integracije kroz programe i fondove Europske unije te uspostavu mreže na razini EU kako bi se posredno poticalo ostvarenje relevantnih ciljeva u obrazovanju, osposobljavanju, zapošljavanju i kulturi. Iako narodne knjižnice već tada participiraju u raznim programima poput Erasmus +, Kreativna Europa, Europski fond za regionalni razvoj (ERDF) i Veza među aktivnostima ruralnog razvoja (LEADER) potrebna im je kontinuirana podrška za daljnje promicanje inovacija.⁴⁴

Jedan od primjera projekata na razini Europske unije, a usmjerenog na informacijsku pismenost i vještine za aktivno građanstvo kroz informalno učenje u narodnim knjižnicama je bio projekt „Public Libraries in Learning Society“ (PuLLS). Cilj projekta je bio promicanje digitalnog građanstva, obrazovanja i osposobljavanja građana za informacijsko društvo, konkurentnost i otvaranje novih radnih mjesta.⁴⁵ Kroz projekt je razvijen koncept narodnih knjižnica kao otvorenih centara za učenje, odnosno model čiji su sastavni elementi: različite vrste obuka korisnika, osposobljavanje knjižničara, fleksibilno i otvoreno knjižnično okruženje, informacijske i komunikacijske tehnologije, materijali za učenje, evaluacija procesa, marketinški plan te uključivanje korisnika u dizajn usluga.⁴⁶

2.3.4 IFLA i koncept medijsko-informacijske pismenosti

Naglašavajući važnost medijske i informacijske pismenosti za socijalni i kulturni razvoj pojedinaca, zajednica i društava, UNESCO i IFLA uveli su „jedinstveni koncept medijsko-informacijske pismenosti“ osiguravajući podršku knjižničarima u izvođenju praktičnih programa medijske i informacijske pismenosti.⁴⁷ U zadnje vrijeme narodne knjižnice pretrpjele su ozbiljna smanjenja proračuna što ih je primoralo na smanjenje broja kvalificiranih

⁴³ Usp. Lison, Barbara; Riep, Natascha. Op. cit, str. 23.

⁴⁴ Ibid, str. 24.

⁴⁵ Usp. Eve, J., De Groot, M. and Schmidt, A. (2007) Supporting lifelong learning in public libraries across Europe. *Library Review*, 56(5), 393–406. Citirano prema: Crawford, John. *Employability, informal learning and the role of the public library*. // *Information Literacy and Lifelong Learning* / John Crawford, Christine Irving. Oxford; Cambridge; New Delhy, 2013. str 185.

⁴⁶ Ibid, str 186 -187.

⁴⁷ Usp. Huysmans, Frank. *Promoting Media and Information Literacy in Libraries* // *Research for Culture Committee: Public Libraries - Their New Role* / Policy department B: Structural and cohesion policies, European Parliament. Brussels: European Union, 2016. str. 53. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU%282016%29585882_EN.pdf

knjižničara i radnog vremena pa i na zatvaranje pojedinih ogranaka. Stoga radi realizacije njihovog punog potencijala u pogledu pružanja poduke iz medijske i informacijske pismenosti presudno je da narodne knjižnice imaju podršku u političkom i ekonomskom smislu kako bi se transformirali u centre za učenje u zajednici.⁴⁸

Na kraju ovog poglavlja možemo konstatirati da su narodne knjižnice na razini Europe ipak prepoznate kao važan čimbenik u pogledu kontinuirane edukacije i učenja uz anticipaciju novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija te da su određeni napori za njihovim održanjem i razvojem ipak ostvareni, ali unatoč tome uvijek se iznova nameću pitanja dostatnosti podrške, a time i održivosti narodnih knjižnica u promjenjivom globalnom okruženju.

⁴⁸ Ibid, str. 54.

3. Promjene u okruženju i izazovi procesa cjeloživotnog učenja

Razmatranje o političkom i strateškom okviru koncepta cjeloživotnog učenja i obrazovanja o kojima je bilo riječ u prethodnom poglavlju, u ovom dijelu proširit ćemo uvođenjem dodatne dimenzije pristupa problematici. Naime, intencija je proširiti kontekst promatranjem okruženja u kojem se procesi učenja i obrazovanja zaista i odvijaju kako bi se dobila jedna dublja i šira slika obrađivane teme. Nastojat ćemo problematici cjeloživotnog učenja pristupiti s različitih aspekata konfrontiranjem različitih i gotovo oprečnih pristupa npr. tržišni koncept cjeloživotnog obrazovanja vs. humanistički pristup obrazovanju. U priču uvodimo i pojam održivog razvoja kao podsjetnik i priliku za odgovornost prema prirodi i društvu koji nas okružuju, pronalazeći poveznice s procesima učenja i obrazovanja i to ponajprije u knjižničnom okruženju. U ovom poglavlju dotaknut ćemo se i pitanja utjecaja informacijskih i komunikacijskih tehnologija na mogućnosti i potencijale za učenje u narodnim knjižnicama što će detaljnije biti obrađeno u narednom poglavlju. Temu promatramo i u kontekstu lokalnih zajednica odnosno vidjet ćemo kako se globalni procesi vezani uz diseminaciju novih znanja, vještina, informacija i tehnologija prelijevaju i odražavaju u lokalnim zajednicama i njihovim knjižnicama izazivajući ih da na njih odgovore na različite i kreativne načine.

3.1. Pristupi učenju u kontekstu informacijskog društva

Koncept cjeloživotnog učenja širom svijeta podržale su međunarodne organizacije i vlade mnogih razvijenih zemalja. Obrazovne i ekonomske strategije povezane s cjeloživotnim učenjem diljem svijeta podržane su kao jamstvo za napredak nacionalnih gospodarstava. Informacijske i komunikacijske tehnologije promijenile su lice moderne knjižnice, a digitalizacija i umrežavanje donijele su novi moto politike izgradnje zbirke - „pristupiti umjesto posjedovati“. Tako knjižnice danas ne moraju nužno posjedovati dokumente kako bi zadovoljile zahtjeve korisnika, ali zato se od knjižnica sve više može očekivati aktivnija uloga u procesima cjeloživotnog učenja. Neke od uobičajenih usluga koje knjižnice pružaju svojim korisnicima, a vezano uz kontekst informacijskog društva su: internetski pristup cjelovitim bazama podataka, elektronički časopisi, alati za pretraživanje baza podataka, obrazovni materijali dostupni putem interneta itd.⁴⁹

⁴⁹ Usp. Slavic, Aida; Lasic – Lazic, Jadranka. The role of the library in developing information literacy and life-long learning skills // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak

U kontekstu postindustrijskog društva, institucije i proces obrazovanja zahvaćeni su promjenama te se tradicionalni način njihova funkcioniranja mijenja.⁵⁰ U tom virtualnom, simboličkom sustavu kulture – *cyberculture* i postmodernizma riječ je o novoj fazi u razvoju društva koju obilježavaju permanentne promjene.⁵¹ U tom kontinuumu brzih promjena postavlja se pitanje smisla i stabilnosti te se dovodi u pitanje utjecaj novih komunikacijskih tehnologija na čovječanstvo. Postavlja se pitanje omogućuje li ta nova kultura još veću slobodu pružajući priliku pojedincima da u njoj sudjeluju na direktniji i kreativniji način.⁵² Dakle, ovdje se nameće pitanje kako prepoznati i što bolje iskoristiti prednosti koje pruža nova tehnologija, odnosno pozitivno anticipirati promjene i novosti kojima smo svakodnevno izloženi. Također, o tome na koji način se u toj priči mogu vidjeti narodne knjižnice i koji su njeni potencijali u tom pogledu nastojat ćemo istražiti kroz naredne dijelove ovog rada.

Globalni izazovi 21. stoljeća zahtijevaju promjene i u području obrazovanja, i to u pogledu načina i sadržaja učenja i poučavanja te definiranja uloga onih koji poučavaju i onih koji uče. U tom pogledu značajan je utjecaj digitalne tehnologije koja omogućuje pristupačnost i povezivanje sadržaja, ali i kreiranje novih sadržaja.⁵³ Kako bi se podržalo osposobljavanje i učenje u informacijskom društvu potrebna je nova infrastruktura i modeli obrazovanja. Brze znanstvene, tehničke i tehnološke promjene u radnom okruženju zahtijevaju fleksibilnost ljudi, institucija i programa vezanih uz obrazovanje.⁵⁴ Budućnost obrazovanja karakterizirat će, među ostalim, individualizacija i diferencijacija učenja, produljivanje formalnog učenja i sve veća važnost neformalnog i informalnog učenja. Naglasak će sve više biti na samostalnosti učenika i individualizaciji, korištenju različitih izvora i načina učenja.⁵⁵ Ovdje se spominje

Republic, 25th-27th January, 1999 : learning society : learning organisation: lifelong learning / urednici Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 417.

⁵⁰ Ibid, str. 21.

⁵¹ Ibid, str. 22 - 23.

⁵² Ibid, str. 23 - 25.

⁵³ Usp. Slabinac, Maša. Kako učiti? // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog obrazovanja / Urednici Mila Nadrljanski, Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 45.

⁵⁴ Dugdale, Christine. Helping today's students to become tomorrow's self-learners: Are new and converged roles for academics and librarians necessary in the 'wired' learning organisation? // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999 : learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999 ; Bratislava) str. 113.

⁵⁵ Usp. Vlahović, Boško. Budućnost obrazovanja – izazovi tendencije // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog obrazovanja / uredili Mila Nadrljanski, Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 67 - 68.

važnost neformalnog i informalnog obrazovanja koji su karakteristični i za narodne knjižnice te se u tom području mogu skrivati potencijali za ostvarivanje kreativnih pristupa učenju, ali možda i pružanju svojevrsne 'transformativne' podrške u okviru formalnog učenja.

Neki stručnjaci se zalažu za ukidanje postojećeg sustava obrazovanja koje prema njihovom mišljenju ne razvija znanje, kreativnost i individualnost. Naglasak stavljaju na dostupnost obrazovanju za sve i u bilo koje doba života, a znanje bi se umjesto u školama stjecalo u knjižnicama, specijaliziranim agencijama, laboratorijima i bankama podataka. Uspostavom komunikacijskih mreža između onih koji žele učiti i onih koji su spremni obučavati druge omogućilo bi se fleksibilnije korištenje obrazovnih usluga.⁵⁶ Ovdje se postavlja pitanje bi li navedene alternativne mogućnosti razmjene znanja bile odlična prilika i za narodne knjižnice i na koji bi se način to moglo konkretnije ostvarivati u praksi? Imaju li narodne knjižnice uopće vremenske, financijske, kadrovske, tehničke i legislativne resurse i kapacitete da bi navedene obrazovne procese izvodile na zadovoljavajući način?

3.3.1. Tržišni vs. humanistički pristup cjeloživotnom obrazovanju

Ponajprije ćemo istaknuti značajnu ulogu UNESCO-a i njegovih napora da se u zemljama članicama prihvati koncept cjeloživotnog učenja i obrazovni sustav reformira u skladu s njim.⁵⁷ Cjeloživotno učenje tako postaje sredstvo osobnog razvoja, borbe protiv diskriminacije i socijalnog isključivanja, ali i svojevrsni okvir za efikasno funkcioniranje konkurentne i inovativne ekonomije.⁵⁸ Za razliku od UNESCO-ovog koncepta cjeloživotnog obrazovanja koji naglašava humanistički ideal, OECD je promovirao pojam „povratnog obrazovanja“ kao svojevrsnu utilitarnu ideju o obrazovanju.⁵⁹ Međutim, važno je da naglasak na ekonomskoj dimenziji cjeloživotnog učenja ne marginalizira učenje u svrhu osobnog ostvarenja.⁶⁰ Tržišno orijentirani koncept cjeloživotnog učenja ne bi smio prevladati diskurs o kooperaciji i razvoju

⁵⁶ Usp. Ilić, 1973. Citirano prema: Nikić, Stevo; Kovilić, Marija; Brković, Ivan. Perspektive visokog obrazovanja u kontekstu multimedijalne kulture. // Novi pristupi Sustavu Cjeloživotnog Obrazovanja / Urednici Mila Nadrljanski, Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 19.

⁵⁷ Usp. Savićević, D. M. (2000) *Put ka društvu učenja*. Beograd: Đuro Salaj, Prosvetni pregled. Citirano prema: Milutinović, J. Ideje o društvu znanja i cjeloživotnom učenju : Ideas on knowledge society and lifelong learning: // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, sv. 2, Vol. 3. (2008.), str. 40. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf

⁵⁸ Usp. Milutinović, Jovana. Op. cit, str. 40.

⁵⁹ Usp. Tuijnman, A. Bostrom, A. K. (2002) Changing Notions of Lifelong Education and Lifelong learning. *International Review of Education*. Vol. 48. No. 1-2. 93 – 110. Citirano prema: Milutinović, Jovana. Op. cit, str. 39.

⁶⁰ Ibid, str. 41.

budući da je obrazovanje javno dobro koje ne bi trebalo biti regulirano jedino tržištem.⁶¹ Postoji određeni stav da znanje na globalnom tržištu ima samo svoju tržišnu vrijednost, a pojam cjeloživotnog učenja služi kao opravdanje za nužnost stalnog prilagođavanja na trenutne vlasničke odnose, dok istovremeno obrazovne institucije karakterizira sve veći odmak od humanističke paradigme obrazovanja i cjelovitog razvoja mladih ljudi.⁶² U kontekstu cjeloživotnog učenja od pojedinca se očekuje da u svakom trenutku života nauči nešto novo, a sve radi povećanja zapošljivosti na tržištu rada.⁶³ Nadalje, neki autori smatraju da je koncept cjeloživotnog učenja koju promiču međunarodne institucije utemeljen na političkim interesima i društvenoj kontroli u korist kapitalizma gdje znanje predstavlja svojevrsni kapital koji se razmjenjuje na tržištu rada radi osobnog probitka. Time žele istaknuti da se cjeloživotnim učenjem ne želi postići informirana samo reflektivna zajednica, nego investicija radi povećanja produktivnosti. Istovremeno se izražava stav prema cjeloživotnom učenju kao konceptu neodvojivom od globalizacije s naglaskom na važnost postojanja otvorenog dijaloga o novim zahtjevima obrazovanja. Najzad se ističe važnost zadržavanja humanističkih vrijednosti u pogledu cjeloživotnog učenja i obrazovanja čime se osigurava kvaliteta života sadašnjih i budućih generacija.⁶⁴

Slažemo se da bi učenje i obrazovanje, a time i cjeloživotno učenje, u svojoj srži, u svom poslanju, trebali biti što neovisniji od tržišnih kategorija. Kao što i neki autori navode, nemoguće ih je istrgnuti iz konteksta i globalizacijskih okvira, ali može li se ipak ostaviti više prostora i za neke druge mogućnosti? Sada izranja novo pitanje i to je li se prilike za nove i drukčije pristupe kriju u samim narodnim knjižnicama koje su možda u manjoj mjeri formalizirane i institucionalizirane u pogledu učenja i obrazovanja. Mogu li narodne knjižnice biti još plodniji prostori za eksperimentiranje, za učenje, za stvaranje za rekreaciju? U nastavku

⁶¹ Usp. Gouthro, P. A. (2002) Education for Sale: At WhatCost? Lifelong Learning and the Marcetplace. *International Journal of Lifelong Education*. Vol. 21. No. 4. 334 – 346. Citirano prema: Milutinović, Jovana. Op. cit, str. 41.

⁶² Usp. Liessmann, K. P. (2008) *Teorija neobrazovanosti. Zablude društva znanja*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk. Citirano prema: Rogić, Ana-Marija. Op. cit, str. 63.

⁶³ Usp. Gruber, E. a, Schöne neue Bildungswelt?! Bildung und Weiterbildung in Zeiten gesellschaftlichen Wandeln. URL: <http://www.g.uni-klu.ac.at/ifeb/eb/schoene%20neue%20bildungswelt.pdf>.(08.12.2008.) Citirano prema: Rogić, Ana-Marija. Op. cit, str. 63.

⁶⁴ Usp. Rizvi, F. (2007) Lifelong learning: Beyond Neo-Liberal Imaginary. U: Aspin, D.N. (ur.) *Philosophical Perspectives of Lifelong Learning*, Melbourne, str. 114 - 129. URL: http://download.springer.com/static/pdf/834/bok%253A978-1-4020-6193-6.pdf?auth66=1391081055_b0db17ef3b98fb61f12a0204585a5332&ext=.pdf (28.01.2014.) Citirano prema: Rogić, Ana-Marija. Op.cit, str. 63.

rada nastojat ćemo i dalje rasvijetljavati i prikazivati izazove i prilike za narodne knjižnice u kontekstu cjeloživotnog učenja i informacijskog društva.

3.3.2. Programi narodnih knjižnica u kontekstu humanističke teorije učenja

Narodne knjižnice predstavljaju važnu pojavnost humanističke teorije učenja budući da promoviraju neformalno obrazovanje za sve dobne skupine ljudi. One su i stvorene kao nadopuna formalnom obrazovanju koje osiguravaju sustavi javnog obrazovanja. Humanizam u kontekstu teorije obrazovanja obuhvaća različite pokrete i pojave kao što su otvorene, alternativne ili slobodne škole i učionice, predškolsko obrazovanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje, školovanje od kuće i druge oblike neformalnog učenja. U okviru humanističke paradigme učenici su slobodni razvijati vlastiti plan učenja gdje oni sami određuju što, kada i kako će učiti, odnosno sami upravljaju procesom učenja, dok su učitelji, knjižničari i drugi stručnjaci uključeni u proces u određenom stupnju.⁶⁵

U kontekstu humanističke paradigme učenja u narodnim knjižnicama mogu se provoditi različiti programi promicanja pismenosti i druge usluge za sve dobne skupine ljudi, uzimajući u obzir fazu u životu pojedinca ili pak knjižnice mogu preuzeti ulogu svojevrtnih sveučilišta. Tradicionalne knjižnične aktivnosti, npr. programi vezani uz kulturu, programi opismenjavanja, usluge savjetovanja za čitatelje i umrežavanje, također su relevantni u kontekstu ove teorije budući da se njima promovira neovisno učenje.⁶⁶

3.3.3. Matrica humanističkog cjeloživotnog učenja za narodne knjižnice

Proturječnosti u pristupima cjeloživotnom obrazovanju istaknute su i kroz njihovu podjelu na model ljudskog kapitala koji se temelji na elementima neoliberalne teorije ekonomskog razvoja, poput ljudskog kapitala, privatizacije i kompetitivnosti te na humanistički model koji se fokusira na upravljanje vlastitim procesom učenja, jačanje sposobnosti, društveni kapital i demokraciju. Ovdje se također naglašava potencijal knjižnica u humanističkom obrazovanju, odnosno humanistički model koji više korespondira s temeljnim vrijednostima knjižnica, a koji ujedno može predstavljati i ravnotežu neoliberalnom obrazovanju.⁶⁷ Uz informacijsko opismenjavanje i osiguravanje različitih izvora, humanistički program cjeloživotnog učenja u

⁶⁵ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 67.

⁶⁶ Ibid, str. 68.

⁶⁷ Usp. Wilcox, Paul; Monobe, Dale (2020). Matrix of Humanistic Lifelong Learning for Public Libraries // Public Library Quarterly (2020). str. 25. URL: <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1754056> (2021-04-03)

narodnim knjižnicama uvažava različite aspekte osobnog razvoja. U tom pogledu važno je rješavanje strukturnih nejednakosti koje inhibiraju pojedince da u potpunosti iskoriste svoje kapacitete što se postiže upravljanjem vlastitim procesom učenja.⁶⁸

Narodne knjižnice mogu angažirati elemente humanističkog obrazovanja na temelju matrice cjeloživotnog učenja.⁶⁹ Uspoređujući pet programa koji se provode u knjižnicama i drugim institucijama: (1) Područja učenja, Ciklus kvalitete i Okvir za cjeloživotno učenje (2) model javne prakse (3) osobna odgovornost u procesu upravljanja vlastitim učenjem (4) Narodne knjižnice u društvu koje uči (PuLLS) (5) grupe autonomnog učenja, nastoji se razviti sveobuhvatni humanistički sustav cjeloživotnog učenja budući da svaki od navedenih programa doprinosi različitim elementima humanističke edukacije.⁷⁰ Humanističke vrijednosti na kojima se temelji ova matrica su: normativno djelovanje, demokratsko građanstvo, socijalni kapital i ljudski kapital. Ciklus kvalitete i Područja učenja predstavljaju temelje za organizaciju obrazovnih aktivnosti, a obuhvaćaju tzv. *Community Activities*, *Self-directed Activities* i *Employment Activities* koje su kategorizirane s obzirom na primarne vrijednosti koje podržavaju.⁷¹ Ova matrica knjižničarima omogućuje primjenu svakog elementa u jednakoj mjeri, a može im pomoći pri provedbi i vrednovanju kvalitete programa. Matrica je fleksibilna te je moguće dodavanje modela i vrijednosti, odnosno moguća je prilagodba s obzirom na potrebe knjižnice.⁷²

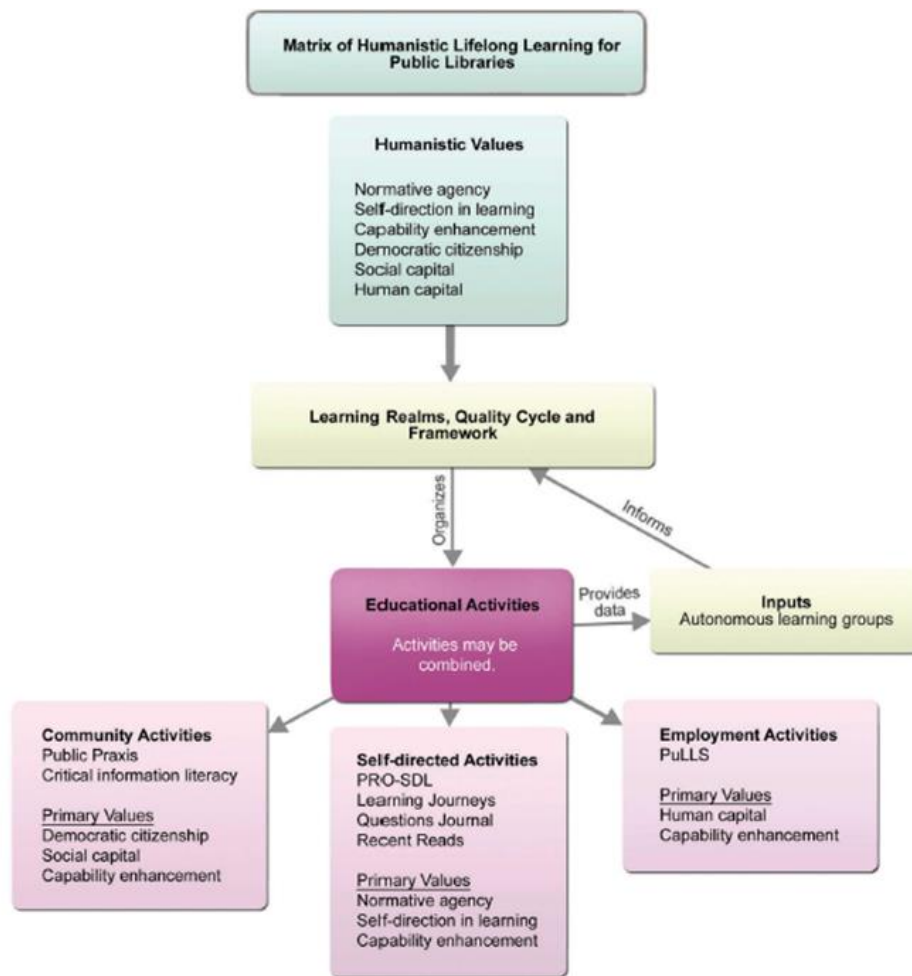
⁶⁸ Ibid, Str. 5.

⁶⁹ Ibid, str. 22.

⁷⁰ Ibid, str. 10.

⁷¹ Ibid, str. 23.

⁷² Ibid, str. 25.

Slika 1 Matrica humanističkog cjeloživotnog učenja za narodne knjižnice (URL: <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1754056>)

3.4. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj

Jedan aspekt cjeloživotnog učenja je obrazovanje za održivi razvoj kod kojeg se na razvojno-okolišne izazove odgovara na temelju kontinuiranog, inovativnog i kreativnog učenja. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavlja proces njegovanja i učenja društvenih vrednota koje teže održanju ili povećanju održivosti te proces učenja novih znanja o održivosti kojima se mogu razvijati ljudski, institucionalni i drugi kapaciteti kako bi se u budućnosti živjelo na još održiviji način.⁷³ Takvim pristupom odgoju i obrazovanju ljude se nastoji potaknuti na bolje razumijevanje svijeta u kojem žive i zauzimanje proaktivnog stava u rješavanju složenih i međuovisnih problema koji ugrožavaju našu budućnost: siromaštvo, ekološki problemi,

⁷³ Usp. Lay, Vladimir; Puđak, Jelena. Sociološke dimenzije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj: The sociological dimensions of education for sustainable development // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj: Lifelong learning for sustainable development/urednice Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, sv. 1, Vol 3 (2008) str. 98. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf

pretjerana potrošnja, povećanje broja stanovništva, rodna neravnopravnost, pitanja vezana uz zdravlje, sukobe i zaštitu ljudskih prava itd.⁷⁴ Upravo imajući u vidu navedene teme, i u narodnim knjižnicama bi se mogli razvijati i organizirati edukativni programi i radionice čime bi i one dale svoj doprinos obrazovanju za održivi razvoj.

Paradigma obrazovanja za održivi razvoj je paradigma jedne cjeline i ekološkog pogleda na svijet gdje se uvodi pojam „sistemskog razmišljanja“.⁷⁵ Implementacija inovacija predstavlja novi sustav vrijednosti koji se može prenositi jedino komunikacijom između ljudi u kulturi dijaloga, a bitne vrijednosti u procesu cjeloživotnog učenja su: održanje, kvaliteta, suradnja i partnerstvo.⁷⁶ „Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj“ (OOR) služi kao alat za izgradnju veze između učionice i radnog mjesta te obrazovnih institucija i zajednice. OOR zahtijeva sveobuhvatan pristup reformi odgojno–obrazovnog sustava te se tako ukazuje na važnost područja institucionalnog OOR (vrtići, osnovne i srednje škole, fakulteti) i područje izvaninstitucionalnog OOR (uprava, gospodarstvo i civilno društvo) te na važnost formalnih, ali i mnogih neformalnih i informalnih oblika učenja.⁷⁷

3.4.1. Narodne knjižnice, cjeloživotno učenje i održivi razvoj

U društvu temeljenom na informacijama i brzom razvoju, cjeloživotno učenje je jedan od preduvjeta uspješnosti življenja jer suočavanja s promjenama u takvom društvu moguće je jedino uz stalno nadograđivanje znanja. Brze promjene povezane su i s brojnim izazovima, a jedan od takvih problema je sve veće onečišćenje okoliša. Na navedene probleme moguće je odgovoriti adekvatnim obrazovanjem za okoliš, a među institucijama i subjektima koje bi

⁷⁴ Usp. UNESCO. URL: <http://www.unesco.org/education/tlsf/TSLF/decade/uncomESD05.htm>. Citirano prema: Lay, Vladimir; Puđak, Jelena. Op. cit, str. 98.

⁷⁵ Usp. Capra, F. (1991), http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_bih/grundkurs_5.htm. Citirano prema: Vujičić, Lidija. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj iz perspektive kulture odgojno-obrazovne ustanove: Lifelong learning for sustainable development from the perspective of culture of educational institutions // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj: Lifelong learning for sustainable development/ urednice, Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, sv.1, Vol 3 (2008.), str. 129. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf

⁷⁶ Usp. Capra, F. (2002), http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_bih/grundkurs_1.htm. Citirano prema: Vujičić, Lidija. Op. cit, str. 129.

⁷⁷ Usp. UNESCO. Teaching and learning for Sustainable Future – A Multimedia Teacher Education Programme. 2002. HTTP:// [www.unesco.org/education/tlsf\(2007-12-15\)](http://www.unesco.org/education/tlsf(2007-12-15)) Citirano prema: Klapan, Anita; Vrcelj, Sofija; Kušić, Siniša. Cjeloživotno učenje i održivi razvoj – potreba redizajniranja odgojno-obrazovnih programa: Lifelong learning and sustainable development – need for redesign of educational programmes // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development /uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, sv. 1, Vol. 3, (2008) str. 289 - 290. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf

promovirale održivi razvoj i obrazovanje za okoliš mogu biti uključene i knjižnice. Knjižnica je kao informacijski centar i institucija s velikom frekvencijom posjeta posebno prikladna za ove uloge jer može provoditi obrazovanje na različite načine i u suradnji s brojnim drugim institucijama.⁷⁸ Knjižnica tako na primjer može graditi zbirku i prikupljati građu na temu zaštite okoliša i održivog razvoja. Aktivnosti knjižnice mogu biti vezane i uz upravljanje lokalnom povijesnom zbirkom, budući da održivi razvoj uključuje i očuvanje kulturne baštine i brige o lokalnoj tradiciji.⁷⁹ Narodna knjižnica bi trebala biti ključna institucija u pogledu prikupljanja, očuvanja i promicanja lokalne kulture što se može postići na razne načine, npr. održavanjem zavičajne zbirke, izložbama, pripovijedanjem priča, razvijanjem programa vezanih uz lokalne teme, poticanjem razvoja usmene predaje u zajednicama u kojima je takav način komunikacije važan itd.⁸⁰

Pozitivan primjer knjižnice koja njeguje sličan pristup u Hrvatskoj je Gradska knjižnica Juraj Šižgorić Šibenik koja je osvojila drugo mjesto na natjecanju za IFLA-inu nagradu Zelena knjižnica za 2020. godinu. IFLA-e je odluku o dodijeli ove nagradu šibenskoj knjižnici među ostalim obrazložila i ovim riječima:⁸¹ “Riječ je o narodnoj knjižnici čiji angažman u zajednici ide dalje od energetske učinkovitosti i izgradnje zbirke, prema programima koji promiču mentalno i tjelesno zdravlje. Edukativni programi fokusirani na zdrav način života uključuju likovne radionice na temu okoliša i održiva razvoja, natječaje za ekološke teme i filmske projekcije.”⁸²

3.5. Zajednice, knjižnice i cjeloživotno učenje

U nastavku ovog poglavlja osvrnut ćemo se na važnost lokalnog konteksta za djelovanje narodnih knjižnica u pogledu pružanja usluga vezanih uz cjeloživotno učenje i obrazovanje korisnika. Lokalni kontekst promatrat ćemo s obzirom na ulogu i utjecaj lokalne samouprave na kreativno djelovanje narodnih knjižnica, npr. kroz pružanje podrške društvenim aktivnostima, učenju, kreaciji i rekreaciji u narodnim knjižnicama. Nadalje, prikazat ćemo

⁷⁸ Dömsödy, Andrea; Pallos, Zsuzsanna; The importance of librarian methods in environmental education in knowledge society // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / urednici Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium 7 (1999) Bratislava str. 86.

⁷⁹Ibid, str 87.

⁸⁰ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 12.

⁸¹ Usp. Arhiva obavijesti http://www.knjiznica-sibenik.hr/arhiva_obavijesti.html (2020-11-22)

⁸² Ibid.

knjižnicu kao središnju točku koja povezuje lokalnu zajednicu i globalnu ekonomiju. U svjetlu konstantnih tehnoloških promjena i narodne knjižnice počinju eksperimentirati s novim ICT-om, a u takvom okruženju sve više izranjaju izazovi poput digitalnog učenja, povezanog učenja, *makerspacea*, a vidjet i kako se knjižnice uklapaju u koncepciju pametnih zajednica (engl. *smart communities*).

3.5.1. Društvena zajednica i uloga lokalne samouprave u procesima učenja

Narodne knjižnice imaju utjecajnu ulogu u kontekstu pružanja podrške lokalnoj samoupravi vezano uz kreiranje, prikupljanje i čuvanje znanja zajednice.⁸³ Zajedničko okupljanje ljudi na jednom mjestu, na primjer u knjižnici ili tehnološkom centru, je učinkovit način generiranja znanja kroz društveni angažman i praksu. Stvaranje prakse inoviranja uključuje stvaranje zajednica koje dijele vještinu korištenja tehnologije čime se omogućava inovacija i individualizacija.⁸⁴ Knjižnice nude značajan potencijal za generiranje i ponudu fizičkog i digitalnog prostora koji omogućuje skupinama da istražuju, uče, posreduju i traže kreativna rješenja vezana uz lokalna pitanja. Međutim, navedeno zahtjeva promjenu mentaliteta lokalne samouprave u smislu da potiče i podržava svoje knjižničare u redefiniranju njihovih uloga od čuvara znanja prema posrednicima znanja, mentorima, trenerima itd.⁸⁵

Slažemo se s navodima o mogućnosti redefiniranja uloge knjižničara i jačanja njihove uloge kao posrednika znanja, mentora i trenera, budući da “zaključavanje” i čuvanje informacija i znanja u fizičkim i virtualnim zbirkama nije prihvatljivo ukoliko se intenzivnije ne radi na njihovoj diseminaciji i primjeni u svrhu obogaćivanja života pojedinaca i zajednica. Međutim, prema navedenom ovdje je više riječ o takvoj ulozi knjižničara u kontekstu lokalne zajednice, odnosno uključivanju knjižnica u kreativno rješavanje lokalnih pitanja, što svakako predstavlja zanimljiv izazov za djelovanje knjižnice. Također, u određenim slučajevima možda ne bi trebalo niti isključiti mogućnost suradnje s vanjskim stručnjacima i organizacijama koje

⁸³ Usp. Chowdhury, G., Poulter, A. & McMenemy, D. 2006, 'Public Library 2.0: Towards a new mission for public libraries as a “network of community knowledge”', Online Information Review, vol. 30, no. 4, pp. 454-60. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. The Local Library across the Digital and Physical City: Opportunities for Economic Development. // Commonwealth Journal of Local Governance, July (2014), str. 43. URL: <https://doi.org/10.5130/cjlg.v0i0.4062>. (2020-03-11)

⁸⁴ Usp. Tuomi, I. 2002, Networks of Innovation, Oxford University Press, New York. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 6 (44)

⁸⁵ Blewitt, J. 2012, Reimagining the moral economy of the ‘people’s university’, *Power and Education*, vol. 4, no. 1, pp. 107-17. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 46.

raspoložu s potrebnim znanjima i kompetencijama bitnima za realizaciju određenih obrazovnih projekata i/ili programa u knjižnici.

Jedinice lokalne samouprave mogu angažirati knjižnice kao pomoć u izgradnji zajednice s programima koji bi omogućili razvoj zajednice, kroz društveni angažman, dopuštajući kreaciju i rekreaciju (digitalni mediji, izgradnja sadržaja, gospodarski razvoj zajednice, potencijalne prednosti interneta.)⁸⁶ Knjižnica može djelovati kao posrednik između javnih i privatnih dionika zajednice, tj. odnos između javnog i privatnog sudjelovanja može se ojačati upravo kroz kontekst knjižnica.⁸⁷ Uz strategiju globalnog pozicioniranja i konkurentnost važno je da lokalna samouprava prizna lokalni kontekst sa svojim specifičnim identitetom i potrebama, budući da kao društvena bića bolje učimo, inoviramo i razvijamo se kada imamo kontekst društvene zajednice u kojem treba djelovati.⁸⁸ Možemo se i ovdje složiti oko važnosti lokalnog konteksta i društvene zajednice u kojoj knjižnica djeluje budući da oni mogu predstavljati smisao djelovanja i motiv za aktiviranje potencijala te posredno obogaćivanja zajednice kroz međusobnu razmjenu informacija, znanja, vještina čime se jača osjećaj vlastitog doprinosa zajednici i izgradnji identiteta.

3.5.2. Knjižnice kao komunikacijska središta zajednice

Uspostavljanjem knjižnica kao komunikacijskih središta mogao bi se predstaviti širok spektar mogućnosti za knjižnice i lokalnu zajednicu:⁸⁹

- Posredovanje partnerstava i povezivanje s drugim knjižnicama, vladinim agencijama i drugim ključnim akterima radi stvaranje snažnih lokaliziranih mreža;
- Poboljšanje životnog stila zajednice kroz aktivnosti, povezanost i edukacije;
- Smanjenje digitalnog jaza te povećanje pristupa i jednakosti;
- Povećanje mogućnosti za cjeloživotno učenja kroz zajednice;
- Pozicioniranje lokalnih zajednica između globalnih mreža i njihovih ekonomija;
- Podrška lokalnoj samoupravi i lokalnom ekonomskom razvoju.

⁸⁶ Usp. Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 45.

⁸⁷ Gilchrist, A; *The Well-Connected Community: A Networking Approach to Community Development.*, The Policy Press, Bristol, UK, 2004. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit. str. 45.

⁸⁸ Usp. Tuomi, I. 2002, *Networks of Innovation*, Oxford University Press, New York. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 46.

⁸⁹ Usp. Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 57.

Lokalna samouprava može pozicionirati cjelokupnu digitalnu strategiju sa strateškim fokusom na knjižnicu kao centralnu točku i poveznicu sa zajednicama i globalnom ekonomijom. Prihvatanje i podrška političara i određenih razina knjižnične uprave je ključno za ostvarenje uspjeha knjižnica kao digitalnih čvorišta.⁹⁰

3.5.3. Suradnja knjižnica i drugih organizacija u okviru obrazovnog okruženja

Cjelokupna usluga u zajednici se poboljšava kad knjižnice razvijaju poveznice za razmjenu informacija, ideja, usluga i stručnosti budući da takva suradnja rezultira manjim dupliciranjem usluga, a kombiniranjem resursa postiže se maksimalni učinak.⁹¹ Knjižnica bi trebala uspostaviti formalne veze s drugim organizacijama u lokalnoj zajednici, npr. školama, institucijama u kulturi poput muzeja, galerija i arhiva, gospodarskim komorama i slično, a koordinacijom međusobnih napora i resursa poboljšale bi se ukupne usluge u zajednici.⁹²

Međusobno surađujući, knjižnične organizacije mogu osigurati jednostavan pristup e-učenju najviše razine i to vezano uz različite teme. Primjer WebJunction-a prikazuje ogroman potencijal e-učenja kao načina za obuku i obrazovanje u području knjižničarstva.⁹³ U području e-učenja suradnja je ključna i radi smanjenja dupliciranja napora vezanih uz razvoj e-učenja među svim tipovima knjižničnih organizacija.⁹⁴ Jedan od najvažnijih institucionalnih odnosa narodnih knjižnica je onaj s lokalnim školama i obrazovnim sustavom u području usluga, a neki od oblika suradnje su: dijeljenje resursa, zajednički dogovoreni posjeti autora, suradnja na razvoju zbirke, koordinacija elektroničkih usluga i mreža, suradnja u razvoju alata za učenje, posjeti razreda narodnoj knjižnici.⁹⁵

3.5.4. Uloga narodnih knjižnica u povezivanju kreatora znanja

Iako knjižničari nemaju uvijek sve vještine nužne za ispunjenje potreba za digitalnim učenjem svih skupina korisnika, imaju mogućnost međusobnog povezivanja ljudi različitih razina digitalne pismenosti. Pozivajući sve da svoje znanje podijele s drugima kroz igru i suradničke

⁹⁰ Ibid, str. 58.

⁹¹ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op.cit, str. 52.

⁹² Ibid, str. 53.

⁹³ Usp. Mason, Marilyn Gell; Chesemore, Sarah; Van Noord, Rachel. E-learning's next wave. // Library Journal November 15, 2006. str. 42. URL: <http://lj.libraryjournal.com/2006/11/technology/e-learnings-next-wave/> (2017-03-24)

⁹⁴ Ibid, str. 43.

⁹⁵ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 53.

programe učenja, povećava se digitalna pismenosti i jačaju društvene veze u zajednici. Narodna knjižnica može predstavljati poticajno okruženje za suradničko digitalno učenje ukoliko se pronađu prave veze između digitalnih „insajdera“ i „outsajdera“ svih dobnih skupina te veze s partnerima u obrazovanju i prilikama izvan same knjižnice, a primjeri takvih okruženja predstavljaju *makerspaces*. *Maker* pristup kaže da svatko može biti sukreator digitalne pismenosti te da svatko može surađivati, što predstavlja i perspektivu u kontekstu pokreta povezanog učenja.⁹⁶ Ovdje se posebno naglašava uloga knjižničara kao mentora koji povezuje članove zajednice u kontekstu njihovih potreba za učenjem i stvaranjem s naglaskom na digitalno učenje i eksperimentiranje. Svakako navedenim pristupom otvara se mnogo prostora za djelovanje i aktivnosti u knjižnicama u svrhu premošćivanja digitalnog jaza, jačanja društvenih veza, ali i individualnog kreativnog razvoja.

U pristupu „otvorenog učenja“ učenje akcelerira kada ga pokreću pojedinačni interesi i strasti, podrška od kolega/vršnjaka i prostor u kojem se pojedinac osjeća cijenjeno i sigurno. Za digitalnu pismenost nisu dovoljni samo pristup i oprema, već su potrebne metode i mentori te načini organizacije u ponekad konfuznom internetskom okruženju.⁹⁷ Temeljne vrijednosti povezanog učenja su: jednakost, sudjelovanje i socijalna povezanost.⁹⁸ Na temelju ovih vrijednosti povezano učenje nastoji povezati mlade ljude s mogućnostima za učenje koje su potaknute njihovim interesima, podržane od strane kolega i prijatelja i akademski orijentirane.⁹⁹

Načela povezanog učenja sve više se usvajaju u rastućem broju okruženja za učenje diljem svijeta, uključujući i narodne knjižnice. S ovim globalnim trendom povezan je i rastući interes za metodama otvorenog koda i alata za istraživanje, stvaranje i povezivanje s ljudima i mogućnostima na mreži. U tom pogledu Zaklada Mozilla igra važnu ulogu, stvarajući praktične okvire za učenje, zajedno s otvorenim, besplatnim i jednostavnim alatima za učenje kao što su Thimble, Popcorn Maker, i X-Ray Googles. Dodatak navedenim alatima su i kompleti za

⁹⁶ Usp. Nygren, Eke. *The Public Library as a Community Hub for Connected Learning*. // *Information and Data Literacy: The Role of the Library*. Oakville, ON: Apple Academic Press, 2016. Str. 24. URL: <http://library.ifla.org/1014/1/167-nygren-en.pdf>

⁹⁷ Ibid, str. 25.

⁹⁸ Usp. Connected learning.tv, (2014). *Connected Learning Principles | Connected Learning*. [online] Available at: <http://connectedlearning.tv/connected-learning-principles> [Accessed 19 Jul. 2014] Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 26.

⁹⁹ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 26.

podučavanje i primjeri kako olakšati učenje kroz praksu.¹⁰⁰ Posljednjih nekoliko godina uspostavljen je rastući broj partnerstava i saveza poput „Hive Learning Network-a“ s ciljem podupiranja participativnog učenja i narodnim knjižnicama kao ključnim partnerima.¹⁰¹

3.5.5. Narodne knjižnice kao dio „pametnih zajednica“

Infrastruktura, tehnologija, civilni angažman i partnerstva omogućuju knjižnicama da ponude nove i inovativne programe i usluge kako bi udovoljili specifičnim potrebama svojih zajednica.¹⁰² Knjižnice postaju mjesto za zajedničko stvaranje u *makerspaceima*, FabLabs-ima, i studijima za digitalni dizajn, gdje uz dostupnu tehnologiju poput računala, pisača, robota, 3D printera i slično, korisnici svih dobnih skupina mogu graditi, istraživati i učiti.¹⁰³ Stvaranjem partnerstva s različitim razinama vlasti, drugim zajednicama i organizacijama, tvrtkama i pojedincima knjižnice osiguravaju financiranje i druge resurse za svoje usluge i programe. U pogledu civilnog angažmana, knjižnice među ostalim, osiguravaju fizički i virtualni prostor, forume i programe oko aktualnih tema kako bi potaknuli dijalog i zajedničko djelovanje građana u svrhu poboljšanja zajednice.¹⁰⁴

Knjižnice stvaraju prostore za inovaciju, suradnju, i praktično učenje, a otvoreni su za djecu, mlade i odrasle, odnosno sve dobne skupine. Ovi prostori pružaju alternativu tradicionalnim knjižničnim uslugama i podržavaju misiju knjižnice za uključivanjem građana u cjeloživotno učenje. Održivost, angažman, ekonomski razvoj i korištenje nove tehnologije neki su od aspekata u kojima narodne knjižnice potencijalno igraju vrlo važnu ulogu u sklopu inicijativa pametnih zajednica.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Usp. Webmaker, (2014). Web Literacy Map - 1.1.0 - Mozilla Webmaker. [online] Available at: <https://webmaker.org/en-US/literacy> [Accessed 31 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 25.

¹⁰¹ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 26.

¹⁰² Usp. Mersand, Shanon; Gasco-Hernandez, Mila; Udoh, Emanuel, Gill Garcia, J. Ramon. Public Libraries as Anchor Institutions in Smart Communities: Current Practices and Future Development. // Proceedings of the 52nd Hawaii International Conference on System Sciences, 2019., <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/bitstream/10125/59766/0326.pdf> str. 7

¹⁰³ Ibid, str. 5.

¹⁰⁴ Ibid, str. 7.

¹⁰⁵ Ibid, str. 8.

3. Primjena tehnologija u procesima cjeloživotnog učenja u narodnim knjižnicama

Nastavak razrade teme rada odvijat će se u kontekstu razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije i njihove potencijalne primjene u knjižničnom okruženju. Najprije ćemo se upoznati s trendovima u području obrazovanja, s posebnim naglaskom na „otvorene obrazovne sadržaje“ i njihov značaj s obzirom na koncept cjeloživotnog učenja. U ovom poglavlju posebnu pažnju posvetit ćemo i e-učenju i potencijalima njegove primjene u narodnim knjižnicama, a vezano uz obrazovne potrebe korisnika, ali i obuku knjižničnih djelatnika. U pogledu e-učenja prikazat ćemo različite tehnologije i s njima povezane programe koje knjižnicama stoje na raspolaganju za kreiranje i isporuku sadržaja u virtualnom okruženju.

4.1 Razvoj obrazovanja u kontekstu novih tehnologija

Razvoj obrazovanja u kontekstu razvoja tehnologije i moguću primjenu u knjižničnom okruženju prikazat ćemo u početnom dijelu ovog poglavlja, a bit će riječ o: „osobnom okruženju za učenje“, sve prisutnijim „zajednicama učenja“ i „otvorenim obrazovnim sadržajima“.

4.1.1 Osobno okruženje za učenje

Osobno okruženje za učenje je ono okruženje gdje se formalno učenje može kombinirati s informalnim učenjem (npr. kroz društvene mreže).¹⁰⁶ PLE (engl. Personal Learning Environment) se može definirati kao model kod kojeg učenici stvaraju poveznice iz rastuće matrice izvora koje selektiraju i organiziraju.¹⁰⁷ Prilagođeni konceptu cjeloživotnog učenja PLE-ovi su fokusirani na individualne ciljeve te na razvijanje društvenih mreža koje podržavaju te ciljeve u onom obliku koji odgovara polazniku. PLE stavlja učenike u poziciju odgovornosti za vlastiti proces učenja, izazivajući ih na razmišljanje o alatima i izvorima koji im pomažu da što bolje uče.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 17.

¹⁰⁷ Usp. “7 Things You Should Know About Personal Learning Environments”. EDUCAUSE Learning Initiative (May 12, 2009). Citirano prema: Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 17.

¹⁰⁸ Ibid.

4.1.2 Zajednice prakse

U kontekstu kontinuirane edukacije tehnologija je omogućila širenje razvoja kolaborativnih zajednica za učenje ili zajednica prakse (engl. Communities of practice), a pojam se odnosi na bilo koju grupu učenika koji dijele zajednička iskustva, vrijednosti i vjerovanja te su aktivno uključeni u zajedničko iskustvo učenja s drugima.¹⁰⁹ Savršen primjer timskog rada i učenja u kontekstu zajednice predstavljao je program „Learning 2.0“ razvijen u Charlotte Mecklenburg Library u Sjevernoj Karolini, a brojne knjižnice su bile prilagodile ovaj program kao sredstvo učenja mrežene tehnologije.¹¹⁰

Jedno od obilježja koje je činilo ovaj program jedinstvenim je korištenje tzv. „učenja kroz igru“.¹¹¹ Zajednice prakse mogu se formalizirati i u stvarne društvene mreže slične onima Facebook i LinkedIn, ali usmjerene na knjižničnu zajednicu. Primjer navedene prakse u knjižničnom svijetu su tzv. „OLA zajednice“ koje predstavljaju mrežne zajednice za komunikaciju, umrežavanje i povezivanje s članovima u određenoj zajednici.¹¹² Webjunction (stranica OCLC-a), sebe opisuje kao zajednicu za mrežno učenje namijenjenu knjižničnim djelatnicima koji se u suradničkom okruženju međusobno povezuju, stvaraju i uče.¹¹³

4.1.3 Otvoreni obrazovni sadržaji

Otvoreni obrazovni sadržaji (engl. Open Educational Resources - OER) definiraju se kao kvalitetni digitalizirani obrazovni materijali slobodno dostupni svima koji imaju pristup internetu, odnosno materijali dostupni u javnoj domeni. *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) je od 2001. godine u sklopu projekta „Open Courses“ prvi ponudio besplatno gotovo sve svoje tečajeve.¹¹⁴ Danas se može pronaći velik broj repozitorija sa sadržajima za učenje i

¹⁰⁹ Usp. Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str 14.

¹¹⁰ Ibid. str. 15.

¹¹¹ Ibid. str. 18.

¹¹² Ibid. str. 15.

¹¹³ Ibid. str. 16.

¹¹⁴ Usp. Geist, Michael. “Canadian education faces technology tipping point“, The Toronto Star (December 19, 2010). <http://www.thestar.com/business/article/908924--geist-canadianeducation-faces-technology-tipping-point>. Citirano prema: Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str. 20.

poučavanje koji su svima slobodno dostupni. Postoje i repozitoriji koji su na određeni način javni, ali nisu besplatno dostupni svima.¹¹⁵

4.1.3.1. Inicijativa otvorenih obrazovnih sadržaja

Inicijativa otvorenih obrazovnih sadržaja (engl. Open Education Resource Initiative) strateška je inicijativa koja promovira slobodan i otvoren pristup digitalnim resursima, odnosno sadržajima i softverskim alatima koji bi se koristili kao sredstvo za promicanje obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Ovaj pokret predstavlja dio šireg vala inicijativa koje aktivno promoviraju „Commons“ kao što su prirodni resursi, javni prostori, kulturna baština i pristup znanju koji se smatraju opće društvenim dobrima.¹¹⁶ Otvoreni sadržaj ima mnogo autora, uključujući razne stručnjake, učitelje i učenike te je u konstantnom procesu poboljšavanja. Kontrola kvalitete otvorenih sadržaja je u rukama učenika i učitelja te se provodi simultano s procesom učenja dok u pogledu licenciranja otvorenih sadržaja vodeću ulogu imaju „Creative Commons“ (CCA).¹¹⁷

4.1.3.2. Izazovi otvorenih obrazovnih sadržaja

U kontekstu otvorenih obrazovnih sadržaja, „resursi“ obuhvaćaju tri glavna područja aktivnosti: kreiranje softvera otvorenog koda i razvojnih alata, stvaranje i pružanje otvorenih sadržaja te razvoj standarda i alata za licenciranje.¹¹⁸ Ključne značajke na kojima se temelji definicija otvorenih obrazovnih sadržaja su: besplatan pristup otvorenom sadržaju, sadržaj licenciran za ponovnu upotrebu s mogućnošću modifikacije te korištenje softvera otvorenog koda i otvoreno aplikacijsko programsko sučelje (API).¹¹⁹ Jednostavan pristup obrazovnim sadržajima u kontekstu promocije cjeloživotnog učenja bitan je i radi ublažavanja društvene nejednakosti, poticanja socijalne inkluzije migranata i podržavanja obrazovanja u zemljama u razvoju.¹²⁰

¹¹⁵ Usp. Dinevski, Dejan. Open Educational Resources and Lifelong Learning. // In *ITI 2008 - 30th International Conference on Information Technology Interfaces*, (2008), Str. 120. URL: <https://doi.org/10.1109/ITI.2008.4588393>. (2020-10-02)

¹¹⁶ Usp. Barnes, P., Bollier, D., Rowe, J. (2006), *The Commons Rising*. Tomales Bay Institute http://onthecommons.org/files/Commons_Ri_sing_06.pdf, accessed 1.1.2007. Citirano prema: Dinevski, Dejan. Op. cit, str. 117.

¹¹⁷ Usp. Dinevski, Dejan. Op. cit, str. 121.

¹¹⁸ Usp. Dinevski, Dejan. Op. cit, str. 119.

¹¹⁹ Usp. Gesser, G., ed., (2007). *Open Educational Practices and Resources*, Published by »Open e-Learning Content Observatory Services« project, Salzburg, Austria, ISBN3-902448-08-3. Citirano prema: Dinevski, Dejan. Op. cit, str. 119.

¹²⁰ Usp. Halimi, Suzy (2005). *Lifelong learning forequity and social cohesion: A new challenge for Higher Education*. In: McIntosh, Christopher (Ed.): *Lifelong Learning & Distance Higher Education*. Commonwealth of Learning / UNESCO 2005, 11

Odlučujući faktor je da otvorene obrazovne prakse budu popraćene odgovarajućom institucionalnom kulturom i načinom razmišljanja te podržavajućim okruženjem, uključujući alate, usluge i sadržaj koji su lako dostupni i jednostavni za dijeljenje.¹²¹ Međutim, otvoren, kvalitetan i lokaliziran sadržaj prilagođen krajnjem korisniku nije dovoljan za učinkovito cjeloživotno učenje. Važno je također uzeti u obzir pedagoške pristupe kroz koje bi ti sadržaji mogli ostvariti razliku tj. u vidu inovativnih oblika učenja i poučavanja.¹²² Otvoren i jednostavan pristup repozitorijima e-sadržaja akademskih i obrazovnih institucija, informacijskih agencija javnog sektora, knjižnica, muzeja i drugih institucija u kulturi omogućit će korištenje informacijskih izvora prema potrebi za izvođenje kreativnih projekata i studijskog rada. U pravilu svi obrazovni materijali kao i publikacije za istraživanje koje se javno sufinanciraju trebale bi se objaviti pod odgovarajućom licencom otvorenog sadržaja.¹²³

4.2 E-učenje u narodnim knjižnicama

Zahvaljujući razvoju informacijskih i komunikacijskih tehnologija učenici, studenti i drugi zainteresirani korisnici imaju mogućnost pratiti predavanja i ostvariti komunikaciju s profesorima i drugim stručnjacima na daljinu. Premještanje obrazovanja iz škola tradicionalnog tipa i rađanje paralelnih škola predstavlja veliki izazov za tradicionalnu školu.¹²⁴ Informacijsko društvo predstavlja ogromno tržište s neograničenim prilikama za različite edukacije. U takvom okruženju knjižničari i drugi informacijski stručnjaci također imaju priliku osmisliti nove metode informacijske podrške na daljinu, te omogućiti učinkovite i ekonomične načine isporuke tečajeva.¹²⁵

22,http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/PSeries_LLLDHE.pdf, (accessed 1.1.2008)
Citirano prema: Dinevski, Dejan. Op. cit, str. 120.

¹²¹ Usp. Dinevski, D. Op. cit. str. 120.

¹²² Ibid, str. 121.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Usp. Vlahović, Boško. *Budućnost obrazovanja – izazovi tendencije* // *Novi pristupi sustavu cjeloživotnog obrazovanja* / urednici Mila Nadrljanski i Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 69.

¹²⁵ Usp. MacDougall, Alain. *Mainfeature: supporting learners at a distance*// *Ariadne*, issue 16. <http://www.ariadne.ac.uk/issue16/main>. (31/07/98). Citirano prema: Slavic, Aida; Lasic – Lasic, Jadranka. Op cit. str. 415. *The role of the library in developing information literacy and life-long learning skills* // *Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium*, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: *learning society: learning organisation: lifelong learning* / urednici Sandra Beheim [etal.] *International BOBCATSSS-Symposium* (7; 1999; Bratislava) str. 415.

„Elektroničko učenje ili e-učenje je termin koji opisuje uporabu elektroničkih medija, digitalnih sadržaja i informacijsko komunikacijske tehnologije u obrazovanju. E-učenje je širi pojam od *online* učenja jer se ne mora nužno odvijati putem interneta. Nastavni materijali za e-učenje mogu se koristiti s nosača digitalnih informacija poput DVD i CD medija. Ponegdje su ovakvi materijali u potpunosti primijenjeni u nastavi, a negdje se koriste djelomično u nastavnom procesu. *Online* učenje bi stoga bio pojam za e-učenje na daljinu pri čemu se svim nastavnim materijalima i sadržajima pristupa putem Internetskog web servisa.“¹²⁶

Koristeći definiciju e-učenja kao korištenja elektroničkih tehnologija za podršku učenju i poučavanju svi sljedeći primjeri kvalificiraju se kao e-učenje¹²⁷:

- Trening na računalu povezan sa specifičnim proizvodom;
- Certificirani program udaljenog učenja gdje su lekcije, zadaci i ispiti održavaju putem interneta, a interakcija učenika i nastavnika odvija se elektroničkim putem;
- Prijava na društvenu mrežu povezanu sa stručnim zajednicama prakse, kreiranje ili doprinos blogovima, zajedničkim dokumentima, wikijima ili *chat* diskusijama;
- Sveučilišni tečaj na kojem se predavanja održavaju u realnom vremenu, a zadaci i rasprave odvijaju se putem elektroničkog sustava.

Svaki od navedenih primjera e-učenja nudi različite stupnjeve formalnog i neformalnog učenja, u realnom ili virtualnom obliku, te različit stupanj samostalnosti učenja. Različiti stilovi učenja mogu odgovarati različitim fazama u obrazovanju i različitim razinama stručnosti potencijalnih korisnika s obzirom na cjelokupni kontekst i potrebe korisnika.¹²⁸

E-učenje odnosi se na niz rješenja kojima se promiče učenje uz pomoć informacijske tehnologije, a u praktičnom smislu ono je svedeno na internetske tečajeve najčešće u akademskom ili stručnom okruženju te obično uz pomoć sustava za upravljanje učenjem (LMS) poput WebCT ili novijeg Moodle. Neka su sveučilišta proširila opseg svojih usluga e-učenja ne bi li uključili širu internetsku zajednicu. Na primjer, MIT stvorio je MIT OpenCourseWare, gdje su materijali za tečajeve dostupni besplatno putem mrežne stranice.¹²⁹ Internetsko

¹²⁶ Loomen. <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=413809> (2020-12-05)

¹²⁷ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op.cit, str. 3

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Usp. Deschamps, Ryan. That's 'E'for“Everyone””: The Future of E-Learning in Public Libraries. // Partnership:

učenje/*online* učenje se razvija i mijenja prelazeći u sve dinamičniji i individualiziraniji oblik obrazovanja i samootkrivanja. Iako knjižnična profesija u cjelini koristi softver za elektroničko učenje u različitim kontekstima, još uvijek postoji mnogo neistraženih mogućnosti za suradnju na ovom području. Pored učinkovitosti i smanjenja troškova kao početnih motivacijskih faktora, idući važan poticaj za uvođenje e-učenja u području knjižničarstva je unapređenje učenja dijeljenjem materijala i ekspertize.¹³⁰

4.2.1 Preduvjeti za e-učenje u narodnim knjižnicama

E-učenje pruža priliku za samostalno učenje, što je prednost za zaposlene roditelje, ljude koji su općenito prezaposleni te za one koji jednostavno žele učiti sporijim tempom od onog koji pružaju prosječni sveučilišni tečajevi. E-učenje nije ograničeno samo na visoko obrazovanje, već može uključivati razne teme (npr. vrtlarstvo, putovanja, meditacija itd.)¹³¹ U narodnim knjižnicama također postoji potencijal za e-učenje, ali da bi se ono zaista i ostvarivalo potrebno je osigurati određene preduvjete:¹³²

- 1) Partnerstvo - Uz tečajeve koje osiguravaju same knjižnice, posebno su značajni programi tečajeva koji knjižnice nude u partnerstvu sa sveučilištima, a moguće su i druge vrste partnerstva.¹³³

Suradnja knjižnica i sveučilišta u kontekstu *online* učenja

U određenim okolnostima neke narodne knjižnice služe kao svojevrsne sveučilišne knjižnice. Na primjer, neke od prvih većih narodnih knjižnica, kao što su one u Bostonu, New Yorku i Clevelandu izgradile su široki istraživačku zbirku koju su koristili studenti, profesori, neovisni stručnjaci i drugi. Neki studenti rade znanstvena istraživanja u lokalnim narodnim knjižnicama što je posebno izražen trend u malim studentskim gradovima. Postoje također studenti koji se obrazuju na daljinu pohađajući *online* tečajeve te tako na

The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research 1, no. 1 (2006). str. 1. URL: <http://davinci.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/127>

¹³⁰ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 47.

¹³¹ Usp. Deschamps, Ryan. Op. cit, str. 2

¹³² Ibid.

¹³³ Ibid.

određeni način ovise o lokalnim narodnim knjižnicama radi svojih istraživanja, što sve zahtjeva međuknjižničnu suradnju.¹³⁴

- 2) Mrežne zajednice učenja - u mrežnom okruženju znanje se stječe i kroz zajednice prakse,¹³⁵ a u tom kontekstu jedna od zadaća knjižnica bi bila upoznavati korisnike sa željenom zajednicom prakse.¹³⁶
- 3) Pristup kvalitetnom i najnovijem hardveru i softveru - Dodatni poželjni sadržaji u pogledu e-učenja postaju video kamere i slični multimedijски alati budući da video *blogging* i *podcasting* postaju također uobičajene usluge koje se nude u narodnim knjižnicama.¹³⁷
- 4) Kultura inovacija - Narodne knjižnice trebaju biti učeće organizacije u kojoj svi djelatnici zajedno uče, kroz suradnju i međusobnu razmjenu informacija.¹³⁸
- 5) Empatični djelatnici - Knjižničari trebaju pomoći korisnicima da prevladaju nelagodu ili nesigurnost koja se može pojaviti u internetskom okruženju npr. kolačići, protokoli, pogreške itd.¹³⁹

4.2.2 Tehnologije za e-učenje u knjižničnoj zajednici

Ovdje ostavljamo prostora istraživanju tehnološkog aspekta cjeloživotnog učenja i obrazovanja te nešto detaljnije prikazujemo neke mogućnosti primjene tehnologije u kontekstu e-učenja u narodnim knjižnicama. Naime, smatramo da ono što tehnologija predstavlja i donosi kao takva, ne iscrpljuje se samo u njevoj ulozi drugačijeg načina isporuke sadržaja. Moglo bi se također kazati da informacijske i komunikacijske tehnologije na određeni način definiraju programe te cjelokupni kontekst u kojem se učenje odvija dajući im jednu sasvim novu dimenziju. Tako tehnologija otvara horizonte, a nedostupne i daleke stvari čini bliskima i ostvarivima. Ona i sama može biti predmet izučavanja dok kontinuirano učenje i kreacija dovode do njenog obnavljanja, poboljšavanja i razvoja.

Videokonferencija

¹³⁴ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 25.

¹³⁵ Usp. Deschamps, Ryan. Op. cit, str. 2.

¹³⁶ Ibid, str. 3.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid, str. 4.

¹³⁹ Ibid.

„Možemo reći da su videokonferencije istovremena video i zvučna komunikacija potpomognuta računalom, između više sudionika na različitim lokacijama¹⁴⁰ ili mogućnost prijenosa slike i zvuka računalnom mrežom na više različitih lokacija radi održavanja sastanaka i seminara.¹⁴¹“ Uz računalo i pristup internetu, za održavanje videokonferencija potrebni su mikrofoni, kamera i zvučnik koji su većinom ugrađeni u mobilni uređaj ili prijenosno računalo. S tehničkog aspekta videokonferencije možemo podijeliti na: videokonferencijske sustave (npr. WebEx (Cisco Systems), PolycomRealpresence (Polycom), Skype za tvrtke (Microsoft), Adobe Connect Pro (Adobe)), videokonferencijske računalne programe te opremu za videokonferencije. U području obrazovanja dostupni su također različiti videokonferencijski alati: Adobe Connect, Skype, Polycom aplikacije Realpresence Desktop i Mobile i BigBlueButton,¹⁴² a trenutno najpopularniji alati u tom pogledu su svakako MSTeams, Zoom i GoToMeeting. Također, korisnicima danas videopozive omogućuju i druge aplikacije npr. Facebook Messenger, Skype, WhatsApp i slično.

Primjer mrežnog učenja u knjižničnoj zajednici predstavljaju među ostalim ALA-ina tečajevi o upravljanju zbirkama, pravnim stvarima i slično koji se nude u formi kratkih webinara ili asinkronih treninga.¹⁴³ Česta nadopuna mrežnim konferencijama je softver za e-učenje, a uglavnom je riječ o zbirci alata koja kreatorima tečajeva omogućava izgradnju zanimljivih sadržaja sa audio-vizualnim, komponentama, interaktivnim dijagramima, kvizovima i slično (primjeri: Adobe Captivate, Articulate, Snap!, WoziQ, WebEx's Training Centre.) U knjižničnoj zajednici većinom ih koriste školski knjižničari i sveučilišne knjižnice, a idealni su za razvoj asinkronih tečajeva.¹⁴⁴

Sustavi upravljanja učenjem (LMS)

¹⁴⁰ Kralj, L., Linardić, J. i Sudarević, D. (2014) WWW Informatika, Zagreb: Profil. Citirano prema: *Priručnik "Videokonferencije u nastavi"*//Projekt:"e-škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot projekt)", Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARnet, Zagreb, 2017. str. 7. URL: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2016/12/Priru%C4%8Dnik_Videokonferencije.pdf

¹⁴¹ Stjepanek, N. i Tomić, V.: (2012) Svijet informatike. Zagreb: ŠK. Citirano prema:*Priručnik "Videokonferencije u nastavi"*// Projekt:"e-škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot projekt)", Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARnet, Zagreb, 2017. str. 7.

¹⁴²*Priručnik "Videokonferencije u nastavi"*// Projekt:"e-škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot projekt)", Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARnet, Zagreb, 2017. str. 8 - 9.

¹⁴³ Usp. Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str. 40.

¹⁴⁴ Ibid, str. 26.

Sustavi upravljanja učenjem alternativno poznati pod nazivom virtualna okruženja za učenje kombiniraju sinkrone elemente (npr. tradicionalna nastava u učionici ili *online chat* diskusije između nastavnika i učenika) i asinkrone elemente (*streaming* video ili zadaci u LMS-u koje učenici ispunjavaju u vrijeme koje sami odabiru).¹⁴⁵

Sinkroni, asinkroni i mješoviti modeli učenja - Sinkrono učenje događa se u stvarnom, realnom vremenu, do kod asinkrone metode učenja učenik sam određuje tempo učenja.¹⁴⁶ Sinkrono e-učenje odvija se u virtualnoj učionici u realnom vremenu gdje učenici i nastavnici koriste tehnologije kao što su internetske ili video konferencije, *chat* ili elektroničke ploče za sudjelovanje u procesu učenja (primjeri sinkronog učenja: webinar, konferencijski telefonski/video pozivi ili chat.)¹⁴⁷ Asinkrono učenje - virtualna komunikacija je povezana s tradicionalnijim e-učenjem u kojima učenik može pristupiti tečaju u bilo kojem trenutku, ali koristi svoj raspored kako bi odredio najbolje vrijeme za čitanje ili *online* predavanje. Komunikacija s nastavnicima i drugim učenicima odvija se kroz ploče za raspravu, *e-mail*, blogove, *wiki*-je.¹⁴⁸ Također postoji i mješoviti tip učenja koji predstavlja kombinaciju elemenata sinkronog i asinkronog učenja.¹⁴⁹

Ograničenje LMS-a je da nije usmjereno na individualne potrebe učenika.¹⁵⁰ Za licencirane proizvode plaćaju se godišnje naknade za licencu i uspostavu sustava. Proizvodi otvorenog koda, iako nude besplatan softver, zahtijevaju ulaganje u hardver, mrežu i kadar koji bi instalirao i održavao cjelokupan sustav, te osobe koje bi pružile obuku učiteljima i

¹⁴⁵ Ibid. str. 27.

¹⁴⁶ Ibid. str. 6.

¹⁴⁷ Usp. Hrastinski, Stefan. "Asynchronous & Synchronous E-Learning." *EDUCAUSE Quarterly* 31.4 (2008): 51-55; Haley, Connie K. "Online Workplace Training in Libraries." *Information Technology and Libraries* 27.1 (2008): 33-25. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 7.

¹⁴⁸ Usp. Hrastinski, Stefan. "Asynchronous & Synchronous E-Learning." *EDUCAUSE Quarterly* 31.4 (2008): 51-55. 25. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 7.

¹⁴⁹ Usp. Georgouli, Katerina, et al. "A Framework for Adopting LMS to Introduce e-Learning in a Traditional Course." *Journal of Educational Technology & Society* 11.2 (2008): 227 - 240. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 7.

¹⁵⁰ Usp. Mott, Jonathan. "Envisioning the Post-LMS Era: The Open Learning Network". *Educause Quarterly*, 33.1 (2010) <http://www.educause.edu/EDUCAUSE+Quarterly/EDUCAUSEQuarterlyMagazineVolum/EnvisioningthePostLMSEraTheOpe/199389>. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 29.

učenicima.¹⁵¹ Sustav upravljanja učenjem idealan je za administraciju i upravljanje velikim projektima edukacije ili certificiranim programima koji zahtijevaju mnogo praćenja i nadzora učenika radi osiguranja kvalifikacija. Ukoliko se razmotra upotreba LMS-a u knjižničnoj zajednici važno je uzeti u obzir predmeti koji bi se obučavali i s njima povezani standardi kako bi se omogućilo dijeljenje sadržaja između sustava narodnih knjižnica i drugih institucija za obrazovanje.¹⁵²

Društvene mreže

Društvene mreže primjer su interaktivne tehnologije gdje društvenu strukturu čine pojedinci ili organizacije međusobno povezane u internetskom okruženju.¹⁵³ Najpoznatija društvena mreža s najvećim brojem korisnika je Facebook koji krajnjim korisnicima nudi bezbroj softverskih mogućnosti.¹⁵⁴ Alternativno, organizacije mogu graditi vlastite društvene mreže koristeći otvoreni kod ili usluge pretplate (npr. Liferay, Ellg i Ning).¹⁵⁵ U pogledu jedinstvenih društvenih mreža, Webjunction i OLA zajednica kreirali su iskustvo društvenog umrežavanja na području knjižničarstva s ciljem promoviranja učenja za knjižnične djelatnike.¹⁵⁶

Društveno umrežavanje je poboljšalo knjižničarsku struku u kontekstu društva znanja. Novi mrežni alati omogućuju protok informacija u višestrukoj dimenziji (knjižnica → korisnik, korisnik → knjižnica, knjižnica → knjižnica i korisnik → korisnik). Dinamična priroda ove tehnologije korisnicima omogućuje otvoren pristup znanju i izgradnji sadržaja.¹⁵⁷ Neke od popularnih stranice za društveno umrežavanje u području knjižničarstva su:¹⁵⁸

- 1) Facebook (<http://www.facebook.com>) – knjižničari mogu ostvariti interakciju sa svojim korisnicima te istražiti njihove potrebe, a također uključuje mogućnost

¹⁵¹ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 29.

¹⁵² Ibid. str. 30.

¹⁵³ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 30.

¹⁵⁴ Ibid. str. 31.

¹⁵⁵ Ibid. str. 32.

¹⁵⁶ Ibid. str. 34.

¹⁵⁷ Stuhk, V. Sarita; Taksande, G. Pratibha. The Role of Librarians in a Knowledge Society through Social Neteworking Sites // International Journal of Advances in Computing and Management, 8(1), (2019), 8 – 12. str. 8. URL: http://www.dypimca.ac.in/images/NAAC2019/IJCAM_JAN-JUN_19.pdf#page=11

¹⁵⁸ Ibid, str. 9 – 10.

stavljanja poveznica na specijalizirane aplikacije poput JSTOR search ili World Cat.

- 2) MySpace (<http://www.myspace.com>) – prednosti ove internetske stranice za društveno umrežavanje, među ostalim, su: obilježja bloga, kalendar te prilagođeni alati za pretraživanje kataloga.
- 3) Blogs (<https://www.blogger.com>) – mogućnost povremenog objavljivanja poruka, dijeljenje informacija o aktualnim temama, članaka i vijesti uz očekivanje trenutne reakcije korisnika.
- 4) Wikis (<http://en.wikipedia.org>) – suradnička internetska stranica koja korisnicima omogućuje izgradnju sadržaja.
- 5) LinkedIn (<http://www.linkedin.com>) – putem LinkedIna knjižničari mogu povezati korisnike sa stručnjacima iz određenog područja interesa.
- 6) YouTube (www.youtube.com) – omogućuje dijeljenje naglasaka sa određenih predavanja, konferencija i radionica.
- 7) Teacher Tube (<http://www.teachertube.com>) – svojevrsni YouTube namijenjen učiteljima i instruktorima, a mogu predstavljati svojevrsne vodiče za korisne knjižnične resurse.

Mobilno učenje

Sveprisutnost mobilnih uređaja te sve veći naglasak na pronalaženju informacija popularizira mobilno učenje kao model za učenje.¹⁵⁹ U području visokog obrazovanja mobilne tehnologije su također donijele neke inovativne prakse poput *podcasta* predavanja koje učenik gleda u odabrano vrijeme.¹⁶⁰ U knjižničnoj zajednici mobilno učenje koristi se u obuci iako su knjižnice također počele razvijati i aplikacije za njihove kataloge, e-knjige i sl.¹⁶¹

Učenje temeljeno na igrama i virtualni svjetovi

Najveći potencijal igara za učenje leži u njihovoj sposobnosti poticanja suradnje, rješavanja problema i proceduralnog razmišljanja.¹⁶² Virtualni svjetovi su podskup elektroničkih igara

¹⁵⁹ Ibid. str. 35.

¹⁶⁰ Kessler, Sarah. "4 Ways Mobile Tech Is Improving Education." (May 04, 2011). <http://mashable.com/2011/05/04/mobile-education-initiatives/>. Citirano prema: Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str. 35.

¹⁶¹ Usp. Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str. 36.

¹⁶² Usp. Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan. Op. cit, str. 36.

gdje se jedan ili više igrača okuplja na mreži, gdje komuniciraju s drugim virtualnim likovima te koriste i kreiraju objekte.¹⁶³ Jedan od prvih primjera stvaranja virtualnih svjetova u području knjižnične zajednice bio je Second Life koji se koristio kao sredstvo interakcije sa korisnicima knjižnice te kao potencijalni forum za obuku. Za knjižnice koje uspostavljaju svoju virtualnu prisutnost, Second Life je predstavljao potencijalnu priliku za dopiranje do novih netradicionalnih korisnika knjižnice ili za stjecanje svojevrstnih „virtualnih referenci“. Međutim, određena istraživanja pokazuju da su posjete tim virtualnim knjižnicama zapravo rijetke.¹⁶⁴

4.2.3 E-učenje za obuku knjižničnih djelatnika

Nakon što smo se osvrnuli općenito na različite tehnologije i programe vezane uz procese e-učenja u narodnim knjižnicama, u nastavku ćemo uzeti u obzir izazove, prednosti i nedostatke vezane uz primjenu e-učenja za obuku knjižničnih djelatnika.

4.2.3.1 Prednosti e-learning programa u kontekstu obuke djelatnika

WebJunction ističe određene prednosti *e-learning* programa vezne uz implementaciju internetskog treninga za razvoj knjižničnih djelatnika:¹⁶⁵

- Praktičnost – eliminira se vrijeme potrebno za putovanje do mjesta nastave što je karakteristično za tradicionalnu nastavu u učionici;
- Učinkovitost – eliminira se vrijeme zastoja i kašnjenja;
- Jačanje suradničkih kapaciteta i kolegijalne radne kulture tijekom *online* obuke;
- Privlačenja različitih stilova učenja („vizualnih i verbalnih, interaktivnih i individualnih, sinkronih i asinkronih“);
- Posredna obuka knjižničnih djelatnika kroz izlaganje novim tehnologijama, npr. razvojem samopouzdanja i vještina korištenja alata za mrežne *web*-konferencije i *chat*-a.

¹⁶³ Ibid, str. 36.

¹⁶⁴ Usp. Stimpson, Jane D. “Public libraries in Second Life: expanding service to the virtual environment. (Chapter 3).” *Library Technology Reports*, 45.2 (February-March 2009): 13-18. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 37.

¹⁶⁵ Usp. Van Noord, Rachel, and Jennifer Peterson. “Practical approaches for incorporating online training into staff development initiatives.” *Webjunction*, September 30, 2010. <http://www.webjunction.org/publications-research/-/articles/content/102753626>. Citirano prema: *Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan*. Op. cit, str. 9.

4.2.3.2 Prepreke i izazovi implementacije e-učenja u narodnim knjižnicama

Međutim, i druge Webjunction studije su pokazale da unatoč mnogim prednostima i dalje postoje brojne prepreke za implementaciju e-učenja.¹⁶⁶

- Knjižnične organizacije koje većinom provode e-učenje su veliki sustavi s proračunima iznad 20 milijuna dolara.
- Najveća prepreka za razvojne programere i potencijalne usvajatelje e-učenja je nedostatno financiranje.
- Također, bitna prepreka za ispitanike i zaposlenike je bila nedostatak vremena potrebnog za uključanje u procese e-učenja.
- Izazov predstavlja i „stručnost“ u pogledu ograničenja kapaciteta i vještina zaposlenika, a vezano uz razvoj i dizajn novih tečajeva.

Iz Izvještaj Webjunction-a primjećuje se da su glavne prednosti i prepreke zapravo suprotne strane istog pitanja: kao što se uvođenje e-učenja u konačnici smatra isplativom investicijom, istovremeno organizacijama može predstavljati problem dostupnost financijskih sredstava za inicijalno pokretanje takvog programa. Na isti način raspoloživo vrijeme zaposlenika i polaznika može biti prepreka e-učenju, dok s druge strane sam format e-učenja osigurava više slobodnog vremena zaposlenicima jednom kada je ono implementirano.¹⁶⁷

U Vodiču za kombinirano učenje Webjunctiona navedeni su sljedeći izazovi u *e-learning* programima u kombinaciji s elementima tradicionalnog učenja:¹⁶⁸

- Osiguranje potrebnog hardvera, softvera i odgovarajuće internetske mreže za sudionike radi pristupa internetskim programima.
- Pružanje odgovarajuće tehničke podrške i obuke za sudionike i moderatore osobito kada polaznike karakterizira različita razina tehnoloških vještina.
- Osiguranje podrške i poticaja menadžerima radi osiguranja slobodnog vremena potrebnog za obuku.

¹⁶⁶ Usp. Chesemore, Sarah et al. “Trends in E-learning for Library Staff: A Summary of Research Findings.” Webjunction (2009). http://www.webjunction.org/c/document_library/get_file?folderId=443860&name=DLFE-12345.pdf. Citirano prema: Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 10.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Usp. Elearning for Public Libraries: Reasearch and Environmental Scan. Op. cit, str. 11.

- Osiguranje stručno osposobljenih instruktora za obuku internetskom okruženju.

Većina manjih knjižnica radije odabire kupnju tečajeva nego razvoj vlastitih sadržaja, budući da je kupnja troškovno i vremenski isplativija, a knjižnice nemaju interno iskustvo s e-učenjem ili su jednostavno premale da bi razvijale vlastite sadržaje.¹⁶⁹ Neke državne organizacije razvijaju internetske tečajeve koje mogu koristiti knjižničari diljem države, npr. LibraryU u Illinoisu i InfoPeople u Kaliforniji, regionalne mreže poput Amigos i SOLINET (među ostalim) su također proizvođači tečajeva koji svoje *e-learning* programe stavljaju na raspolaganje knjižnicama unutar i izvan svojih regija.¹⁷⁰

4.2.4. MOOC-ovi – *Massive Open Online Courses*

U području visokog obrazovanja i učenja na daljinu važno je istaknuti i „Massive Open Online Course“ (MOOC) koji polaznicima diljem svijeta omogućuje besplatan pristup i interaktivno sudjelovanje u obrazovanju putem interneta i drugih tehnologija. Ove platforme su gotovo svugdje omogućile ljudima pohađanje internetskih akademskih tečajeva koje nude vrhunska sveučilišta putem otvorenog pristupa mreži.¹⁷¹ Polaznici MOOC-a su učenici koji žele imati kontrolu nad vlastitim učenjem, koji su aktivno uključeni u proces učenja i dio su grupe učenika koja ima specifične namjere i snažnu motivaciju za učenje.¹⁷² Glavna prednost MOOC-a je ta što pruža mogućnost za učenje vlastitim tempom na bilo kojem mjestu u svijetu. MOOC-ovi potiču suradnju među učenicima korištenjem foruma, diskusijskih grupa i društvenih mreža.¹⁷³ Na kraju programa studenti također mogu steći potvrdu o pohađanju i završetku određenog studijskog programa.¹⁷⁴ Svrha MOOC platformi je oživjeti podučavanje i učenje te stvoriti

¹⁶⁹ Usp. Mason, Marilyn Gell; Chesemore, Sarah; Van Noord, Rachel. Op. cit, str. 43.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Usp. Conache, Maria; Dima, Ramona; Mutu, Andreea. A Comparative Analysis of MOOC (Massive Open Online Course) Platforms. // *Informatica Economica* 20, no. 2(2016) str. 5.
<https://doi.org/10.12948/issn14531305/20.2.2016.01>.

¹⁷² Usp. S. Porter. To MOOCs or not to MOOC: How Can Online Learning Help to Build the Future of Higher Education? Chandos Publishing, 2015. Citirano prema: Conache, Maria; Dima, Ramona; Mutu, Andreea. Op. cit, str. 6.

¹⁷³ Usp. Sokolova, What are the advantages of MOOCs and how can you benefit from them?, LinkedIn, 28-Dec-2014. [Online]. Available: <https://www.linkedin.com/pulse/whatadvantages-moocs-benefits-from-themsiyanasokolova> [Accessed: 27-Mar-2016]. Citirano prema: Conache, Maria; Dima, Ramona; Mutu, Andreea. Op. cit, str. 6.

¹⁷⁴ M. H. Baturay. An overview of the World of MOOCs. *Procedia-Soc.Behav.Sci.*, vol. 174, pp. 42 – 433., Feb

jedan potpuno novi virtualni prostor interakcije na polju obrazovanja.¹⁷⁵ Detaljnije o MOOC-ovima bit će riječ u posljednjem poglavlju o primjerima iz prakse vezanim uz temu rada, gdje ćemo se među ostalim osvrnuti i na neke najpopularnije MOOC-ove.

2015. Citirano prema: Conache, Maria, Ramona Dima, and Andreea Mutu. Op. cit, str. 5.

¹⁷⁵ Usp. Conache, Maria; Dima, Ramona; Mutu, Andreea. Op. cit, str. 5.

5 Potrebe korisnika za cjeloživotnim učenjem

Usluge narodne knjižnice trebale bi se temeljiti na analizi knjižničnih i informacijskih potreba lokalne zajednice te bi se trebale pružati i razvijati za identificirane ciljne skupine u zajednici. Važno je da usluge reflektiraju promjene u društvu, odnosno da se prilagođavaju i razvijaju u skladu s promjenama u društvu, npr. promjene u strukturi obitelji, obrasci zapošljavanja, demografske promjene, kulturna raznolikost i slično. Prilikom oblikovanja knjižničnih usluga trebalo bi uzeti u obzir tradicionalne kulturne vrijednosti, ali i utjecaj novih tehnologija.¹⁷⁶ Dakle, da bi knjižnice bile ukorak s vremenom važna je prilagodba knjižničnih usluga društvenim promjenama, anticipiranjem novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i drugih trendova, ali i uvažavanje tradicije i kulturne baštine.

Potrebe korisnika odraz su društvenog i ekonomskog okruženja te su važne za upravitelje knjižnica.¹⁷⁷ Upravljanje knjižnicama trebat će biti više korisnički i tržišno orijentirano.¹⁷⁸ Narodna knjižnica ima sljedeće potencijalne ciljne skupine:¹⁷⁹

- Ljudi u svim životnim dobima i u svim fazama života:
 - Djeca
 - Mladi
 - Odrasle osobe
 - Stariji ljudi
- Pojedinci i skupine ljudi s invaliditetom ili koje se suočavaju s nekim poteškoćama u društvu npr.:
 - Pripadnici različitih kultura i narodnosti uključujući i autohtono stanovništvo
 - Osobe s invaliditetom, npr. slijepe osobe i osobe s oštećenjem vida, osobe oštećena sluha
 - Nemoćne osobe i osobe smještene u određenim institucijama npr. bolnicama, zatvorima itd.

¹⁷⁶ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str 37.

¹⁷⁷ Usp. Slavic, Aida; Lasic – Ladic, Jadranka. The role of the library in developing information literacy and life-long learning skills // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / urednici Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 417.

¹⁷⁸ Ibid, str. 420.

¹⁷⁹ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str 36.

- Ljudi kojima nedostaje znanja o knjižničnim uslugama
- Institucije unutar šire mreže zajednica:
 - Obrazovna zajednica, volonterske grupe, organizacije u kulturi
 - Poslovna zajednica
 - Upravno tijelo matične organizacije, npr. lokalna samouprava

Knjižnica treba uspostaviti prioritete u pogledu kvalitete pružanja usluga, a na temelju analize korisničkih potreba budući da zbog ograničenih resursa nije moguće svima pružiti uslugu jednake razine kvalitete.¹⁸⁰ Knjižničari bi trebali učiti i kontinuirano se profesionalno usavršavati da bi bili dovoljno kompetentni za pružanje pomoći korisnicima u procesu učenja te da bi bili ukorak s brzim tehnološkim promjenama.¹⁸¹

Pojedincima koju su „primorani“ na cjeloživotno učenje (samoobrazovanje, redovni/izvanredni studij, učenje na daljinu) potrebni su različiti knjižnični izvori i usluge, sadržaji poput računala, čitaonice itd.¹⁸² U nastavku ćemo prikazati neke programe obrazovanja i učenja u knjižnicama prilagođene specifičnim ciljnim skupinama korisnika npr. s obzirom na dob, spol i druge karakteristike. Najzad u ovom poglavlju osvrnut ćemo se i na neke od najčešće zastupljenih tema i programa s obzirom na sadržaj vezanih uz cjeloživotno učenje i njihovu primjenu u knjižnicama kao što je npr. informacijska pismenost.

5.1 Programi za cjeloživotno obrazovanje i učenje za različite kategorije korisnika

Ovo poglavlje započet ćemo prikazom specifičnih ciljnih skupina npr. starijih osoba i vidjeti kako se programi knjižnica vezanih uz učenje mogu bolje prilagoditi različitim skupinama korisnika s obzirom na njihova različita obilježja i potrebe.

5.1.1 Programi knjižnica za odrasle i korisnike starije dobi

Odrasli korisnici u narodnim knjižnicama najčešće dolaze radi određenih projekata vezanih uz posao, školu, dom npr. prilikom izrade poslovnih planova, radnih izvješća, seminarskih radova

¹⁸⁰ Usp. The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development / [International Federation of Library Associations and Institutions]. Ed. for the Section of Public Libraries by Philip Gill et. al. - München: Saur, 2001. str. 24.

¹⁸¹ Usp. Slavic, Aida; Lasic – Lazic, Jadranka. Op. cit, str. 420.

¹⁸² Ibid, str. 417.

ili istraživanja rodoslovlja. Također, najčešće koriste usluge narodnu knjižnicu radi zabave i opuštanja ili jednostavno iz znatiželje. U tom smislu tradicionalne upute, programi u kulturi, usluge savjetovanja, sve mogu predstavljati podršku cjeloživotnom učenju korisnika.¹⁸³

Knjižnice obogaćuju život građana starije životne dobi pružajući im prostor za kreativne, kulturne, rekreativne i edukativne aktivnosti. Većina aktivnosti koje knjižnice uobičajeno pružaju pristupačne su i zanimljive i starijim korisnicima. Starije osobe ne moraju biti samo pasivni sudionici u odgojno-obrazovnim aktivnostima knjižnica, već i aktivni sudionici npr. predavači, voditelji čitateljskih klubova, organizatori i kreatori obrazovnih programa.¹⁸⁴

Knjižnice u ekonomski razvijenim zemljama odgovorili su na porast broja čitatelja starije dobne populacije s nekoliko vrsta programa¹⁸⁵:

- Klubovi za diskusiju u sklopu knjižnica;
- Posebni odjeli s knjigama za starije osobe (npr. knjige s uvećanim tiskom i ograničenom količinom teksta, jednostavnije kompozicijske i sadržajne strukture)
- Proširene usluge za nepokretne i hendikepirane starije osobe i kućna dostava knjiga;
- Program za djedove i bake u knjižnicama;
- Program volonterskih aktivnosti za starije osobe u narodnim knjižnicama;
- Centri i mreže namijenjeni starijim osobama za stjecanje vještina korištenja modernih računalnih tehnologija i informacijskih izvora;
- Programi informacijskog opismenjavanja za starije osobe itd.

U knjižnicama i drugim informacijskim ustanovama mogu se kreirati tri temeljna vrste aktivnosti edukacijskog karaktera namijenjenih za starije osobe¹⁸⁶:

- a) Specijalizirane knjižnično-informacijske usluge za starije
- b) Specijalizirani programi edukacija za starije korisnike
- c) Uključivanje starijih osoba u volonterske aktivnosti u narodnim knjižnicama.

¹⁸³ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 191.

¹⁸⁴ Usp. Cornanicova, Rozalia. Education of seniors as a part of lifelong learning of the man//Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [et al.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 199; Bratislava) str. 83.

¹⁸⁵ Ibid, str. 84.

¹⁸⁶ Ibid.

5.1.2 Žene i cjeloživotno učenje

Pred ženu se u suvremenom društvu postavljaju brojni zahtjevi i očekivanja koje je moguće ispuniti jedino uz cjeloživotnu edukaciju. Ženama treba omogućiti fleksibilnost u edukaciji u pogledu odabira vremena za učenje s obzirom na obiteljske i druge obaveze. Fleksibilnost se očituje i u načinu učenja, odnosno sve je prisutnije učenje na daljinu, putem interneta ili posredstvom novih tehnologija, čime se pruža mogućnost obrazovanja za još veći broj ženske populacije (osim zaposlenih žena tu je prilika i za nezaposlene žene, domaćice i umirovljenice).¹⁸⁷ Smatramo da upravo knjižnice imaju prostora za razvoj programa namijenjenih ženama, npr. teme poput vrtlarstva, šivanje/pletanje, prirodne kozmetike i slično, a mogu sudjelovati i u svim drugim programima za odrasle osobe.

5.1.3 Programi za djecu i mlade u narodnim knjižnicama

Pružajući širok raspon sadržaja narodne knjižnice djeci prvenstveno osiguravaju priliku za čitanje iz užitka i otkrivanje novih znanja kroz knjige i djela mašte. Odgovornost narodne knjižnica je i u pružanje podrške djeci kod učenja čitanja, promoviranja čitanja knjiga i korištenja drugih medija te organizacije posebnih događaja npr. pripovijedanje priča tzv. *storytelling* te drugih sličnih aktivnosti. Također, djecu i njihove roditelje trebalo bi podučiti o tome kako najbolje koristiti potencijale koje knjižnica nudi, razvojem vještina korištenja različitih medija.¹⁸⁸

Programi vezani uz kulturu za djecu i mlade uz pričanje priča mogu uključivati i učenje o starim zanatima i vještinama, ljetne programe čitanja za djecu, prijedlozi knjiga za čitanje za tinejdžere, društvene igre, klubove za domaće zadaće, instrukcije, kreativno pisanje, povijest i rodoslovni klubovi.¹⁸⁹ U Queenslandu, u Australiji, i knjižničari u narodnim knjižnicama prolaze stručnu obuku za rad s mladima, npr. o tome kako voditi grupe za savjetovanje

¹⁸⁷ Usp. Bielich, Ana. Cjeloživotno učenje i odgovornost za održivi razvoj – solucija za žene: Lifelong learning and responsibility for sustainable development – solution for women // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / uredili Vinka Uzelac, Lidija Vujičić, Željko Boneta. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 3, str. 141 - 142. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_3.pdf

¹⁸⁸ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 38.

¹⁸⁹ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 181.

tinejdžera, klubove za pomoć pri pisanju domaće zadaće i slično, a mnoge knjižnice su u suradnji s lokalnim tinejdžerima stvorili i specijalizirane prostore za mlade u knjižnicama.¹⁹⁰

5.1.4 Programi knjižnica za učenike od kuće

Sve češća pojava učenja na daljinu odražava se i na narodnu knjižnicu koja bi se u tom pogledu trebala prilagoditi kako bi odgovorila na rastuću potražnju. Tako će na primjer učenici na daljinu, koji uče od kuće, vjerojatno koristiti svoju lokalnu knjižnicu kao primarni izvor građe. Mnogi će trebati pristup internetu i materijalima koji bi narodne knjižnice trebale osigurati budući da igraju sve značajniju ulogu u obrazovnoj mreži.¹⁹¹ Narodne knjižnice mogu pomoći ljudima koji uče od kuće na različite načine: pružanjem informacijama putem interneta, umrežavanjem, putem različitih programa uključujući informacijsku pismenost i slično. Knjižnice također izgrađuju zbirke izvora za ljude koji se školuju od kuće što uključuje različite komplete i nastavni materijal.¹⁹²

5.1.5 Programi knjižnica za osobe s poteškoćama u razvoju

U pogledu standarda za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom, IFLA je izdala „Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom – lista za (samo)procjenu“ (naslov izvornika: „Access to libraries for persons with disabilities – checklist“). Određene politike vezane uz osobe s poteškoćama izdala je i ALA npr. „Knjižnične usluge za osobe s invaliditetom“ (naslov izvornika: „Library Services with people with disabilities“)¹⁹³ Udruženje specijaliziranih i kooperativnih knjižničnih agencija (ASCLA) koje djeluje u sklopu ALA-e nudi forume za pomoć knjižničarima pri pružanju podrške korisnicima s vizualnim, slušnim i fizičkim poteškoćama.¹⁹⁴ Knjižnice trebaju osigurati jednakost u pogledu pristupa korisnika knjižničnim izvorima.¹⁹⁵ Knjižnični djelatnici bi trebali biti upućeni u različite vrste invaliditeta i načine

¹⁹⁰ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 40.

¹⁹¹ Ibid, str. 42.

¹⁹² Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 180.

¹⁹³ Usp. Irvall, B; Nielson, G.S. IFLA Checklist: Access to Libraries for Persons with Disabilities, IFLA Profess, No. 89, www.ifla.org; ALA, ASCLA, Library Services for People with Dissabilities Policy, www.ala.org/ala/mgrps/divs/ascla/asclaissues/libraryservices.cfm; Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 106.

¹⁹⁴ Usp. International Federation of Library Associations (IFLA), Libraries Services to People with Special Needs Section, www.ifla.org/en/lsn/; ALA, Association of Specialized and Cooperative Library Agencies (ASCLA), www.ala.org/ala/mgrps/divs/ascla/ascla.cfm; Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 105.

¹⁹⁵ Usp. The Association of Specialized Government and Cooperative Library Agencies: Library Services for People with Disabilities Policy URL: <http://www.ala.org/asgcla/resources/libraryservices> (2020-12-10)

kako postupati s korisnicima s poteškoćama.¹⁹⁶ Uz fizički pristup knjižnici¹⁹⁷, građi i uslugama¹⁹⁸, važna je dostupnost posebnih vrsta medija i dodatna oprema za pristup računalima.¹⁹⁹

5.1.6 Ublažavanje „kulturnog šoka“ za imigrante

Kulturni šok je doživljaj osjećaja nesigurnosti i nelagode u različitoj kulturi.²⁰⁰ Tri grupe ljudi koje najčešće doživljavaju kulturni šok su osobe koje putuju ili žive u inozemstvu, osobe koje dolaze u dodir s vrlo različitim kulturama u okviru vlastite zemlje, i iseljenici pri povratku u svoju zemlju.²⁰¹ Primjeri usmjerenja narodnih knjižnica prema imigrantskoj populaciji ostvareni su kroz komunikaciju i umrežavanje s lokalnim agencijama, razvojem zbirki, i izvođenjem programa vezanih uz kulturu i opismenjavanje.²⁰² Narodne knjižnice mogu kombinirati svoje tradicionalne programe namijenjene imigrantima s programima informacijskog opismenjavanja., npr. u vidu priručnika na različitim jezicima za specifične grupe korisnika, zatim razni vodiči, prospekti, instrukcije i slično.²⁰³

5.1.7 Cjeloživotno učenje knjižničara

Suvremeno društvo koje karakterizira stalna promjena stvorilo je snažnu potrebu za cjeloživotnim učenjem, a kada se govori o cjeloživotnom učenju iz kuta informacijskih stručnjaka uzimaju se u obzir svi modaliteti učenja u kojima se zahtjeva pristup informacijama i znanju.²⁰⁴ Budućnost knjižnica leži u visoko kompetentnim stručnjacima koji će osiguravati prethodno navedene usluge, organizirati i pripremati edukativne materijale te informacijske izvore anticipirajući potrebe korisnika. Njihove kompetencije mogle bi se podjednako koristiti u pružanju podrške korisnicima kod učenja na daljinu te stjecanja potrebnih informacijskih

¹⁹⁶ Usp. Irvall, Birgitta; Nielson, Gyda Skat. Pristup knjižnicama za osobe s invaliditetom lista za (samo)procjenu (2020-12-11). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. str. 7. URL: https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/30/publikacija/283/ (2020-12-11)

¹⁹⁷ Ibid, str.5.

¹⁹⁸ Ibid, str. 6.

¹⁹⁹ Ibid, str. 9.

²⁰⁰ Usp. Audrey Shalinsky, „Culture Shock“, *Enciklopedija of Anthropology*, 2nd ed., vol.2 ed. H. James Birx (Thousand Oaks, Calif.: Sage, 2006), 682 – 83. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 80.

²⁰¹ Usp. Donna Luise Gilton, „Culture Shock in the Library: Implications for Information Literacy Instruction, „*Research Strategies 20*, no 4 (2007): 424-25. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 80.

²⁰² Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 85.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Usp. Slavić, Aida; Lasic–Lazić, Jadranka. Op. cit, str. 416.

vještina.²⁰⁵ Stručnost suvremenog informacijskog stručnjaka podrazumijeva, među ostalim, pronalaženje informacija na internetu, pružanje virtualnih informacijskih usluga putem društvenih mreža, internetsku poduku informacijske pismenosti te upravljanje digitalnim zbirkama.²⁰⁶ U procesu obrazovanja i osposobljavanja informacijskih stručnjaka fokus bi, među ostalim, trebalo stavljati i na vještine kreativnog razmišljanja, provođenja analiza i istraživanja, rješavanja problema, utjecajnog komuniciranja te vođenja timova.²⁰⁷ Uz pružanje pomoći ljudima u razvoju digitalnih vještina važnih za sudjelovanje u tehnologiziranom društvu bitna je misija i odgovornost knjižničara za razvoj takvog informacijski pismenog građanstva koje je u stanju dovesti u pitanje postojeći *online* „nativ našeg vremena“ i ponuditi ideje izvan uobičajenih okvira.²⁰⁸

Cjeloživotno učenje knjižničara treba biti uređeno u skladu sa zakonskim propisima i standardima kojima se ono općenito uređuje, no da bi se postigao uspjeh potrebna je suradnja s nizom drugih institucija npr. knjižnicama, knjižničarskim stručnim udrugama, tijelima javne vlasti, sveučilištima koja organiziraju knjižničarske studije te drugim ustanovama koje organiziraju neke oblike izobrazbe. Temelji na kojima bi se trebalo zasnivati cjeloživotno učenje knjižničara su, među ostalim, zasnivanje obrazovnog sustava na ishodima učenja, priznavanju neformalnog i informalnog učenja te praćenju kvalitete učenja. Ishodi učenja artikulirani su kao kompetencije koje uspostavljaju vezu između područja obrazovanja i područja rada, odnosno mogućnost da se neovisno o radnoj organizaciji ili obrazovnoj ustanovi može utvrditi što trebaju znati pripadnici struke.²⁰⁹

Kompetencije su znanja, vještine i stavovi potrebni za obavljanje nekog posla, a u tom pogledu Europska unija je 2006. godine donijela preporuku o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje.²¹⁰ Riječ je o skupu od osam kompetencija koje se smatraju minimumom zajedničkog

²⁰⁵ Ibid, str. 417.

²⁰⁶ Martzoukou, Konstantina. Re-establishing Values, Constructing New Missions: The Value of the Modern Library in the Development of Digital and Information Literacy in Public Life. // *Minds alive: libraries and archives now* / edited by Patricia Demers; Toni Samek. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 2020. 63 – 84. str. 64. URL: <https://doi.org/10.3138/9781487531881-010>

²⁰⁷ Ibid, str. 84.

²⁰⁸ Ibid, str. 75.

²⁰⁹ Usp. Horvat, Aleksandra; Cjeloživotno učenje knjižničara u Hrvatskoj: stanje i mogućnosti. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str. 30.

²¹⁰ Usp. Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competencies for lifelong learning. (2006/962/EC). // Official Journal of the European Union L 394/10 (2006) Citirano prema: Horvat, Aleksandra. Op. cit, str. 25.

standarda za sve obrazovne sustave, a važne su i u kontekstu knjižnica kao sudionika u izvođenju cjeloživotnog učenja.²¹¹ „Ključne kompetencije su: komuniciranje na materinjem jeziku, komuniciranje na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, usvajanje vještine učenja, društvene i građanske kompetencije, osjećaj za inicijativu i poduzetništvo, kreativno izražavanje, sudjelovanje u kulturnim i umjetničkim događanjima.“²¹²

U Hrvatskoj program cjeloživotnog učenja i stručnog usavršavanja knjižničara i informacijskih stručnjaka provodi Nacionalni centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara.²¹³ „Ciljevi stalnog stručnog usavršavanja knjižničara u RH:²¹⁴

- Razvoj organiziranog stalnog stručnog usavršavanja u Republici Hrvatskoj.
- Razvoj interdisciplinarnog usavršavanja.
- Potpora informatičkom opismenjavanju knjižničara.
- Razvoj i izvedba sustavnih i sveobuhvatnih programa stalnog stručnog usavršavanja knjižničara zaposlenih u svim tipovima knjižnica.
- Usvajanje novih znanja i vještina.,,

Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara osigurava knjižničarima, informacijskim stručnjacima i knjižničnom pomoćnom osoblju pohađanja predavanja iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti, a u cilju stalnog stručnog usavršavanja.²¹⁵

5.2 Potrebe zajednice s obzirom na različite teme cjeloživotnog učenja

U ovom dijelu bavit ćemo se temama koje mogu predstavljati okosnicu za provođenje cjeloživotnog učenja i obrazovanja u narodnim knjižnicama, a neke od tema koje ćemo u nastavku detaljnije obraditi su: programi informacijskog opismenjavanja i računalne vještine, medijska pismenost i *maker* edukacija, poslovno informiranje i edukacija, učenje jezika, itd.

²¹¹ Usp. Horvat, Aleksandra. Op. cit, str. 25.

²¹² Ibid.

²¹³ Usp. O centru: Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH. URL: <http://cssu.nsk.hr/o-centru/> (2020-11-19)

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid.

5.2.1 Tržište rada i cjeloživotno učenje u knjižnicama

Pojam cjeloživotnog učenja većinom se povezuje s edukacijom ljudi iznad 16 godina te s edukacijom odraslih i to posebno vezano uz vještine nužne radi mogućnosti zapošljavanja na tržištu rada.²¹⁶ Konstantne organizacijske promjene unutar poduzeća, promjene vezane uz potrošnju, potrebe tržišta ili utjecaj tehnoloških promjena, primoravaju ljude na promjenu posla te potragu za sigurnijim i dugoročnijim radnim mjestom. Međutim, brzo restrukturiranje korporacija eliminira mogućnost doživotnog zapošljavanja pa pojedinci sve više preuzimaju odgovornost za sebe pronalazeći sigurnost u obrazovanju radi budućih poslovnih prilika.²¹⁷ U promjenjivom radnom okruženju važno je da ljudi mogu pristupiti, pronaći i koristiti informacije koje će im pomoći razviti vještine i kompetencije potrebne na tržištu rada. I na narodnim knjižnicama je odgovornost za pružanje pomoći korisnicima u pristupanju i korištenju informacija te razvoju informacijskih vještina. U tim procesima važna je uspostava novih suradnji s drugim tijelima poput poslovnog sektora i tvrtki.²¹⁸

Narodne knjižnice nude širok spektar usluga povezanih sa zapošljavanjem. Knjižnice omogućuju digitalnu pristupačnost osobama koje traže prilike za zaposlenje i informacije o karijeri.²¹⁹ Uz to što ljude povezuju s informacijama i obrazovnim mogućnostima, narodne knjižnice imaju ključnu ulogu u digitalnom dobu.²²⁰ Među ostalim, one pružaju usluge financijske pismenosti, edukacije vezane uz digitalne tehnologije, pomoć vezanu uz pisanje životopisa te intervjua i prijave za posao.²²¹ Usluge i programi vezani uz karijeru koje se nude

²¹⁶ Usp. Brookes, C. (2006) The legacy of lifelong learning. *RSA Journal*, 20 February 2006, 34– 9. Citirano prema: Irving, Christine. *Recognising information literacy as an early-years' issue.* // *Information Literacy and Lifelong Learning* / Crawford, John; Irving, Christine. Oxford; Cambridge; New Delhy, 2013. str. 61.

²¹⁷ Usp. Slavic, Aida; Lasic – Lazic, Jadranka. *Op. cit.*, str. 420.

²¹⁸ Usp. Dugdale, Christine. *Helping today's students to become tomorrow's self-learners: Are new and converged roles for academics and librarians necessary in the 'wired' learning organisation?* // *Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning* / urednici Sandra Beheim [etal.] *International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava)* str. 113.

²¹⁹ Bertot et al. 2015; Garmer & Aspen Institute, 2014; Koerber, 2016. Citirano prema: Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. *Public Libraries: A Community's Connection for Career Services.* New Brunswick, N. J.: Rutgers, Edward Bloustein School of Planning and Public Policy, 2019. str. 2.

²²⁰ Garmer, A. K., & Aspen Institute. *Dialogue on Public Libraries. (2014). Rising to the challenge: Re-envisioning public libraries: A report of the Aspen Institute Dialogue on Public Libraries.* Washington, D.C.: Aspen Institute. Retrieved January 22, 2019 from <https://csreports.aspeninstitute.org/documents/AspenLibrariesReport.pdf>. Citirano prema: Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. *Op. cit.*, str. 2.

²²¹ Usp. Bertot et al. 2015; Institute of Museum and Library Services, (2012). Citirano prema: Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. *Op. cit.*, str. 2.

u knjižnicama posebno su važne za pojedine grupe ljudi koje često nailaze na prepreke kod pristupa tradicionalnim uslugama državnih i lokalnih službi, obrazovanju i slično, npr. niskokvalificirane odrasle osobe, stariji ljudi, migranti, osobe slabijeg imovinskog statusa, nezaposlene osobe itd.²²²

5.2.2 Programi informacijskog opismenjavanja - preduvjet za cjeloživotno učenje u narodnim knjižnicama

Narodna knjižnica ima ključnu ulogu u prikupljanju, organiziranju i korištenju informacija te osiguranju pristupa širokom spektru informacijskih izvora.²²³ Važna uloga narodnih knjižnica je i zatvaranje jaza između informacijski bogatih i informacijski siromašnih kroz osiguravanje javnog pristupa internetu, ali i informacijama u tradicionalnom formatu. Narodne knjižnice na određeni način imaju priliku biti svojevrsni pristupnici u svijet informacija.²²⁴

Informacijska pismenost obuhvaća svijest o informacijskim potrebama, sposobnost identificiranja, pronalaženja, vrednovanja, organiziranja i učinkovitog kreiranja, korištenja i komuniciranja informacija radi rješavanja problema. Preduvjet je za učinkovito sudjelovanje u informacijskom društvu i dio temeljnog ljudskog prava na cjeloživotno učenje.²²⁵

Narodna knjižnica bi trebala svojim korisnicima pomoći razviti vještine koje će im omogućiti najučinkovitije korištenje knjižničnih usluga i resursa. Knjižnični djelatnici trebaju djelovati kao informacijski navigator kako bi pomoglo korisnicima svih dobnih skupina da najučinkovitije koriste informacije i komunikacijske tehnologije, a trebali bi se razviti i programi edukacije korisnika. Budući da nove tehnologije postaje sve više dostupne, istaknuta je važnost uloge narodne knjižnice u osiguravanju pomoći oko korištenja tih tehnologija.²²⁶

Instrukcije narodnih knjižnica mogu istovremeno sadržavati različite aktivnosti za različite grupe ljudi i dobne skupine. Narodne knjižnice koje aktivno provode informacijsko opismenjavanje mogu se fokusirati na pismenosti i programe vezane uz kulturu za predškolce,

²²² Usp. Horrigan, 2015; Milam, 2008; U.S. Department of Education, OCTAE, 2014. Citirano prema: Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. Op. cit, str. 2 - 3.

²²³ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 4.

²²⁴ Ibid, str. 5.

²²⁵ Usp. UNESCO (2003) The Prague Declaration: Towards an Information Literate Society. Prague: UNESCO. Available from: <http://portal.unesco.org/ci/en/files/19636/11228863531PragueDeclaration.pdf/PragueDeclaration.pdf> [accessed 22 January 2013]. Citirano prema: Irving, Christine. Op cit, str. 61.

²²⁶ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op cit, str. 52.

npr. izbor slikovnica ili obrazovnih materijala za njihove skrbnike, na posjete školama i održavanje radionica za učitelje lokalnih javnih škola, održavanje kombiniranih kulturnih i informacijskih programa za osobe koje se školuju od kuće, održavanje programa za odrasle vezano uz pronalaženje poslovnih ili rodoslovnih informacija ili održavanje tečajeva za starije o korištenju alata za pretraživanje, mrežnih knjižničnih kataloga i baza podataka. Većina ovih instrukcija može se kombinirati s kulturnim i drugim programima, a neke mogu biti i u obliku vodiča i informacija na internetskim stranicama.²²⁷

Pri provođenju informacijskog opismenjavanja u knjižnicama veliku važnost ima suradnja s lokalnom zajednicom, odnosno školama, fakultetima i drugim obrazovnim ustanovama. Također, važno je da budu ispunjeni tehnički preduvjeti za organizaciju takvih programa, odnosno prostor, vrijeme, kadar, računalna oprema itd. Informacijsko opismenjavanje može se provoditi individualno ili u grupi (ukoliko je riječ o grupi važno je da ona bude homogena jer nisu poželjne prevelike razlike u razini informatičkih vještina, obrazovanju, dobi). Informacijsko poučavanje kao potpora cjeloživotnom učenju ostvaruje se kroz pružanje pomoći onim korisnicima kojima su novi virtualni sadržaji nepoznanica, kako bi bolje upoznali internet i stekli informacijsku pismenost.²²⁸ Informacijsko opismenjavanje također predstavlja podršku formalnom obrazovanju na svim razinama. U tom pogledu narodna knjižnica može upućivati na korisne sadržaje na internetu, upoznavati korisnika s otvorenim pristupom časopisima, arhivima i repozitorijima te poučavati o korištenju bibliografija i knjižničnih kataloga. Navedeno opismenjavanje može se ostvariti i kroz interaktivni tečaj za korisnike po modelu učenja na daljinu.²²⁹

5.2.2.1 Informacijsko opismenjavanje djece, mladih i roditelja

Knjižničari narodnih knjižnica mogu direktnim posjetom školama provesti svojevršno informacijsko opismenjavanje te uz pomoć laptopa učenicima pokazati internetsku stranicu knjižnice, kataloga ili neke baze podataka, a također mogu i promovirati svoje kulturne i čitateljske programe, npr. usluge pružanja pomoći oko pisanja domaće zadaće, instrukcije, i druge aktivnosti.²³⁰ Programi za predškolce, a vezani uz informacijsku pismenost, mogu se

²²⁷ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 175.

²²⁸ Usp. Stipetić Šušak, Jelena. Informacijsko opismenjavanje u narodnim knjižnicama: Information literacy in public libraries. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, ¾ (2016), str. 100. URL: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/VBH_3_4_2016_93_102%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/VBH_3_4_2016_93_102%20(1).pdf)

²²⁹ Ibid, str. 101.

²³⁰ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 179.

odnositi na osvještavanje razlika između stvarnih subjekata i bajki, između stvarnosti i mašte, a mogli bi se ostvariti na primjer kroz tzv. „vrijeme za priče“ koje bi postojalo u knjižnicama.²³¹

Za roditelje, učitelje i skrbnike u knjižnicama se mogu također organizirati tečajevi informacijske pismenosti, a vezano uz njihovu brigu o djeci (navedeno može uključivati i prigodne brošure, vodiče o tome kako pomoći djeci u pripremi za školu, o tome kako pronaći, vrednovati, odabirati i koristiti slikovnice, informacije vezane uz razvojnu biblioterapiju te općenite informacije i sadržaje o odgoju djece).²³²

5.2.2.2 *Informacijske potrebe starijih osoba*

Starije korisnike narodnih knjižnica najčešće zanimaju informacije vezane uz financijsko planiranje, mirovinu, honorarni rad, mogućnosti volontiranja, slobodno vrijeme, putovanja i hobije. Neki stariji ljudi također žele učiti o raznim stvarima za koje prije nisu imali dovoljno vremena. Također, stariji su često zainteresirani za učenje o korištenju računala i interneta iako postoje velike varijacije u pogledu stupnja njihova poznavanja rada na računalu (od toga da nisu nimalo upoznati s računalima do toga da se jako dobro znaju služiti njime, uključujući i aktivnosti na društvenim mrežama i drugim aplikacijama).²³³ Moglo bi se utvrditi nekoliko razina računalnih vještina kod starijih korisnika²³⁴:

- Prva razina bila bi korištenje računala, uključujući npr. korištenje miša i uredskog paketa Windows.
- Druga razina bila bi korištenje internetskih tražilica i direktorija za pronalaženje informacija, pretraživanje knjižničnih kataloga i nekih baza podataka.
- Treća razina računalnih vještina uključivala bi korištenje društvenih mreža kao alata, npr. *wiki*-ji, blogovi, Facebook, Twitter, You Tube i druge aplikacije koje se smatraju posebno relevantnima za potrebe grupe itd.

Za starije osobe mogu se organizirati programi informacijske pismenosti i u formi vodiča, a vezano uz pronalaženje, vrednovanje i korištenje informacija.²³⁵

²³¹ Usp. Gilton, Dona L. Op. cit, str. 178.

²³² Ibid, str. 178.

²³³ Ibid, str. 196.

²³⁴ Ibid, str. 198.

²³⁵ Ibid, str. 200.

5.2.3 Od informacijske do medijske pismenost i *maker* edukacije

Narodne knjižnice sve više postaju medijski i informacijski bogata okruženja pogodna za učenje, a uvođenjem medijskih laboratorija (engl. *medialabs*) i prostora za stvaranje (engl. *makerspace*) još više dolazi do izražaja njihova uloga u osnaživanju i poboljšavanju kreativnih talenata ljudi.²³⁶ Snaga *makerspacea* u narodnim knjižnicama krije se u nizu mogućih struktura za učenje i poučavanje, a koje svojim odlukama uspostavljaju sami knjižničari npr. određivanjem posebne svrhe, osiguranjem određenih materijala, zapošljavanjem vanjskih stručnjaka itd.²³⁷

Medijska pismenost definira se kao tehnički, kognitivni, socijalni, civilni i kreativni kapaciteti koji omogućuju kritičko razumijevanje i interakciju s tradicionalnim i novim oblicima medija.

²³⁸

„**Računalna/informatička pismenost:** ostvaruje se putem definirane razine uporabe i operiranja računalnim sustavim, mrežama i programima. Nerijetko se izjednačava s informacijskom pismošću, no posrijedi su dva bitno različita fenomena. Dok se informacijska pismenost bavi sadržajem, informatička se odnosi na tehnologiju, infrastrukturu i tehnološki *know-how*.”²³⁹

„**Digitalna pismenost:** odnosi se na sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta ili multimedijских tekstova, a uključuje razumijevanje slika, zvukova i teksta dinamičkog neskeveencijalnog hiperteksta [...] Konkretnе vještine obuhvaćene ovim terminom uključuju

²³⁶ Usp. Huysmans, Frank. Op. cit, str. 53.

²³⁷ Willett, Rebekah. Learning through making in public libraries: theories, practices and tensions. // Learning, Media and Technology (2017). str. 13. URL: <https://doi.org/10.1080/17439884.2017.1369107> (2021-04-03)

²³⁸ Usp. Council of the European Union (2016). *Developing media literacy and critical thinking through education and training - Council conclusions* (30 May). Retrieved on 9 June 2016 from <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9641-2016-INIT/en/pdf>. Citirano prema: Huysmans, Frank. Op. cit, str. 53.

²³⁹ Špiranec, Sonja. Informacijska pismenost: Ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju, godište III, 2003. <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (2020-12-14)

donošenje suda o online izvorima, pretraživanje Interneta, upravljanje multimedijalnom građom, komuniciranje putem mreže.,²⁴⁰

Uz informacijsku i digitalnu pismenost, sve veća važnost u narodnim knjižnicama pridaje se i medijskoj pismenosti, a u širem smislu unapređivanje medijske pismenosti korisnika u širem smislu može se ostvariti npr.:²⁴¹

- Ponudom medijskih laboratorija i prostora u knjižnici u kojima se korisnike uči koristiti hardver i softver za vlastite potrebe (npr. uređivanje video i zvučnih zapisa u sklopu poslovnih prezentacija)
- Opremanjem prostora za stvaranje (engl. *Makerspace*)/*FabLabs*, odnosno kreativnih prostora gdje se ljudi mogu okupljati kako bi stvarali, otkrivali i učili. U takvim knjižnicama često možemo pronaći raznovrsnu opremu npr. 3D pisalice, softvere, elektroniku, alati za modeliranje itd.²⁴²
- Organiziranjem hakerskog maratona (engl. *hackathons*), događaja u okviru zajednice na kojima se okupljaju programeri, grafički dizajneri, igrači i drugi radi stvaranja novog softvera, aplikacije i sl.

Ovakvim aktivnostima knjižnice žele iskazati svoju predanost tome da budu univerzalno okruženje za učenje. Također, u pogledu aktivnosti vezanih uz medijsku pismenost knjižnice postaju ofanzivnije pomažući ljudima u razvoju njihovih talenata i sposobnosti.²⁴³ Dolazi do promjene perspektive s obzirom na ulogu narodne knjižnice – od pristupa informacijama prema kulturi razmjene informacija i znanja. Razmjena se može odvijati između knjižnica i njihovih korisnika, ali i između korisnika koji žele podijeliti svoje znanje i onih drugih koji žele učiti.²⁴⁴

5.2.4 Učenje jezika u narodnim knjižnicama

Jedna od mogućnosti koje knjižnicama na raspolaganju, a vezno uz učenje jezika je mogućnost suradnje s određenim centrima za učenje stranih jezika koji su specijalizirani za suradnju sa tvrtkama i institucijama. Narodne knjižnice mogu se pretplatiti na program za učenje jezika

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Usp. Huysmans, Frank. Op. cit, str. 57.

²⁴² Usp. Willingham, T. & de Boer, J. (2015). *Makerspaces in libraries*. Lanham [et al.]: Rowman & Littlefield [ISBN 978-1-4422-5300-1] Citirano prema: Huysmans, Frank. Op. cit, str. 57.

²⁴³ Usp. Hobbs, R. (2011) the State of Media Literacy: A Response to Potter. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 55 (3), pp. 419– 430. Citirano prema: Huysmans, Frank. Op. cit, str. 58.

²⁴⁴ Usp. Huysmans, Frank. Op. cit, str. 58.

„Mango Languages“ budući da ovaj dobavljač ima specijaliziranu ponudu za knjižničnu zajednicu. „Mango za knjižnice nudi preko 70 tečajeva svjetskih jezika, stručno osmišljenih kako bi se prilagodili raznolikom spektru potreba za učenjem, stilovima i *razinma obrazovanja i stečenog predznanja*.“²⁴⁵

Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK) na svojoj internetskoj stranici također upućuje na zbirku tečajeva za učenje stranih jezika dostupnu na internetskoj stranici „Open culture“, a koja nudi brojne besplatne i kvalitetne *online* sadržaje (tečajeve, videozapise, zvučne knjige itd.)²⁴⁶ U tom pogledu narodne knjižnice bi mogle na svojim internetskim stranicama ukazati na navedene poveznice u svrhu poticanja učenja stranih jezika kao jednog vida cjeloživotnog učenja. Također, knjižnice bi, ukoliko je potrebno, zainteresiranim korisnicima mogle pružiti određene smjernice o preuzimanju i korištenju različitih materijala za učenje na njihovim uređajima, telefonima i računalima.

5.2.5 Poslovne teme u narodnim knjižnicama

Knjižnice, među ostalim, imaju potencijal za jačanje lokalnog gospodarstva pružanjem podrške malim poduzetnicima npr. organizacijom radionica o pokretanju i razvoju poslovanja (engl. *business start-up and development*) što može utjecati na smanjenje inicijalnih barijera i troškova budućih poduzetnika.²⁴⁷ Poslovno knjižničarstvo već je stoljetna tradicija u američkim narodnim knjižnicama budući da su one brzo shvatile da jačanjem lokalne zajednice u poduzetničkom smislu (npr. kroz pružanje poslovnih informacija) zapravo jačaju same sebe jer njihova moć također ovisi o ekonomskom razvoju same zajednice.²⁴⁸ Karakter poslovne knjižnice pretpostavlja prilagodbu poslovne politike i izvora financiranja, razvoj zbirke koje su bitne za širu poslovnu zajednicu, osiguranje obuke knjižničara za vođenje poslovnih knjižnica, umrežavanje s drugim knjižnicama itd.²⁴⁹

²⁴⁵ Mango languages <https://mangolanguages.com/libraries/> (2020-12-11)

²⁴⁶ *Online* tečajevi za učenje stranih jezika. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu <https://www.nsk.hr/online-tecajevi-za-ucenje-stranih-jezika/> (2020-12-11)

²⁴⁷ Usp. Milam, D. P. (2008). Public library strategies for building stronger economies and communities. *National Civic Review*, 97 (3), 11-16. Citirano prema: Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. Op. cit, str. 3.

²⁴⁸ Usp. Katić, Miroslav. Poslovno knjižničarstvo u Hrvatskoj: budućnost ili utopija? // KNJIŽNIČARSTVO: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema 1 / 2 (2017) str. 105.

²⁴⁹ Bugarinovski Udiljak, Z; Holcer, D. Poslovne knjižnice u funkciji jačanja malog i srednjeg poduzetništva. // Slobodan pristup informacijama: 15. okrugli stol: zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. str. 221. Citirano prema: Op. cit. Katić, Miroslav. str. 106.

U sklopu Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu je 2016., uz podršku Američkog veleposlanstva otvorena prva Poslovna knjižnica u Hrvatskoj.²⁵⁰ U Hrvatskoj postoje samo dvije knjižnice koje nude ovakve usluge (u Gradskoj knjižnici Rijeka 2017. godine je također otvoren Poslovni kutak).²⁵¹ Međutim, projekt je u karlovačkoj knjižnici naišao na poteškoće te je došla u pitanje održivost projekta zbog nedostataka dugotrajnih izvora financiranja, nedostatne obuke knjižničara za vođenje poslovnih knjižnica te neprepoznavanje knjižnice kao relevantnog partnera u poduzetničkom svijetu od strane poslovne zajednice.²⁵²

Prikazom u sklopu ovog poglavlja nisu iscrpljene sve mogućnosti za cjeloživotno učenje u knjižnicama te svakako postoje i drugi potencijali o kojima je dijelom bilo riječ u prethodnim poglavljima, a dijelom će se spomenuti i u sljedećem poglavlju u kontekstu stvarnih primjera koje se mogu susresti u narodnim knjižnicama.

²⁵⁰ Usp. Katić, Miroslav, str. 111.

²⁵¹ Ibid, str. 103.

²⁵² Ibid, str. 112.

6 Primjeri dobre prakse u području cjeloživotnog učenja i obrazovanja u narodnim knjižnicama

Prethodna teoretska razmatranja koncepta cjeloživotnog učenja i obrazovanja u narodnim knjižnicama, u ovom poglavlju potkrijepit ćemo konkretnim primjerima iz prakse, ponajprije iz razvijenijih zemalja, a potom iz Hrvatske. Također, na konkretnom primjeru prikazat ćemo određene napore i nastojanja za snažnijom implementacijom informacijskih i komunikacijskih tehnologija vezanih uz učenje na daljinu i to na razini Europe. Najzad ćemo se osvrnuti i na već spomenut koncept knjižnica kao središta za povezano učenje te opisom stvarnih primjera potvrditi ostvarivost takvih inovativnih praksi. Odabrane su zemlje i knjižnice čije aktivnosti u području cjeloživotnog učenja su opisane u korištenoj literaturi ili su poznate autorici rada.

6.1. Primjeri dobre prakse u Europi – programi za cjeloživotno učenje i obrazovanje

U ovom potpoglavlju istražiti ćemo neke primjere dobre prakse u području cjeloživotnog učenja i obrazovanja koji se odnose na narodne knjižnice u Europi, a navodi ih, među ostalim, IFLA u svojoj publikaciji „Examples of good practice: Roles of libraries in lifelong learning and education for library staff“ iz 2004. godine. Istraživanjem *web*-stranica ovih knjižnica u nastavku ćemo prikazati opis usluga i aktivnosti koje one nude u kontekstu teme cjeloživotnog učenja.

Catona József County Library u Keskemetu u Mađarskoj, uz pružanje podrške formalnom obrazovanju, pruža usluge obrazovanja i onima koji žele učiti samostalno izvan formalnog školskog sustava. Knjižnica je poznata po velikom broju tečajeva za sve dobne skupine s posebnim naglaskom na odrasle osobe te osiguranje kvalitetnih uvjeta za individualno i grupno cjeloživotno učenje. József Catona Library organizira akreditirane tečajeve upravljanja kvalitetom (*Quality Management in the Library*) kojima žele pružiti znanje potrebno za izgradnju sustava osiguranja kvalitete za knjižnice. Poseban naglasak stavlja se na informacijske i komunikacijske tehnologije te je pored tradicionalnih izvora knjižnica orijentirana na pružanje obuke korisnicima koji žele steći digitalne vještine npr.: korištenje interneta, elektroničke pošte, pretraživanje baza podataka, *web*-stranica itd., a pruža i potrebne informacije o mogućnostima daljnjeg obrazovanja i osposobljavanja, tečajevima i slično. Knjižnica surađuje s *Goethe Institutom* kojemu je cilj promoviranje njemačke i međunarodne

kulturne suradnje. Njihov odjel u knjižnici obuhvaća dio vezan uz kulturni program, knjižnicu, školu njemačkog jezika, izobrazbu nastavnika za učenje jezika. U knjižnici se također nalazi info punkt GatewayUK koji osigurava različite sadržaje vezane uz Veliku Britaniju, odnosno prezentacije kulturnih i stručnih programa, priručnike i informacije o mogućnostima za učenje i putovanje u Veliku Britaniju te zbirku materijala za učenje engleskog jezika.²⁵³

Finske knjižnice su jedne od najnaprednijih knjižnica u svijetu te imaju važnu ulogu u pogledu demokracije, obrazovanja, ali i svakodnevnog života u Finskoj. U narodnim knjižnicama u Finskoj postoje brojni programi kojima se potiče čitanje za sve dobne skupine ljudi, a posebno za djecu i mlade. Knjižnice nude pomoć u stjecanju digitalne pismenosti te pružaju digitalno savjetovanje za korištenje većeg broja javnih i privatnih internetskih usluga. Za djecu se organiziraju radionice programiranja i stjecanja digitalnih vještina, a neke knjižnice imaju i *makerspaces* s 3D printerima i drugom digitalnom tehnologijom. Dio osnovnih knjižničnih usluga predstavlja i pristup digitalnim knjižničnim uslugama i zbirkama. „Fina.fi“ - digitalna zbirka finskih knjižnica, arhiva i muzeja osigurava zajedničke materijale za pretraživanje i istraživanje. Ključno područje fokusa FINA vizije 2021-2025. je cjeloživotno učenje, a jedan od ciljeva je integriranje FINA-e u nacionalni projekt Otvorenih obrazovnih sadržaja.²⁵⁴

Knjižnice u Sjevernoj Irskoj nude brojne mogućnosti za učenje za sve dobne skupine korisnika. Za djecu i roditelje organiziraju se radionice i pripovijedanje priča uz dodatne aktivnosti za vrijeme školskih praznika. Također, knjižnica osigurava prostor za učenje i pomoć oko pisanja domaće zadaće. U knjižnici se pruža podrška slijepim i slabovidnim osobama i osobama koje imaju teškoće čitanja kroz osiguravanje potrebnih materijala za čitanje (npr. zvučne knjige i knjige s uvećanim tiskom). U knjižnici se organiziraju tečajevi vezani uz korištenje računala, interneta, e-pošte, e-usluga, *online* trgovine, iPad-a, društvenih mreža itd.²⁵⁵

U okviru programa Interreg Latvia-Lietua, realiziran je projekt uspostave kognitivnih tehnoloških centara za sve dobne skupine korisnika, odnosno „Family Digital Activity Hubs“ - DigiHubs koji su počeli s radom u veljači 2019. godine. Cilj projekta je smanjivanje digitalnog

²⁵³ Usp. Katona Yószef Könyvtár. URL: <http://www.bacstudastar.hu/home> (2020-11-02)

²⁵⁴ Usp. Public libraries in Finland. URL: <https://www.libraries.fi/> (2020-11-07)

²⁵⁵ Usp. The Northern Ireland Library Authority (Libraries NI). URL: <https://www.librariesni.org.uk/Services/Pages/Learning.aspx> (2020-11-07)

jaza kroz kreiranje nove usluge, a na temelju prilagodbe različitih knjižničnih praksi. U sklopu projekta ostvarena je razmjena iskustva između latvijskih i litvanskih knjižnica kroz seminare i studijska putovanja knjižničara, a nabavljena je i postavljena potrebna oprema, namještaj, računala, interaktivni ekrani, 3D printeri, roboti, virtualna stvarnost itd. Dio projekta predstavlja i kreacija posebnih obrazovnih sadržaja, odnosno virtualna šetnja između četiri knjižnice udružene kroz projekt „Utena – Zarasai – Daugavpils - Preili“, interaktivna biciklistička tura, interaktivni kviz, mobilne aplikacije i drugo.²⁵⁶

Venlo Library u Nizozemskoj pruža podršku pri učenju korisnicima kroz različite faze života i formalnog obrazovanja. Knjižnica surađuje s vrtićima na programima kojima se potiče rani jezični razvoj djece (projekt „BookStart“). S bogatom dječjom zbirkom također su posvećeni promicanju čitanja kod osnovnoškolaca, a važnost pridaju i razvoju digitalnih vještina, medijske i informacijske pismenosti te kreativnog razmišljanja. Srednjoškolcima se nudi usluga *online* knjižnice sa brojnim literarnim izvorima koji im mogu pomoći pri rješavanju školske zadaće te projekti vezani uz promicanje čitanja. Studentima se također nudi podrška u učenju osiguravanjem prostora za individualni i grupni rad/učenje uz pristup bazama podataka i velikoj zbirci literature.²⁵⁷

U pogledu cjeloživotnog učenja **Trondheim Public Library** u Norveškoj nudi brojne usluge i aktivnosti: *language cafes*, čitateljske kružoke, tematska predavanja za djecu, predavanja za odrasle, zatim internetske tečajeve vezane uz stjecanje digitalnih vještina i osnova korištenja računala, interneta, e-pošte, naprednije tečajeve korištenja Skype-a, raznih aplikacija, e-trgovina, društvenih mreža, porezne administracije, internet-bankarstva itd.²⁵⁸

Knjižnica Oton Župančič je najveća gradska knjižnica u Ljubljani, a u sklopu koje se nalazi centri koji organiziraju različite obrazovne i kreativne radionice. *The Learning Exchange* i *Centre for Autonomus Learning* formirani su u sklopu projekta „Let's Organize the Lifelong learning“ koji su razvili Slovenski institut za obrazovanje odraslih pod pokroviteljstvom Ministarstva, znanosti i sporta. *The Learning Exchange* prikuplja informacije o onima koji traže

²⁵⁶ Usp. Interreg Latvia-Lietuva - LLI-89 Creation of Network of Family Digital Activity Hubs for Wellbeing and Education Support in Eastern Aukštaitija and Southern Latgale (Network- DigiHubs). URL: <https://latlit.eu/creation-of-network-of-family-digital-activity-hubs-for-wellbeing-and-education-support-in-eastern-aukštaitija-and-southern-latgale/> (2020-11-07)

²⁵⁷ Usp. De Bibliotheek Venlo. URL: <https://www.bibliotheekvenlo.nl/home.html> (2020-11-08)

²⁵⁸ Usp. Trondheim Public Library. URL: <https://biblioteket.trondheim.kommune.no/> (2020-11-08)

i onima koji nude različita znanja i vještine. U suradnji s partnerima organiziraju brojne radionice, predavanja, prezentacije i izložbe. *Open Learning Centre* namijenjen je osobama koje preferiraju individualni pristup učenju stranih jezika, računalstva i slično s prilagođenim obrazovnim materijalima, modernom opremom i stručnom pomoći knjižničara i mentora.²⁵⁹

Narodne knjižnice u Londonu kao „ulična sveučilišta“

U Tower Hamletsu, predjelu Istočnog Londona, nekoliko tradicionalnih knjižnica zamijenjeno je tzv. „informativnim trgovinama“ koje su promovirane kao „ulična sveučilišta“. Svrha ovakvih knjižnica je kombiniranje obrazovanja za odrasle i rekreaciju sa tradicionalnim knjižničnim aktivnostima.²⁶⁰

Primjer - Birmingham Public Library

Projekt nove **knjižnice u Birminghamu** pretpostavlja knjižnicu kao mjesto za cjeloživotno učenje u digitalnom dobu. Nova uloga knjižnica promišlja se u kontekstu nove tehnologije i njene predanosti učenju, kulturi, umjetnosti i ekonomiji. Nastoji se oblikovati nova paradigma ispreplućujući fizička i virtualna mjesta kako bi se kreirala područja visoke produktivnosti i kreativnosti.²⁶¹ Narodne knjižnice ne djeluju u izolaciji, već funkcioniraju u kontekstu lokalnih zajednica, gradova i širih sustava, a s pojavom digitalnih tehnologija potvrđena je i specifična uloga knjižnica kao javnih, trećih mjesta.²⁶²

Usluge vezane uz učenje u knjižnici uključuju stjecanje ICT vještina, stranih jezika, teorije vožnje, britanskog znakovnog jezika itd. Jedan cijeli kat knjižnice namijenjen je učenju i istraživanju te nudi referentnu građu koja pokriva gotovo sva područja koja omogućuju učenje. Knjižnica osigurava pomoć i savjetovanje vezano uz stjecanje vještina potrebnih za svakodnevni život i pronalaženje posla (pisanje životopisa, prijava na posao, tehnika intervjua itd.). Također, knjižnica pruža pomoć djeci i mladima pri učenju, osiguravajući im korisne

²⁵⁹ Usp. Ljubljana City Library. URL: <https://eng.mklj.si/index.php/branches/oton-zupancic-library>. (2020-11-08)

²⁶⁰ Patterson, „Idea Stores“, 48 – 49. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 43.

²⁶¹ Usp. Blewitt, J. & Gambles, B. 2010, 'The Library of Birmingham project: Lifelong learning for the digital age', *Journal of Adult and Continuing Education*, vol. 16, no. 2, pp. 52-66. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. The Local Library across the Digital and Physical City: Opportunities for Economic Development. // *Commonwealth Journal of Local Governance*, July (2014), 39 – 60. URL: <https://doi.org/10.5130/cjlg.v0i0.4062>. (2020-03-11) str. 45

²⁶² Usp. Gilchrist, A. 2004, *The Well-Connected Community: A Networking Approach to Community Development.*, The Policy Press, Bristol, UK. Citirano prema: Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. Op. cit, str. 45.

materijale i prostor za učenje te pristup internetu.²⁶³ Na svojoj *web*-stranici knjižnica nudi poveznice na razne centre i njihove stranice koji osiguravaju obrazovne usluge i tečajeve za odrasle, tečajeve koje nudi Vlada na svojoj internetskoj stranici gov.uk te mogućnost pretraživanja sveučilišnih tečajeva.²⁶⁴

Brighton & Hove Libraries osiguravaju pristup računalu i drugim digitalnim uređajima te mogućnost besplatnog preuzimanja e-knjiga i drugih internetskih sadržaja za članove knjižnice. Ovdje se održavaju radionice koje vode volonteri, a vezane uz pružanje pomoći oko korištenja računala, tableta, čitača e-knjiga i drugih digitalnih uređaja. U knjižnicama se održavaju i brojne aktivnosti za djecu iznad pet godina i njihove obitelji (npr. muzičke radionice, pripovijedanje priča, igraonice i umjetničke radionice). Knjižnice pružaju podršku u učenju i istraživanju školskoj djeci i mladima, ali i učiteljima, osiguravajući im prikladne internetske izvore, dječje enciklopedije, rječnike i slično, a organiziraju se i posjeti djece knjižnicama te posjeti knjižničara školama. Kreiran je i popis knjiga koje mogu koristiti učitelji i roditelji radi pružanju pomoći djeci prilikom suočavanja s različitim životnim izazovima i problemima. Osobama s posebnim obrazovnim potrebama i osobama s invaliditetom osigurava se usluga dostave kod kuće, besplatne internetske sadržaje i *online* katalog, sadržaje prilagođenog formata npr. zvučne knjige i slično.²⁶⁵ Putem interneta organiziraju se i brojne obiteljske radionice na temu prve pomoći, obiteljske dobrobiti, komunikacije s djecom, promicanja čitanja, matematike itd.²⁶⁶ Također, knjižnice pružaju pomoć oko organizacije samostalnog učenja od kuće što se posebno odnosi na obrazovanje djece s posebnim obrazovnim potrebama.²⁶⁷

Devon Libraries – u ovim knjižnicama održavaju se različite tematske radionice i događanja: čitateljski klubovi, pjesnički kutak, radionice pisanja, tinejdžerske čitateljske grupe, kreativne radionice, radionice pletenja, Lego klubovi, *storytelling*, radionice na temu održivog razvoja,

²⁶³ Usp. Birmingham City Council. URL: https://www.birmingham.gov.uk/info/50161/courses_training_and_learning/1519/learning_services_at_the_library (2020-11-12)

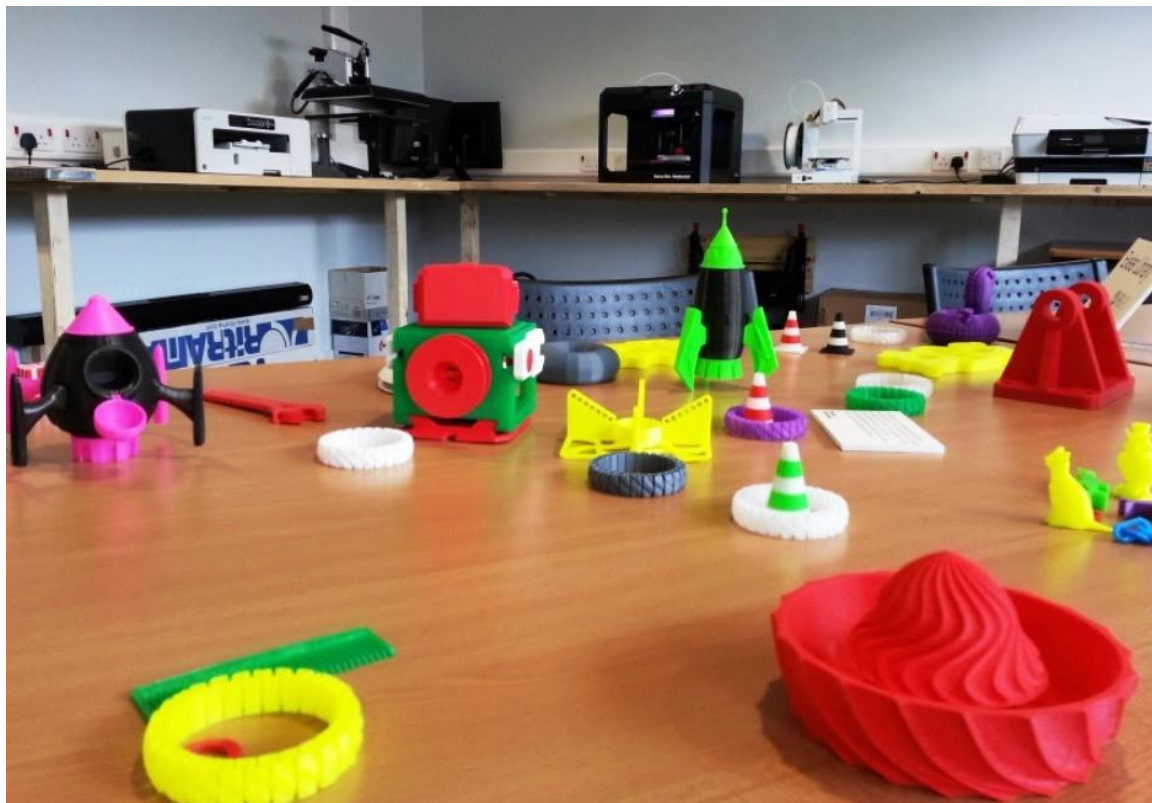
²⁶⁴ Usp. (Birmingham City Council. URL: https://www.birmingham.gov.uk/info/50161/courses_training_and_learning/1516/find_a_course (2020-11-12)

²⁶⁵ Usp. Brighton & Hove Libraries. URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/libraries-leisure-and-arts/libraries> (2020-11-12)

²⁶⁶ Usp. Brighton & Hove Libraries. URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/families-children-and-learning/family-learning-online-classroom> (2020-11-12)

²⁶⁷ Usp. Brighton & Hove Libraries. URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/children-and-learning/home-education/how-educate-your-child-home> (2020-11-12)

radionice *mindfulness* meditacije, radionice pismenosti, muzičke radionice, „*storytime online*“, IT radionice, poslovni klubovi, ljetne radionice itd. Neke knjižnice imaju i Fablab koji osigurava pristup digitalnoj opremi gdje djeca i mladi mogu naučiti koristiti 3D printere, izrađivati nakit, šivati itd.²⁶⁸

Slika 2 FabLab Devon (URL: <https://fablabdevon.org/gallery/>)

²⁶⁸ Usp. Devon libraries. URL: <https://www.devonlibraries.org.uk/web/arena/children> (2020-11-12)

6.1 Narodne knjižnice i cjeloživotno učenje u drugim dijelovima svijeta

U nekim se zemljama potreba za razvojem obrazovanja smatra najvažnijom, a narodne knjižnice usredotočene su na potporu formalnom obrazovanju. Postoje brojni načini kako narodne knjižnice mogu biti podrška formalnom i neformalnom obrazovanju, a kako to stvarno postići ovisi o lokalnom kontekstu i razini dostupnih resursa.²⁶⁹ Neki primjeri toga kako narodne knjižnice pomažu u formalnom i neformalnom obrazovanju stanovništava u različitim dijelovima svijeta:²⁷⁰

- U nekim zemljama pojedine knjižnice ispunjavaju više funkcija, odnosno istovremeno predstavljaju narodne i školske knjižnice, npr. u Engleskoj. U SAD-u se ponekad kombiniraju fakulteti i narodne knjižnice, poput Central Library u San Hoseu i Harris County Library u Tomballu.
- U Južnoj Africi, gdje mnogi ljudi imaju neadekvatne uvjete za život, prioritet narodnih knjižnica je korisnicima osigurati osnovnu infrastrukturu i prostor za učenje.
- Ruralne knjižnice u Amazoni pružaju podršku učenicima i učiteljima u onim područjima gdje nema školskih knjižnica.
- Neke knjižnice osiguravaju pomoć studentima koji uče na daljinu sa Open University u Kataloniji (Španjolska).
- U Queenslandu u Australiji, narodne knjižnice u sklopu organiziranih klubova osiguravaju materijale i pomoć oko domaće zadaće za osnovnoškolce i srednjoškolce, a također je dostupna i podrška u elektroničkom obliku.
- Velike gradske knjižnice poput Queens Borough Public Library u New Yorku (SAD) i narodne knjižnice u Kopenhagenu u Danskoj u sklopu svojih zgrada korisnicima nude posebno dizajnirane centre za učenje koji uključuju i knjižničare koji osiguravaju pomoć u nastavi s obrazovnim materijalima i računalima.

6.1.1 SAD i Kanada

U ovom dijelu rada osvrnut ćemo se na nekoliko poznatijih narodnih knjižnica iz SAD-a i Kanade, polazeći od pretpostavke da taj namjerno odabrani uzorak knjižnica relativno

²⁶⁹ Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 3 - 4.

²⁷⁰ Ibid.

reprezentativno dočarava stanje u američkim knjižnicama u kontekstu teme cjeloživotnog učenja.

New York Public Library – organizira *online* podučavanje, sadržaje i programe za djecu i mlade različite životne dobi i stupnja obrazovanja, uključujući malu djecu, predškolce, osnovnoškolce i srednjoškolce. Programi uključuju i pripovijedanje priča na različitim jezicima putem interneta. Za bebe i predškolce tu su različiti programi za poticanje rane pismenosti i razvoja osnovnih jezičnih vještina. Školskoj djeci na raspolaganju su e-knjige i pomoć vezana uz rješavanje domaće zadaće i raznih projekata. Srednjoškolci mogu također pronaći korisne internetske sadržaje koje im mogu pomoći u radu na njihovim školskim projektima, a pružaju im se i druge zanimljive radionice npr. programiranje, medijski sadržaji itd. Također, tu su i sadržaji koji podržavaju nastavnike u održavanju nastave putem interneta, a knjižnica osigurava pristup i prilagođene sadržaje i programe za osobe s poteškoćama u razvoju, osobama s problemima sa sluhom, vidom i drugim poteškoćama. Knjižnica osigurava pomoć odraslima u stjecanju osnova računalnog programiranja, zaštite privatnosti i sigurnosti u internetskom okruženju te bolje razumijevanje medija i društvenih mreža, internetske radionice s područja likovne umjetnosti, poslovne sadržaji i savjetovanje o karijeri, pristup brojnim digitalnim sadržajima, zbirka i bazama podataka radi potreba istraživanja itd. Na mrežnoj stranici knjižnice nalazi se i poveznica na bogatu digitalnu knjižničku zbirku koja sadrži mnogobrojne tiskovine, mape, rukopise, fotografije, video materijale koji se svakodnevno dodaju i ažuriraju²⁷¹, te digitaliziranu arhivsku zbirku koja svima pruža priliku da uče i istražuju povijest ljudskih postignuća i aktivnosti na temelju sačuvanih primarnih izvora.²⁷²

San Francisco Public Library – SFPL u svojoj ponudi ima brojne programe koji se odnose na istraživanje i učenje. Na mrežnoj stranici knjižnice nalaze se poveznice na elektroničke časopise i baze podataka koje pokrivaju brojna znanstvena područja i teme dostupna za istraživanje članovima knjižnice. Također, nude se i brojni programi e-učenja npr. osnove računalstva, tečajevi stranih jezika, kroz internetske platforme za učenje koje pokrivaju različita područja znanja i vještina (Udemy FAQ, Gale Courses, Lynda.com, JobNow by Brainfuse itd.), digitalna zbirka povijesnih fotografija San Franciska itd. SFPL pruža podršku te organizira programe za osobe koje imaju problem disleksije, poremećaj pažnje i druge razvojne poteškoće

²⁷¹ Usp. The New York Public Library. URL: <https://www.nypl.org/> (2020-11-12)

²⁷² Usp. The New York Public Library Archives & Manuscripts. URL: <http://archives.nypl.org/about> (2020-11-12)

u sklopu programa „The Bridge at Main“. Knjižnica je razvila i program namijenjen djeci s poteškoćama u čitanju tzv. „FOG Readers Program“. U knjižnici se održava i „Project Read“ kojeg vode stručno osposobljeni volonteri, a riječ je o programu opismenjavanja namijenjenom odraslim osobama koje žele poboljšati osnovne vještine čitanja i pisanja. Knjižnica ima i centar s genealoškom zbirkom gdje je moguće istraživanje rodoslovlja uz prateće vodiče, knjige i baze podataka, a tu je i mogućnost istraživanja rodoslovlja putem interneta.²⁷³

Los Angeles Public Library – u pogledu cjeloživotnog učenja u knjižnici se nude brojne mogućnosti za učenje te knjižnica putem svoje *web*-stranice nudi pristup različitim bazama podataka, poveznice na korisne *web*-stranice koje pokrivaju različite teme za učenje, različite vodiče za istraživanja, zatim brojne mogućnosti za e-učenje kroz članstvo u knjižnici, a vezano uz učenje jezika, stjecanje poslovnih vještina, znanja i vještine iz drugih polja, *online* pomoć oko domaće zadaće (Mango Languages, Lynda.com, Gail Courses, Brainfuse JobNow/VetNow, Career Online High School, Tutor.com). Knjižnica odraslima pruža pomoć u stjecanju pismenosti, a za djecu tu su radionice za stjecanje vještina i znanja iz STEM područja. Za korisnike u knjižnici održavaju se i brojna događanja, predavanja i radionice za djecu, mlade i odrasle npr. predavanja o zdravlju i nutricionizmu, meditaciji, konverzijski tečajevi, predavanja o roditeljstvu za mlade obitelji, čitateljski klubovi, Yoga, tečajevi kreativnog pisanja i drugo.²⁷⁴

Za mlade odličan izbor prilikom donošenja odluke o izboru karijere mogu biti „Career Conversation Podcasts“ gdje se na opušten način razgovara o temama vezanima uz karijeru i izbor zanimanja. Knjižnica stavlja na raspolaganje i svoju digitalni zbirku „Tessa“, odnosno omogućava pristup rijetkoj i povijesnoj zbirci za istraživanje i učenje koja reflektira povijest grada i promiče kulturno razumijevanje. Knjižnica nudi jednak pristup uslugama, aktivnostima i programima svim građanima, odnosno osobe s poteškoćama u razvoj mogu participirati u korištenju knjižničnih usluga te su im na zahtjev dostupni tumači znakovnog jezika, pomoćni uređaji za slušanje i druga pomagala. Tu si i zvučne knjige, knjige s uvećanim tiskom, zatim digitalne zbirke prilagođene osobama s problemom disleksije, Zoom Text (aplikacija

²⁷³ Usp. San Francisco Public Library. URL: <https://sfpl.org> (2020-11-12)

²⁷⁴ Usp. Los Angeles Public Library. URL: <https://www.lapl.org> (2020-11-12)

namijenjena slabovidnim i slijepim računalnim korisnicima), *online* interpretacija znakovnog jezika (engl. *VRI services*).²⁷⁵

Chicago Public Library – u ovoj knjižnici nude se također razne mogućnosti za učenje – za male djecu, od dvije godine pa nadalje, pruža se mogućnost za učenje kroz razne aktivnosti i igru te interaktivne knjige. Nešto starijoj, školskoj djeci, knjižnica osigurava pomoć oko rješavanja domaće zadaće kroz program „Brainfuse: Homework Help“. Knjižničnim korisnicima se pruža mogućnost za dobivanje podrške oko pisanja životopisa, stjecanja znanja o Microsoft Office-u, pripreme ispita za stjecanje američkog državljanstva itd. Odrasli i djeca zainteresirani za učenje stranih jezika mogu se uključiti u programe „Little Pim“ i „Mango Languages“, a tu su i praktične vježbe vezane uz neka druga područja npr. matematiku, znanost, povijest i drugo (Khan Academy).²⁷⁶ Knjižnica u svojoj bogatoj ponudi usluga, programa i aktivnosti nudi i niz jednostavnih internetskih tečajeva vezanih uz korištenje računala, sigurnosti na internetu, poslovnih vještina, zdravlja, korištenja mobilnih uređaja itd.²⁷⁷

Mladim korisnicima knjižnice dostupni su zanimljivi *online* edukativni sadržaji među kojima su brojne povijesne biografije ljudi koje pokrivaju različita geografska područja, povijesni sadržaji, znanstveni *online* sadržaji prilagođeni školskoj djeci itd.²⁷⁸ Na *web*-stranici knjižnice nalazi se i poveznice na: digitalne povijesne zbirke („Explore Chicago collections“) sa sadržajima vezanim uz kulturnu baštinu Chicaga, elektroničku enciklopediju Chicaga, digitalizirane novinske članke, a tu su i druge mogućnosti za istraživanje (povijesni sadržaji te baze podataka dostupni samo članovima knjižnice, odnosno građanima koji posjeduju člansku iskaznicu). Njena digitalna zbirka, Chicago Public Library Digital Collections, koja među ostalim sadržava brojne fotografije vezane uz povijest grada, dostupna je svima za istraživanje.²⁷⁹

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ Usp. Learning: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/resources-types/learning/> (2020-11-14)

²⁷⁷ Usp. Chicago Public Library: Digital Learn. URL: <https://chipublib.digitallearn.org/> (2020-11-14)

²⁷⁸ Usp. Biography: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/teen-subject/biography/> (2020-11-14)

²⁷⁹ Usp. History fair: Online resources: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/teen-subject/history-fair/> (2020-11-14)

CPL   Search

Digital Collections

View All Collections

BROWSE BY SUBJECT

- African Americans
- Civil War
- Harold Washington
- Libraries & Education
- Neighborhoods
- Newspapers
- Parks
- Theater

BROWSE BY LOCATION

- Vivian G. Harsh Collection
- Municipal Reference Collection
- Northside Neighborhood History Collection
- Special Collections at HWLC

RELATED LINKS

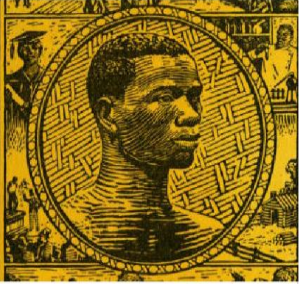
- Archival Collections
- Chicago History

<https://cdm16818.contentdm.oclc.org/customizations/global/pages/>

Chicago Park District Records: Photographs

Photographs from the Chicago Park District document how the city's parks have grown, changed and been enjoyed for more than a century.

Philip David Sang Collection

The Philip David Sang Collection contains unpublished and published works and ephemera united by its focus on the struggle of Africans and African Americans through the Middle Passage to the Civil Rights movement.

Chicago Theater

Playbills and programs for drama, opera, vaudeville, dance and music at early Chicago theaters, 1848-1922.

1/4

Slika 3 Naslovna stranica digitalne zbirke - Chicago Public Library Digital Collections (URL: <https://cdm16818.contentdm.oclc.org/customizations/global/pages/>)

The Seattle Public Library—knjižnica nudi besplatne *online* tečajeve stranih jezika, tečaj znakovnog jezika, znanja vezane uz tehnologije - Microsoft proizvode, poslovne vještine, marketing, dizajn, programiranje, fotografije, sadržaje koji omogućuju istraživanje rodoslovlja, pristup različitim bazama podataka, e-knjige, izvore vezane uz poslovanje, financije i posao.²⁸⁰ Također, tu je i posebna digitalna knjižnična zbirka sa sadržajima vezanim uz povijesti i kulturu grada, koji se mogu se slobodno pretraživati putem interneta.²⁸¹ U knjižnici se održavaju i brojne druge aktivnosti: susreti s autorima, predavanja, radionice vezane uz unapređenje tehnoloških i jezičnih vještina itd. Za odrasle iznad pedeset godina (50 +) knjižnica nudi brojne mogućnosti: istraživanja rodoslovlja, predavanja o tehnologiji, sudjelovanje u čitateljskom klubovima, radionice kreativnog pisanja i izdavaštva, mogućnost istraživanja specijalnih digitalnih kolekcija itd. Za tinejdžere se organiziraju predavanja o tehnologiji, pomoć oko

²⁸⁰ Usp. Online Resources: The Seattle Public Library. URL: <https://www.spl.org/online-resources> (2020-11-14)

²⁸¹ Usp. The Seattle Public Library: Special Collections Online. URL: <https://cdm16118.contentdm.oclc.org/digital/> (2020-11-14)

domaće zadaće, izvanškolske aktivnosti, razne igre itd. Knjižnica također osigurava pomoć roditeljima, nastavnicima i odgojiteljima u njihovom radu s djecom, a nudi i tzv. „vrijeme za priču“ na različitim jezicima i druge programe za djecu. Knjižnica ima knjižničare specijalizirane za poslovne teme, a pomažu korisnicima koji žele pokrenuti poslovanje ili traže odgovore na neka pitanja vezana uz poslovanje i poduzetništvo (knjižnica ima i *podcast* emitiranja dostupna za slušanje oko navedenih tema). U pogledu učenja omogućeno je osobno podučavanje, informalne konverzacijske grupe, predavanja i mogućnosti za učenje putem interneta.²⁸²

Toronto Public Library – knjižnica ima posebnu zbirku rijetkih i vrijednih materijala dostupnih za istraživanje, a velik dio zbirke dostupan je i u digitalnom formatu.²⁸³ Knjižnica pruža brojne mogućnosti za istraživanje lokalne povijesti i genealogije putem interneta, uz već spomenuti digitalni arhiv koji sadrži brojne fotografije, mape i knjige tu su druge poveznice i internetski sadržaji te prateći vodiči, webinar i genealoški klubovi koji podržavaju istraživanje rodoslovlja u području Toronta i okolice.²⁸⁴ Članstvo u knjižnici korisnicima pruža priliku za sudjelovanje u internetskim tečajevima i programima kroz koje mogu steći i unaprijediti brojne vještine, a neki od popularnijih tečajeva su iz područja grafičkog dizajna, Excel-a, znanje stranih jezika, znakovnog jezika, Zoom-a, osnove HTML-a, itd.²⁸⁵

Programi za tinejdžere u knjižnici obuhvaćaju razne radionice (postavljanje ciljeva, informacijska i digitalna pismenosti, programiranje, podrška oko domaće zadaće i slično)²⁸⁶ Programi za djecu podijeljeni su s obzirom na dob, od programa za najmlađe do onih namijenjenih školskoj djeci, a uključuju pripovijedanje priča, STEM radionice, dječje čitateljske klubove, Lego klub i druge programe. S obzirom na teme u ponudi su programi vezani uz jačanje vještina nužnih za poslovanje i razvoj karijere, pronalaženje posla, predavanja iz područja računalstva (Microsoft Office, osnove računalstva, digitalni dizajn), programi iz područja osobnih financija, konverzacijski tečajevi i učenje jezika, čitateljski klubovi,

²⁸² Usp. Programs & Services: The Seattle Public Library. URL: <https://www.spl.org/programs-and-services> (2020-11-14)

²⁸³ Usp. Special Collections & Rare Books: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/books-video-music/specialized-collections/> (2020-11-15)

²⁸⁴ Usp. Local History & Genealogy: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/history-genealogy/#rg> (2020-11-15)

²⁸⁵ Usp. eLearning: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/elearning/> (2020-11-15)

²⁸⁶ Usp. Teens: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/teens/> (2020-11-15)

zdravstveni programi itd.²⁸⁷ U knjižnici se također koristi i *podcast* npr. intervjui i panel diskusije s nekima od najboljih pisaca i mislioca 20. stoljeća.²⁸⁸

6.1.2 Cjeloživotno obrazovanje u narodnim knjižnicama u Australiji i Novom Zelandu

Australija i Novi Zeland održivi razvoj baziraju na useljavanju stanovništva iz drugih dijelova svijeta uz mogućnost cjeloživotnog obrazovanja. Ljudi iz drugih kultura u većem ili manjem stupnju doživljavaju kulturni šok, a nastavak obrazovanja u tom kontekstu predstavlja svojevrsnu terapiju. Vlade Australije i Novog Zelanda akreditirale su brojne obrazovne ustanove koje nude raznolike programe i mogućnost za stjecanje niza kvalifikacija, u skladu sa zahtjevima tržišta rada. Financijska pomoć koju Vlada pruža polaznicima tijekom obrazovanja potiče cjeloživotnu edukaciju čineći je dostupnom velikom broju ljudi.²⁸⁹

Public Library Liverpool u Australiji pruža, među ostalim, brojne aktivnosti na temu informacijske pismenosti (pretraživanje interneta u svrhu pronalaženja posla, razvoj računalnih vještina, komunikacija i istraživanje). Knjižnica također ostvaruje suradnju sa Sveučilištem za treću dob kako bi ljudima iznad pedeset godina (50 +) omogućila pohađanje tečajeva prilagođenih njihovim potrebama, ali i adekvatne tečajeve za druge grupe korisnika.²⁹⁰

Alice Springs Public Library (ASPL) je narodna knjižnica u Središnjoj Australiji i njezina misija je osigurati visoko kvalitetnu knjižnicu, informacije, rekreaciju, edukaciju i mogućnosti cjeloživotnog učenja u svojoj zajednici. ASPL funkcionira kao alternativno mjesto za učenje. Čitanje publicistike može se opisati kao učenje bez svijesti o učenju jer nakon što pročitaju knjigu ljudi često znaju više i to ponekad na neočekivani i često transformativni način.²⁹¹ Čitanjem beletristike može se također naučiti mnogo o svijetu u kojem živimo. Djeca se u knjižnici uče disciplini tišine, poštivanju pravila u knjižničnom okruženju, promatraju starije

²⁸⁷ Usp. Program, Classes & Exhibits: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/programs-and-classes/> (2020-11-15)

²⁸⁸ Usp. Blogs, Podcasts & Publications: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/blogs-publications/#blogs> (2020-11-15)

²⁸⁹ Usp. Bielich, Ana. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj kao izlazak iz krize pri emigracijskom kulturnom šoku – novozelandsko i australsko iskustvo: Lifelong learning for sustainable development as help during cultura lshock crisis – New Zeland and Australian experience // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2, str. 387. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf

²⁹⁰ Usp. Burrell, „Now for the Hard Part“, 105 - 13. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 43.

²⁹¹ Usp. Blackburn, Fiona. Something for Everyone: Learning and Learning Technologies in a Public Library. // Australian Library Journal; Kingston 59, 3 (2010) str. 119.

kako se angažiraju u literarnim aktivnostima te i sami stječu podršku i sigurnost u okruženju koje potiče samostalno učenje.²⁹² Narodna knjižnica Alice Springs nudi dodatni relevantni izvor za lokalno stanovništvo u vidu baze podataka sa skeniranim fotografijama koje prikazuju ključne ljude, događaje i mjesta vezana uz priče o zajednici.²⁹³

6.1.3 Izazovi knjižničnih programa u afričkim narodnim knjižnicama (primjer Nigerije)

Unatoč važnosti obrazovanja za poboljšanje životnog standarda, Nigerija ima jednu od najnižih stopa pismenosti na svijetu.²⁹⁴ Niska razina pismenosti u Nigeriji djelomično objašnjava niski stupanj razvoja u toj zemlji. Jedan od glavnih načina za promicanje pismenosti odraslih u Nigeriji su upravo narodne knjižnice. Velika važnost imaju informacije, a narodne knjižnice su institucije koje javno pružaju izvore informacija. Međutim problem je što se u zemljama u razvoju informacije ne koriste učinkovito.²⁹⁵ U izvršavanju svoje uloge narodne knjižnice mogu osposobiti kadar za izvođenje različitih obrazovnih programa u zajednici kroz različite seminare, radionice i konferencije. Narodne knjižnice mogu također obavljati svoju ulogu kao osiguravatelji obrazovanja uspostavljanjem programa opismenjavanja u svojoj zajednici.²⁹⁶

Osiguravanjem knjižne i neknjižne građe za zadovoljenje obrazovnih potreba stanovništva i podržavanjem programa za obrazovanje odraslih narodne knjižnice doprinose rastu i razvoju nacije. Narodne knjižnice također igraju važnu ulogu u programima obrazovanja odraslih u održavanju različitih oblika kulturnog izričaja. Putem narodnih knjižnica odrasle nepismene osobe mogu razviti vještine korištenja računala u pretraživanju knjižničnih zbirki i sl.²⁹⁷ Narodne knjižnice promiču funkcionalnu pismenost i obrazovanje za odrasle izvan formalnog školskog sustava. Također, pružaju i odgovarajuće materijale za čitanje kako bi pomogli vladinim naporima vezanima uz poboljšanje obrazovnog standarda i tehničkih kompetencija

²⁹² Ibid, str. 120.

²⁹³ Ibid, str. 124.

²⁹⁴ Usp. World Development Report, 1998; Adeleke, D. (2002). A Frame for Inducing Technological change for Economic Growth and Development in Nigeria. *Journal of Economic and Development Issues*, Pp. 186 -190. Citirano prema: Akaparobore, Daniel O. The Role of Public Libraries in Promoting Adult Education in Nigeria. // *Library Philosophy and Practice* 453 (2011) str. 2. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/453>

²⁹⁵ Usp. Akaparobore, Daniel. The Role of Public Libraries in Promoting Adult Education in Nigeria. // *Library Philosophy and Practice* 453 (2011). str. 2. <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/453>

²⁹⁶ Usp. Apotiade, J. K (2002). *National, State, and Public Libraries*. Ibadan: Distance Learning Center. Citirano prema: Akaparobore, Daniel O. Op. cit, str. 3.

²⁹⁷ Usp. Akaparobore, Daniel O. Op. cit, str. 4.

kod nepismenih odraslih osoba.²⁹⁸ Vlada bi također trebala podržati razvoj progresivnih knjižničnih usluga npr. prostora za kreativno stvaranje i *makerspacea* u narodnim knjižnicama. Narodne knjižnice u Nigeriji bi kao središta zajednice u pogledu digitalnog angažmana, razvoja inovativnosti i poduzetništva mogle uvelike doprinijeti nacionalnoj integraciji i razvoju.²⁹⁹

U Južnoj Africi također postoji velika potražnja za narodnim knjižnicama koje bi sponzorirale programe informacijske pismenosti za učenike u školama i satove čitalačke pismenosti za odrasle kao rezultat velikog trećeg vala tehnoloških promjena i kraja aparthejda. Kurikularnom reformom iz 2005. godine, osnovnoškolci i srednjoškolci počinju sve više koristiti narodne knjižnice što postaje daljnji poticaj za uvođenje programa informacijskog opismenjavanja u knjižnicama. Knjižnice s manjim proračunima počinju se oslanjati na Vladu, ali i druge izvore te tražiti financijsku pomoć radi implementacije navedenih programa i instrukcija.³⁰⁰ Zagovaratelji informacijske i čitalačke pismenosti naglašavaju potrebu za suradnjom između knjižnica i drugih institucija te potrebu za resursima i podrškom.³⁰¹

6.1.4 Kulturne aktivnosti knjižnica u ruralnim područjima

Primjeri kulturnih aktivnosti u narodnim knjižnicama u ruralnim područjima u nekim zemljama svijeta³⁰²:

- ❖ Seoske čitaonice u Botsvani djeluju kao središta za pohranu setsvanske literature i setsvanskog jezika te promicanje kulture kroz održavanje diskusijskih grupa, sastanaka, tradicionalnih plesova i pjevanja.
- ❖ Na Kubi knjižnice su mjesto okupljanja pjesnika, a potiču i istraživanje i očuvanje seoske usmene tradicije.

²⁹⁸ Usp. Nwogu, Obiagwu and Ekere, 1999 and Aguolu & Aguolu, 2002). Citirano prema: Akaparobore, Daniel O. Op. cit, str. 5.

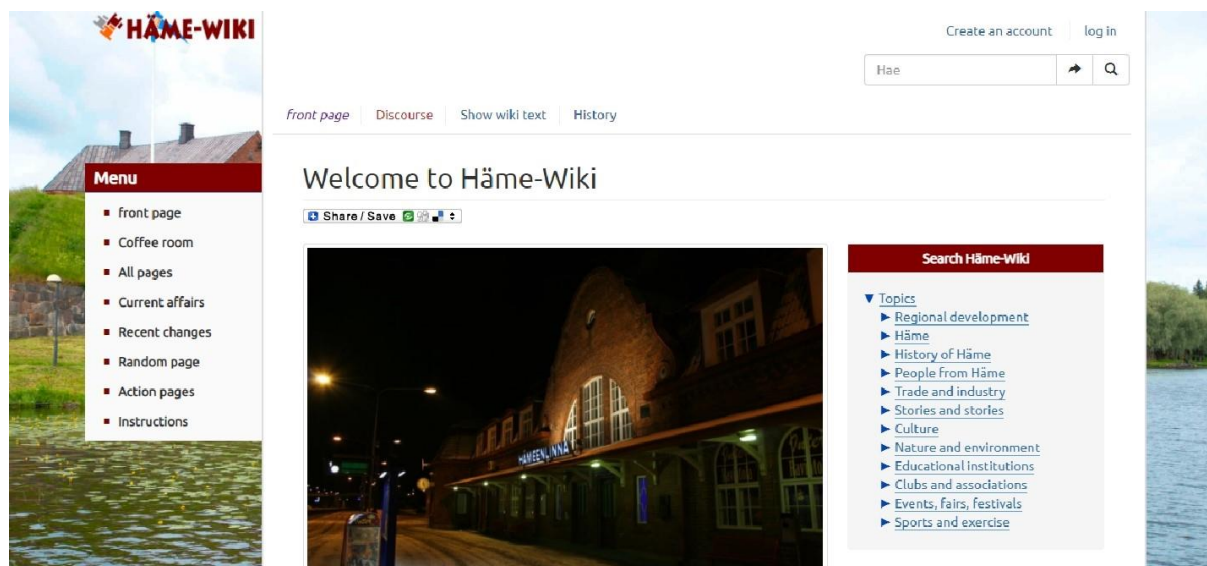
²⁹⁹ Usp. Aiyebilehin, James Afebuameh; Onyam, Ijeoma Dora; Akpom, C. C. Creating Makerspaces in Nigerian Public Libraries as a Strategy for Attaining National Integration and Development. // International Journal of Knowledge Content Development & Technology Vol.8, No. 4, 19 – 31 (December 2018). str. 28. URL: <https://doi.org/10.5865/IJKCT.2018.8.4.019> (2021-04-03)

³⁰⁰ Usp. Genevieve Hart, „Public Libraries in South Africa: Agents or Victims of Educational Change?“ *South African Journal of Library and Information Science* 70, no 2 (2004): 110 – 120 Citirano prema: Gilton, Dona L., Op. cit, str. 43.

³⁰¹ Usp. Hannelore B R, „User Education and Information Literacy for the Next Decade: An International Perspective, Reference Services Review (Summer 1996): 71-75; Rader, „Information Literacy 1973 -2002: A Selected Literature Review“, *Library Trends* 51, no. 2 (2002): 247 – 48. Citirano prema: Gilton, Dona L. Op. cit, str. 43.

³⁰² Usp. The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. Op. cit, str. 12.

- ❖ Seoske knjižnice u Indiji osiguravaju platformu za dokumentiranje tradicionalnih znanja, a objavljuju se i knjige koje su napisali mještani.
- ❖ Gradska knjižnica Hämeelinna u Finskoj osnovala je *wiki* o lokanoj povijesti gdje poučava mještane o tome kako koristiti *wiki* - projektu predstavlja kombinaciju refleksija o rodnom gradu i učenja o društvenim mrežama (Häme-Wiki)

Slika 4 Naslovna stranica Häme – Wiki (URL: <https://www.hamewiki.fi/wiki/Etusivu>)

6.2 Primjeri dobre prakse za e-learning programe u kontekstu obuke knjižničnih djelatnika

Programi e-učenja mogu pružiti praktične i kvalitetne mogućnosti za obuku zaposlenika knjižnice te uz ostvarenje značajnih uštede u odnosu na uobičajene treninge *face-to-face*. Tako knjižničari iz manjih ruralnih knjižnica mogu imati jednostavan pristup brojnim mogućnostima za obuku. Početak može predstavljati veliki izazov budući da postavljanje programa e-učenja zahtjeva vrijeme, novac i stručnost. Prepreke za pokretanje programa e-učenja mogu biti različite s obzirom na to planira li ustanova kreirati vlastite tečajeve ili nabavlja tečajeve razvijenih od strane neke druge institucije. Manje knjižnice mogu se odlučiti za ponudu tečajeva koje su razvili drugi i na taj način ostvariti uštedu s obzirom na visoke cijene razvoja vlastitih tečajeva.³⁰³

U američkim saveznm državama Iowi i Marylandu narodne knjižnice prihvatile su kombinirane strategije učenja uz maksimum tečajeva koji se odvijaju na daljinu, kako bi se

³⁰³ Usp. Mason, Marilyn Gell; Chesemore, Sarah; Van Noord, Rachel. Op. cit, str. 41.

unaprijedili treninzi širom države. Ove inicijative ilustriraju važnost suradnje pri usvajanju programa e-učenja što predstavlja održive koristi za knjižnice koje vjerojatno ne bi nikad mogle kreirati tečajeve samostalno.³⁰⁴ Seattle Public Library internetske tečajeve razvija još od 2001. godine, a u knjižnici ističu da je za kreiranje takvih tečajeva potrebno čak više vremena nego kod tečajeva *face-to-face* budući da mrežni rad mora biti dovoljno dobar da samostalno funkcionira i onda kada nema instruktora koji bi kompenzirao loš dizajn. S druge pak strane internetske radionice su odlične i za knjižničare u ruralnim zajednicama radi smanjenja vremenskog ograničenja i troškova putovanja povezanih s obukom.³⁰⁵

6.2.1 WebJunction zajednica i *online* učenje

Kao zajednica za otvoreno učenje, WebJunction pruža mrežne resurse, mogućnosti za programiranje i učenje kojima se izgrađuju znanje, vještine i povjerenje potrebno knjižničnim djelatnicima. WebJunction osmišljava i isporučuje programe koji povezuju usluge narodnih knjižnica sa potrebama zajednice kao što su cjeloživotno učenje, zdravlje i blagostanje te ekonomski uspjeh. Od 2003. godine u tim programima i internetskom učenju sudjeluje više od 70 posto američkih narodnih knjižnica iz 50 država.³⁰⁶

Putem „WebJunction Course Catalog“ svim knjižničarima i volonterima besplatno su dostupni tečajevi i snimke webinaru s relevantnim sadržajima za učenje u bilo koje vrijeme i s bilo kojeg mjesta.³⁰⁷ U sklopu OCLC-ovog projekta „Small Libraries Create Smart Spaces“ u 2019. godini odabrano je petnaest narodnih knjižnica iz manjih zajednica u Americi čiji bi zaposlenici kroz 15-mjesečni projekt radili s članovima svojih zajednica na promicanju aktivnog učenja i društvenog angažmana u knjižnicama. Sudionici bi se okupljali na mreži radi učenja i primjene znanja i principa u svojim zajednicama, a svojim savjetom pomoć bi im osigurali i neki članovi iz prethodne grupe, budući da se ovaj projekt održava po drugi put.³⁰⁸

³⁰⁴ Ibid, str. 40.

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Usp. WebJunction: The learning space for libraries. URL: <https://www.webjunction.org/news/webjunction/libraries-selected-2019-smart-spaces.html> (2020-06-03)

³⁰⁷ Usp. WebJunction Course Catalog. URL: <https://learn.webjunction.org/> (2020-11-26)

³⁰⁸ Usp. WebJunction: The learning space for libraries. Op. cit. (2020-11-26)

6.2.2 Promocija e-učenja u narodnim knjižnicama EU kroz projekt DERAL

Ovdje ćemo se kratko osvrnuti na projekt „Distance Education in Rural Areas via Libraries“ (DERAL) na razini Europske unije kojem je bio cilj promicanje i razvoj učenja na daljinu u svrhu veće participacije i promocije cjeloživotnog učenja, a s narodnim knjižnicama kao posrednicima u tom procesu. Namjera projekta je bila definiranje smjernica za narodne knjižnice radi pružanja pomoći ljudima u pojedinim zemljama Europe, a vezano uz njihovo sudjelovanje u cjeloživotnom učenju kroz udaljeno učenje ili slične programe.³⁰⁹ Aktivna uloga knjižnica u izgradnji informacijskog društva kroz ovakve programe prepostavlja educiranje knjižničara za ulogu podučavanja te nužnost opskrbe knjižnica s materijalima potrebnim za izvođenje pojedinih programa.³¹⁰ Uloga narodnih knjižnica ovdje se ogleda kroz posredovanje između polaznika i pružatelja tečajeva te kroz osiguravanje dodatnih informacija i materijala iz knjižnica.³¹¹ Različite radni paketi su bili obuhvaćeni ovim projektom, a među njima i razvoj praktičnih metoda za narodne knjižnice vezano uz vođenje učenja na daljinu, integriranje različite vrste *know-how*-a te međunarodna razmjena knjižničara.³¹² Projekt, međuostalim, uključuje i katalogizaciju izvora za učenje na daljinu te kreiranje sučelja s izvorima koji su mrežno dostupni. Međutim, projekt je naišao i na neke izazove i probleme, među kojima možemo istaknuti: nedovoljno obrazovanje knjižničara, tehnički problemi, nespremnost upravitelja knjižnica, financijski izazovi itd.³¹³

6.3 Pokret „Connected Learning Movement“ u narodnim knjižnicama

U ovom potpoglavlju detaljnije ćemo obraditi temu tzv. povezanog učenja u kontekstu narodnih knjižnica i to na konkretnim primjerima koji se u tom kontekstu navode u obrađenoj literaturi.

6.3.1 Zaklada Mozilla i „Connected Learning Movement“

Zaklada Mozilla, globalna neprofitna organizacija koja je poznata po svom Firefox web pregledniku, jedna je od pokretačkih snaga i sponzora „Pokreta za otvoreno učenje“. Misija

³⁰⁹ Kuhne, Brigitte. DERAL – Distance Education in Rural Areas via Libraries // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 224.

³¹⁰ Ibid, str. 225.

³¹¹ Ibid, str. 230.

³¹² Ibid, str. 229.

³¹³ Ibid, str. 228.

Mozilla je promovirati otvorenost, inovaciju i mogućnosti na mreži kako bi on ostao javni resurs, a srž Mozillinih aktivnosti je poučavanje i promicanje internetske pismenosti i privatnosti na mreži. Kroz suradničko kreiranje „Mape mrežne pismenosti“, okupljanjima *makera* te angažmana oko „Hive Learning Networks“, Mozilla podržava internetsku pismenost te zajedno s partnerima, među kojima su i knjižnice, podržava umreženo i otvoreno učenje.³¹⁴

6.3.2 Primjeri narodnih knjižnica u svijetu kao središta zajednice za povezano učenje

U nastavku slijedi pregled nekih knjižnica koje su poduzele odlučne korake da postanu središta zajednice za povezano učenje, odnosno tzv. „povezane knjižnice“. Popis predstavlja samo određeni skup knjižnica i svakako nije sveobuhvatan.³¹⁵

SAD

Brooklyn Public Library

Brooklyn Public Library zajedno s New York Public Library i Queens Library čine jaku mrežu u području New Yorka tzv. „Hive NYC Learning Network“ koja broji 55 članova, a predstavlja svojevrsni laboratorij za učenje koji povezuje starije osnovnoškolce, srednjoškolce, edukatore, partnere, tehnologe i druge s ciljem razvoja vještina digitalne i internetske pismenosti kroz praktično i transformativno iskustvo, inovacije i istraživanje te povezivanje mladih *makera* i izumitelja.³¹⁶

Chicago Public Library

Chicago Public Library u suradnji s *Digital Youth Network* vodi popularni projekt „YOUmedia“. Na temelju principa otvorenog učenja za tinejdžere izvan škole, „YOUmedia“ djeluje kao okruženje za učenje vještina u digitalnim medijima, STEM i *makerspace* za tinejdžere izvan škole.³¹⁷

Chattanooga Public Library, Tennessee

Knjižnica stavlja naglasak na informacije, dizajn, tehnologiju i primijenjenu umjetnost, a uz sam pristup internetu podržava proizvodnju, povezivanje i razmjenu znanja nudeći pristup

³¹⁴ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 6.

³¹⁵ Ibid, str. 7.

³¹⁶ Usp. Hive NYC, (2014). About - Hive NYC. [online] Available at: <http://hivenyc.org/about-hivenyc/> [Accessed 31 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 7.

³¹⁷ Usp. Chipublib.org, (2014). YOUmedia. [online] Available at: <http://www.chipublib.org/youmedia/> [Accessed 31 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 7.

alatima i instrukcijama.³¹⁸ Četvrti kat knjižnice pretvoren je u prostor za stvaranje tzv. *makerspace* s ciljem poticanja kreativnosti i inovacija u Chattanooga. ³¹⁹

NIZOZEMSKA

FryskLab

FryskLab je prva europska pokretna knjižnica „Mobile Library FabLab“, a cilj projekta je jačanje kreativnih, tehničkih i poduzetničkih vještina među djecom i mladima.³²⁰ Frysklab je među ostalim razvio projekt pod nazivom „Fab the Library!“ kako bi pomogli drugim knjižnicama integrirati FabLab i slične aktivnosti u sklopu svojih usluga. FabLab obuhvaća i rad na FabML ontologiji otvorenih povezanih podataka.³²¹

ŠVEDSKA

Bibblerian Library

Bibblerian je knjižnica i centar za učenje u Stocholmu koja nudi okruženje za otvoreno učenje u suradnji s partnerima u području kulture i obrazovanja.³²² Namjera knjižnice je podržati informalno i suradničko digitalno učenje u vidu različitih vrsta kreativnih aktivnosti kao što su npr. digitalno pripovijedanje priča, digitalnih čitateljski klubovi, *Maker* zabave itd. ³²³

Kista Library

Kista Library predstavlja okruženje za suradničko i međugeneracijsko, formalno i neformalno učenje, u obliku ICT radionica za starije, „*language caffes*“ i slično. Također, knjižnica veliki naglasak stavlja na digitalnu pismenost, korištenje 3D printera, programiranje i slične aktivnosti namijenjene svim dobnim skupinama korisnika. ³²⁴

Knivsta Makerspace

³¹⁸ Usp. Chattlibrary. org, (2014). 4th Floor Chattanooga Public Library. [online] Available at: <http://chattlibrary.org/4th-floor> [Accessed 25 Jul. 2014] Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str.8.

³¹⁹ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 8.

³²⁰ Ibid.

³²¹ Usp. Het mobiele FabLab van Fryslân, (2014). Het mobiele FabLab van Fryslân. [online] Available at: <http://www.frysklab.nl/> [Accessed 27 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 8.

³²² Usp. The public office.se, (2014). The public office. [online] Available at: <http://thepublicoffice.se> [Accessed 27 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 9.

³²³ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 9.

³²⁴ Ibid.

Knivsta Public Library pokrenula je 2013. godine prvi švedski *makerspace* u narodnoj knjižnici s ciljem osiguranja podrške razvoju ideja mladim ljudima.³²⁵

Vaggeryd Maker Library

Cilj Vaggeryd Public Library je pružanje podrške i inspiracije djeci i mladima za učenje i bavljenje znanosti i tehnologijom.³²⁶

IT-vodič – Örebro je projekt kojim se potiče međugeneracijsko učenje, a uz kombinaciju IT podučavanja i učenje jezika za starije i mlađe imigrante. Kroz svojevrstni „*internet coffee*“ u narodnim knjižnicama imigrantska mladež podučava starije kako koristiti računala i surfati internetom.³²⁷

6.3.3 Kako postati središte zajednice za povezano učenje?

Prijedlozi i sugestije za aktivnosti knjižnice koje žele postati središta zajednice za povezano učenje³²⁸:

- Naglasak je na izgradnji mreže izvan same knjižnice sa istovrstnim kolegama/vršnjacima (engl. *peers*) koji dijele slične interese, a društveni mediji pružaju brojne mogućnosti za pronalaženje istomišljenika i mentora koji mogu pružiti podršku naporima za usvajanje principa povezanog učenja u knjižnici³²⁹
- Važno je doprijeti do lokalne zajednice i to u fizičkom i digitalnom pogledu, a jedan od proaktivnih načina je povezivanjem članova lokalnih kulturnih i sportskih zajednica na društvenim mrežama te izgradnja mreže fanova knjižnice.
- Jednostavan način za uvođenje *maker* kulture u knjižnicu je priređivanje „*Maker Partyja*“, događaja, čiji format i kampanju koju vodi Zaklada Mozilla i temelji se na

³²⁵ Usp. Knivsta Makerspace, (2014). Knivsta Makerspace. [online] Available at: <http://knivstamakerspace.wordpress.com/> [Accessed 27 Jul. 2014] Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 9.

³²⁶ Usp. Skaparbibblan, (2014). Om Maker spaces. [online] Available at: <http://skaparbibblan.wordpress.com/om-maker-spaces/> [Accessed 27 Jul. 2014] Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 10.

³²⁷ Usp. It - guide vann Folkets pris i Utmaningen. (2013). 1st ed. [ebook] Örebro: IT Guide. Available at: <http://www.itguide.se/uploads/2/3/0/9/23092200/pressmeddelandevinnareitutmaningen.pdf> [Accessed 27 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 10.

³²⁸ Usp. Nygren, Eke. Op. cit. str. 10 - 11.

³²⁹ Usp. Web.archive.org, (2010). Kista Idea Lab | a re:library think tank – let’s play and learn. [online] Available at: <http://web.archive.org/web/20100813014332/http://kistaidealab.se/> [Accessed 21 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

načelima povezanog učenja.³³⁰ Članovi Mozilla zajednice izradili su mnogo nastavnih materijala i alata koji su dostupni na internetu za korištenje i modifikaciju.³³¹ Sveobuhvatan popis materijala vezanih uz maker kulturu i implementaciju načela otvorenog učenja u knjižnicu dostupan je na Webmaker blogu.³³² Odličan izvor sadržaja koji mogu pomoći u kreiranju *makerspacea* u knjižnici predstavlja i YALSA's Making in Library Toolkit.³³³

- Prilika za pridruživanje MOOC-u kroz zajedničko iskustvo izgradnje znanja u kojem mogu sudjelovati svi zainteresirani za razmjenu znanja i zajedničko stvaranje i učenje u sklopu tzv. „povezanog učenja“³³⁴ „*Webmaker training*“ omogućava povezivanje s globalnom zajednicom koja osigurava međusobnu pomoć vezanu uz poučavanje internetske pismenosti, stjecanja digitalnih vještina i prakse otvorenog učenja.³³⁵

Mogućnosti za upravitelje knjižnica u pogledu implementacije principa otvorenog učenja u knjižnicama.³³⁶

- Osnaživanje knjižničnih djelatnika npr. u vidu osiguranja potrebnih digitalnih alata, prostora za inovacije i razvoj vlastitih ideja i projekata.
- Osiguranje digitalnog okruženja u kojem se potiče učenje, a ne samo olakšavanje digitalnog pristupa.
- Pronalaženje partnera u akademskom, javnom i poslovnom sektoru – biti svojevrsni API za učenje. Važno je pronaći partnere koji odgovaraju potrebama određene knjižnice, a

³³⁰ Usp. Party.webmaker.org - Home (2014). Maker Party - Home. [online] Available at:<http://party.webmaker.org/> [Accessed 21 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

³³¹ Usp. Party.webmaker.org - Resources (2014). Maker Party - Resources. [online] Available at: <http://party.webmaker.org/en-US/resources> [Accessed 21 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str 11.

³³² Usp. Maker Party 2014 - Resources for Libraries and Learning Spaces. (2014). [Blog]The Webmaker Blog. Available at: <https://blog.webmaker.org/maker-party-2014-resources-forlibraries-and-learning-spaces> [Accessed 21 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

³³³ Usp. Compton, E., Yusko, S., Teeri, S., Lewis, J. and Boese, A. (2014). Making in the Library Toolkit. 1st ed. [ebook] Young Adult Library Services Association. Available at: <http://www.ala.org/yalsa/sites/ala.org.yalsa/files/content/MakingintheLibraryToolkit2014.pdf> [Accessed 19 Jul. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

³³⁴ Usp. Making Learning Connected, (2014). Making Learning Connected #clmooc. [online] Available at: <http://clmooc.educatorinnovator.org/2014/> [Accessed 24 Jul.2014] Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

³³⁵ Usp. Training.webmaker prototypes.org, (2014). Webmaker Training: Teach the Web.[online] Available at: <https://training.webmakerprototypes.org/en/> [Accessed 3 Aug.2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 11.

³³⁶ Usp. Nygren, Eke. Op. cit, str. 11 - 12.

jedan od načina je strukturiranje oko Triple Helix modela s idejom da je inovacija moguća kada javni, akademski i poslovni sektor slobodno surađuju.

- Način da se povezano učenje u zajednici podigne na višu razinu je pokretanje tzv. *Hive* zajednica ili mreža (engl. *Hive community or network*), a Vodič o izgradnji *Hive* modela može se pronaći na internetskoj stranici The Hive Network.³³⁷

Ovakva koncepcija knjižnica kao središta za povezano učenje svakako predstavlja jedan inovativan i kreativan pristup, a što vrijedi uzeti u obzir prilikom donošenja planova i razvojnih strategija pojedinih knjižnica.

6.3.4 Primjeri masovnih online tečajeva

U nastavku istražujemo nekoliko dobavljača MOOC-ova (engl. Massive Open On-line Course – MOOC) i pobliže se upoznajemo s njihovim karakteristikama kako bi dobili jasniju sliku o mogućnostima koje oni pružaju u pogledu učenja i obrazovanja radi njihove moguće primjene u knjižničnoj zajednici.

Jedni od najznačajnijih dobavljača MOOC-ova su Coursera i EdX, a slijede ih Udacity, Udemy i Khan Academy. Među europskim pružateljima usluga valja spomenuti iver-sity.org. Svaki pružatelj MOOC-a ima specifične značajke i ponudu sadržaja što igra značajnu ulogu prilikom odabira odgovarajućeg programa za pojedine korisnike.³³⁸ U nastavku prikaza orijentirat ćemo se na Courseru, EdX, Udacity i Udemy.

EdX se, među ostalim, razlikuje od stale tri platforme po tome što je to neprofitna platforma za učenje koja funkcionira na softveru otvorenog koda. Coursera i EdX u partnerstvu sa elitnim svjetskim sveučilištima pružaju uglavnom akademske tečajeve. Međutim, MOOC-ovi nisu ograničeni samo na sveučilišta kao partnere, već su se također počeli udruživati s neprofitnim organizacijama, korporacijama i međunarodnim organizacijama kako bi razvili specijalizirane i naprednije tečajeve.³³⁹

³³⁷ Usp. [Hive learning networks.org](http://hivelearningnetworks.org), (2014). Hive Learning Networks. [online] Available at: <http://hivelearningnetworks.org> [Accessed 4 Aug. 2014]. Citirano prema: Nygren, Eke. Op. cit, str. 12.

³³⁸ Usp. Conache, Maria; Dima, Ramona; Mutu, Andrea. Op. cit, str. 6.

³³⁹ Ibid, str. 8.

Svaka od navedenih platformi ima katalog koji prikazuje tečajeve grupirane po kategorijama koje su raznolike i kreću se u rasponu od računalnih znanosti, poslovanja i upravljanja, zdravstva i medicine do umjetnosti i dizajna ili osobnog razvoja.³⁴⁰

Tradicionalni model karakterističan za većinu MOOC-ova Coursera i EdX-a jest da se radi o tečajevima koji imaju unaprijed definiran datum početka i završetka tečaja te su dostupni samo u tom određenom periodu. S druge strane MOOC-ovi koje nude Udacity i Udemy omogućuju učenicima da rade na tečaju kad žele bez brige o rokovima.³⁴¹

Sva četiri pružatelja MOOC-a snažno se oslanjaju na upotrebu multimedije prilikom izvođenja tečajeva. Većina tečajeva sastoji se od kratkih videozapisa u kombinaciji s interaktivnim vježbama za učenje. Tečajevi često uključuju poveznice s vanjskim izvorima, *online* udžbenicima, internetskim forumima za raspravu i slično.³⁴² Sve navedene platforme imaju također mobilne aplikacije za Android i iOS koje polaznicima omogućuju reprodukciju i preuzimanje videozapisa za *offline* učenje.³⁴³

Značajke poput mobilnosti, raznolikosti, i *offline* učenja dovode do ekspanzije korisnika MOOC-ova pružajući im mogućnost za samostalno učenje. U pogledu strukture učenja i krajnjeg roka za izvršenje zadataka, Coursera i EdX su više orijentirani na sveučilišta i studente, za razliku od Udemy-a i Udacity-a koji su već dobro poznati po edukacijama za razvijanje vještina vezanih uz posao. Najvrjednija značajka EdX-a kao platforme je pristup otvorenog koda koji privlači mnogo razvojnih programera koji žele podijeliti svoj rad.³⁴⁴

6.4 Narodne knjižnice i cjeloživotno učenje u Hrvatskoj – primjeri dobre prakse

Pretražujući gotovo sve mrežne stranice hrvatskih narodnih knjižnica (Portal narodnih knjižnica – knjižnica.hr) utvrdili smo da je svakako moguće izdvojiti određeni broj knjižnica koje obilježavaju bogatiji i raznovrsniji programi, aktivnosti i projekti vezani uz cjeloživotno učenje i obrazovanje. U nastavku ćemo stoga po našoj procjeni pobliže opisati nekoliko najreprezentativnijih hrvatskih knjižnica (s obzirom na informacije dostupne na njihovim službenim mrežnim stranicama), od kojih ponajprije moramo istaknuti Knjižnicu i čitaonicu

³⁴⁰ Ibid, str. 10.

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Ibid.

³⁴³ Ibid, str. 11.

³⁴⁴ Ibid, str. 12.

Fran Galović Koprivnica koja se svojim angažmanom i rezultatima svrstava uz bok značajnijim europskim i svjetskim knjižnicama.

6.4.1 Primjer knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica

U ekonomiji u kojoj je cjeloživotno učenje imperativ i znanje ključni proizvodni izvor, koncept učeće organizacije knjižnicama može omogućiti snalaženje u promjenjivom društvenom okruženju.³⁴⁵ Primjer knjižnice u Hrvatskoj koja je usvojila koncept učeće organizacije je knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica.³⁴⁶ Uz tradicionalne knjižnične zadaće, djelovanje knjižnice vođeno je motom „knjižnica je više od knjiga“. Knjižnica tako djeluje i u području poticanja čitanja i pismenosti, socijalne uključenosti, te digitalizaciji zavičajne kulturne baštine.³⁴⁷ Pri traženju optimalnog rješenja kao odgovor na brojne izazove u promjenjivom okruženju knjižnica njeguje proaktivan i inovativan pristup.³⁴⁸ Knjižnica je po svojim inovativnim rješenjima u knjižničnom poslovanju postala prepoznatljiva u zemlji i inozemstvu te nagrađena nizom nagrada i priznanja. U svojem djelovanju otvorena je prema novim korisničkim skupinama npr. (osobama oštećenog vida, zajednici Roma, bebama i maloj djeci).³⁴⁹ Knjižnica radi na popularizaciji novih oblika pismenosti i novih oblika poduke uz pomoć umrežavanja i korištenja novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija.³⁵⁰ Navedeni primjeri inovacija u uvođenju novih usluga i kreativnih oblika poduke, orijentaciji prema novim korisničkim skupinama, kreativnoj suradnji s drugim ustanovama, implementaciji novih tehnologija, redefiniranju uloga knjižničnih djelatnika, pronalaženju novih načina kako bi knjižnične zbirke ili knjižnični prostori bili korisniji, ukazuju na to da knjižnice mogu utjecati na rast životnog standarda korisnika kroz stvaranje dodatnih i novih rješenja.³⁵¹

Na mrežnoj stranici knjižnice vidljivo je da knjižnica ima razvijen bogat program radionica događanja i projekata. Knjižnica, među ostalim, ima bogatu zbirku knjižnične građe i opreme

³⁴⁵ Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Inovativnost u knjižnicama-primjer prakse knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1-2 (2015). URL: <https://hrcak.srce.hr/143640>, str. 312.

³⁴⁶ Usp. Izvješće o radu Knjižnice i čitaonice “Fran Galović” Koprivnica u 2013. godini [citirano: 2014-12-11]. Koprivnica: Knjižnica i čitaonica “Fran Galović” Koprivnica, 2014. Dostupno na: http://www.knjiznicakoprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/Izvjescje_o_radu_Knjiznice_za_2013.pdf. Citirano prema: Sabolović-Krajina, Dijana. Op. cit, str. 312

³⁴⁷ Usp. Sabolović-Krajina, Dijana. Op. cit, str. 312.

³⁴⁸ Ibid, str. 313.

³⁴⁹ Ibid, str. 314.

³⁵⁰ Ibid, str. 315.

³⁵¹ Ibid, str. 316.

za slijepe i slabovidne osobe koja je formirana zahvaljujući donaciji Europske Unije, a s ciljem ravnopravnog uključivanja slijepih i slabovidnih osoba u lokalnu zajednicu i društvo. Također, u suradnji s Udrugom slijepih Koprivničko-križevačke županije realiziran je projekt „Pretpostavka cjeloživotnog učenja osoba s oštećenjem vida: učenje brajice i informatike (2008.) U knjižnici su se u suradnji sa stručnim partnerima održavale i druge radionice i projekti namijenjeni senzibiliziranju školske i vrtičke djece na specifične potrebe njihovih vršnjaka s invaliditetom. Hrvatska knjižnica za slijepe svojim članovima nudi i mogućnost preuzimanja zvučnih knjiga preko e-kataloga i poveznice na internetskoj stranici knjižnice Fran Galović.³⁵²

Od 2000. godine knjižnica aktivno organizira brojne programe kojima je cilj senzibilizacija lokalne zajednice na potrebe romske zajednice, a riječ je o raznim radionicama, književnim susretima i edukativnim programima (informatička, informacijska poduka te multikulturalne radionice). Knjižnica redovito održava sastanke čitateljskog kluba u svojim prostorijama (također ima čitateljski klub za djecu), a organizira i radionice i projekte radi poticanja čitanja kod djece svih uzrasta. Za djecu predškolske i rane školske dobi uvedena je usluga „Igraj se i uči strani jezik“ koja na zabavan način potiče učenje i usvajanja osnova stranih jezika. U knjižnici se redovito održavaju radionice informatičkog i informacijskog opismenjavanja za djecu te radionice robotike i novih tehnologija te kreativne radionice učenja stranih jezika.³⁵³

Jednom tjedno u knjižnici se održava neformalni individualni tečaj „Mala škola korištenja pametnih telefona za starije osobe“ kojeg provode knjižnični volonteri. Riječ je o programu koji je, među ostalim, 2019. godine osvojio nagradu za inovativne knjižnične programe koji doprinose kvaliteti života (EIFL „Public Library Innovation Programme Innovation Award“). Kroz međunarodni program Naple Sister Libraries koji potiče suradnju narodnih knjižnica u Europi, 2012. godine uspostavljena je suradnja knjižnice Fran Galović s finskom gradskom knjižnicom u gradu Sastamale te je u okviru programa Gruntvig vezanog uz cjeloživotno obrazovanje odraslih ostvarena razmjena između finskih i koprivničkih knjižničara. Knjižnica je dio projekta „Europeana Awareness Public Libraries Network“, mreže koja okuplja sto narodnih knjižnica u Europi s ciljem osvještavanja javnosti o digitalnoj knjižnici Europeani. Od 2013. knjižnica je dio TED zajednice te organizacijom „TedxKoprivnicaLibrary“ podržava i

³⁵² Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica. URL: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/> (2020-11-17)

³⁵³ Ibid.

širi vrijedne ideje koje inspiriraju posjetitelje događanja. Posjetitelji imaju priliku slušati zanimljive govore uživo, ali i gledati videozapise već održanih govora na TED-u.³⁵⁴

Slika 5 TedxKoprivnicaLibrary (URL: <https://www.flickr.com/photos/knjiznicafrangalovickoprivnica/50107733902/in/photostream/>)

Od početka studenog 2020. knjižnica otvara vrata novouređenog Zajedničkog kreativnog prostora - *makerspacea* kao mjesta za istraživanje, učenje i druženje uz korištenje tehnologija kao što su 3D printeri, VR naočale, micro:bit, laptopi, tableti, Lego roboti i druge suvremene tehnologije. Prostor je namijenjen za održavanje radionica 3D printanja, robotike, korištenja digitalnih alata i drugih kreativnih radionica.³⁵⁵

6.4.2 Ostali primjeri dobre prakse u Hrvatskoj

Gradska knjižnica Rijeka – u knjižnici se redovito održavaju sastanci čitateljskih klubova za djecu, edukacijske i kreativne radionice npr. radionice 3D tiskanja i modeliranja u Učionica GKR Lab-u, igraonice na njemačkom jeziku, škola talijanskog jezika za predškolsku djecu, učenje engleskog jezika za malu djecu, predavanja za roditelje itd. Za mlade i odrasle korisnike tu je šaroliki program predavanja, izložbi i radionica koji obuhvaćaju različite teme i interese:

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ Ibid.

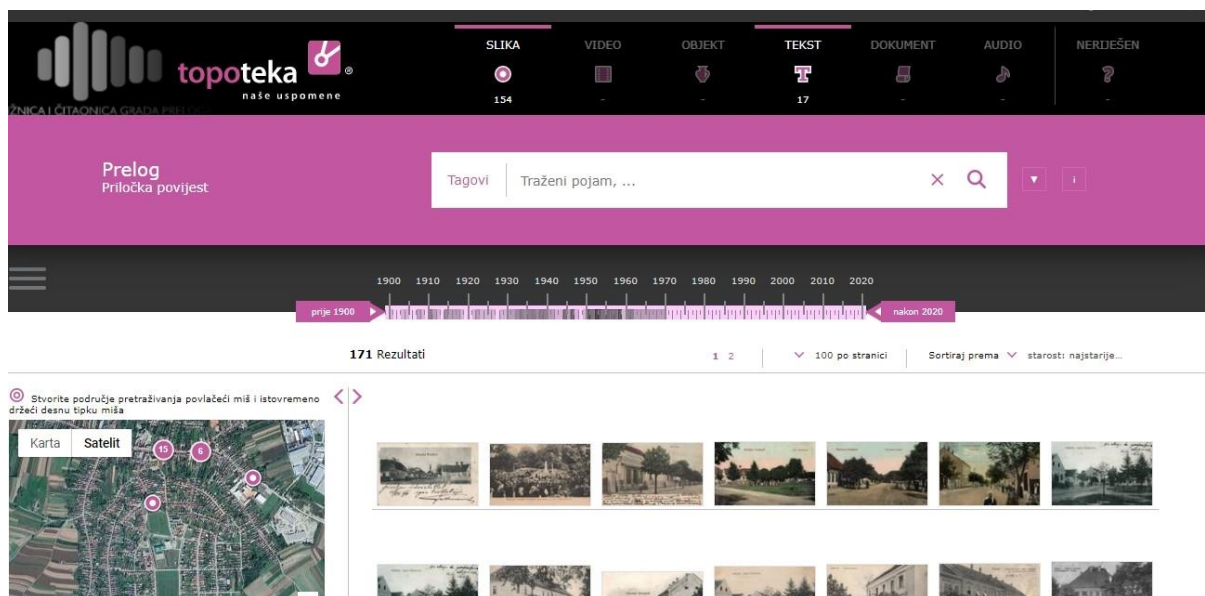
predavanja, izložbe, čitateljski klubovi, susreti s autorima i slično. Knjižnica ima i svoj Zeleni kutak koji promiče održivi razvoj, urbano vrtlarstvo i nove energetske tehnologije. U knjižnici je formiran i Američki kutak posvećen američkoj kulturi i načinu života gdje se održavaju brojne aktivnosti i korisnicima nude nove tehnologije među kojima 3D printer i tehnologija virtualne realnosti (VR). Ova knjižnica je jedna od rijetkih u Hrvatskoj koje imaju Poslovni kutak gdje korisnici mogu saznati informacije o razvoju karijere, mogućnostima zapošljavanja, EU fondovima i druge korisne informacije.³⁵⁶

Knjižnica i čitaonica Grada Preloga - U knjižnici se kontinuirano održavaju putopisna predavanja („Putopisna svaštara“) gdje posjetitelji mogu o drugim zemljama naučiti iz bogatog iskustva gostujućih putopisaca. Dani medijske pismenosti u ovoj knjižnici se obilježavaju kroz edukacijski program multimedijske, informatičke i financijske pismenosti „MuMa“ za djecu. Uz brojne programe poticanja čitanja, tematska predavanja i radionice u knjižnici se održavaju se i tzv. „Bajkaonice za najmlađe“, a ova knjižnica je također organizator festivala „LegenDra“ na kojem se na zanimljiv i inovativan način može učiti o legendama i mitovima dravskoga kraja. Zajedno s partnerskim ustanovama iz drugih europskih zemalja knjižnica sudjeluje u Erasmus+ projektu financijskog opismenjavanja kroz priču za djecu od tri do sedam godina. Knjižnica ima i odjeljak koji na jednom mjestu okuplja stručne publikacije o obnovljivim izvorima energije i primjeni energetske efikasne mjere za zainteresirane korisnike.³⁵⁷ Jedinstven projekt ove knjižnice vezan uz sistematizaciju, organizaciju i digitalizaciju povijesti grada Preloga je „Topoteka Prelog“ čiji cilj je da se digitalizacijom starih fotografija, dokumenta, razglednica i drugih materijala iz privatnih zbirki i albuma omogući inovativan način istraživanja i učenja o svakodnevicu i povijesti grada.³⁵⁸

³⁵⁶ Usp. Gradska knjižnica Rijeka. URL: <https://gkr.hr/> (2020-11-18)

³⁵⁷ Usp. Knjižnica i čitaonica grada Preloga. URL: <https://knjiznica-prelog.webs.com/> (2020-11-18)

³⁵⁸ Usp. Topoteka Prelog: Naša povijest, naš arhiv. URL: <https://prelog.topoteka.net/> (2020-11-18)

Slika 6 Topoteka Prelog (URL: <https://prelog.topoteka.net/>)

Knjižnice grada Zagreba - U knjižnici se održavaju i radionice kreativnog pisanja i čitanja, pričaonice i okupljanja čitateljskih klubova. Za osobe starije životne dobi (65 +) organiziraju se također brojne radionice, među kojima i edukativne radionice informacijske i informatičke pismenosti. U suradnji s Udrugom Iskra-ces u knjižnicama grada Zagreba održavaju se i brojne radionice namijenjene roditeljima, a vezane uz odgoj djece, poboljšanje komunikacije s djecom i slično. Jedna od usluga koje knjižnica nudi, a vezano uz edukaciju svojih korisnika je pružanje poduke o korištenju elektroničke usluge javne uprave i pristup portalu e-Građani.³⁵⁹ Na svojem portalu Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba omogućen je pristup digitalnim zbirkama i građi pohranjenoj u knjižničnom repozitoriju. Također je moguć i pristup građi digitaliziranoj u sklopu projekta „Digitalizirana zagrebačka baština“ koja svjedoči o razvoju grada kroz povijest.³⁶⁰

Svoje programe i aktivnosti vezane uz cjeloživotno učenje knjižnica ostvaruje kroz razne projekte pa se tako npr. u sklopu projekta „Mladi i poduzetni“ u knjižnicama održava ciklus kreativnih radionica za mlade do 30 godina s ciljem poticanja kreativnog izražavanja i stjecanja vještina izrade nakita i uporabnih predmeta (*scrapbooking*, *shabby chic* u praksi, izrada nakita, oslikavanje tkanina). Možemo također istaknuti projekt „Knjižnica širom otvorenih vrata“ namijenjen djeci s poteškoćama u razvoju te mladim i odraslim osobama s invaliditetom, a s

³⁵⁹ Usp. Knjižnice grada Zagreba. URL: <http://www.kgz.hr/hr> (2020-11-19)

³⁶⁰ Usp. Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba. URL: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/> (2020-11-19)

ciljem njihove socijalne inkluzije i poticanja cjeloživotnog učenja. Od 2017. godine u knjižnici se provodi i projekt „Zelena knjižnica za zeleni Zagreb“ koji uključuje brojne edukacije vezane uz zaštitu okoliša i održivi razvoj, a namijenjen je svim dobnim skupinama korisnika.³⁶¹

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac – Knjižnica za mlade kao specifičan odjel u okviru središnje knjižnice orijentiran je na interese mladih, a kao prva knjižnica u Hrvatskoj opremljena specijalnim softverom i slijepim osobama omogućuje korištenje interneta. U sklopu ove knjižnice od 2016. godine djeluje i Poslovno-informacijski centar³⁶². U Poslovnoj knjižnici održavaju se brojne radionice i predavanja na temu poduzetništva, financijskog opismenjavanja, EU fondova i slično.³⁶³ Knjižnica ima i stručno organiziran rad Odjela za djecu predškolskog uzrasta kojeg vode knjižničari – odgojitelji, a u sklopu kojeg se kroz igru odvijaju različite tematske radionice. Također, ova knjižnica je prva pokrenula kampanju „Čitaj mi“ s ciljem poticanja čitanja na glas djeci već od samog rođenja.³⁶⁴

Možemo istaknuti i bogatu audiovizualnu knjižničnu zbirku koja broji velik broj zvučnih knjiga za slijepo i slabovidne osobe, a među ostalim nudi i tečajeve za učenje stranih jezika na različitim medijima. Jedan od EU projekata knjižnice koji ovdje u kontekstu cjeloživotnog učenja vrijedi spomenuti je „Usluge pokretne knjižnice za cjeloživotno učenje u ruralnim sredinama Karlovačke županije i Unsko-Sanskog kantona“ - MOBILL, a osvaren je u okviru prekogranične suradnje s Bosnom i Hercegovinom u razdoblju 2007 – 2013. godine. Projektne aktivnosti su osim usluga mobilne knjižnice u navedenim ruralnim područjima uključivale organizaciju edukativnih i kulturnih aktivnosti. Noviji EU projekt koji knjižnica provodi u sklopu programa Erasmus+ je projekt „Inkluzijom ostvarimo potencijale knjižnica“, a pripada aktivnosti obrazovanja odraslih. Knjižnica također na svojoj mrežnoj stranici upućuje na korisne sadržaje u otvorenom pristupu putem poveznica na razne virtualne referentne zbirke, e-knjige, e-časopise i baze podataka.³⁶⁵

Gradska knjižnica Zadar (GKZ) – Jedan od najdugovječnijih programa Gradske knjižnice Zadar je „Morski utorak“ koji se održava jednom do dva puta mjesečno, a događaj obuhvaća

³⁶¹ Usp. Knjižnice grada Zagreba. Op. cit.

³⁶² Usp. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“. URL: <http://www.gkka.hr/> (2020-12-13)

³⁶³ Usp. Poslovna knjižnica – Informacijsko-poslovni centar Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. URL: <http://www.poslovna-knjiznica.com/> (2020-12-13)

³⁶⁴ Usp. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. Op. cit.

³⁶⁵ Ibid.

predavanja, tribina i radionica vezane uz morske teme, odnosno brodove, biologiju morskih organizama i slično. Poznat je i projekt „Bebinim koracima“ namijenjen roditeljima i bebama, a uključuje pričanje priča, pjesmice uz pokret i druge aktivnosti kojima se potiče rano čitanje. U knjižnici se održavaju i brojne druge radionice za djecu npr. radionice na temu održivog razvoja i recikliranja, STEM radionice (u suradnji s Američkim kutkom u knjižnici), čitateljski klubovi za djecu, redovite radionice „Mali znanstvenici“, „Mali kemičari“ itd.³⁶⁶

Knjižnica je 2015. godine pokrenula program „Mentori za čitanje“ u sklopu kojeg se pruža pomoć djeci s manjim poteškoćama pri čitanju. Možemo također istaknuti i Program „Besplatna pomoć u učenju za djecu slabijeg imovinskog statusa“ gdje volonteri pružaju pomoć učenicima u svladavanju školskog gradiva. U knjižnici se kontinuirano održavaju projektne radionice i predavanja za članove „Zajednica udruga HVIDR-a Zadarske županije“ u sklopu projekta „Psihološko i socijalno osnaživanje te podizanje kvalitete življenja hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji“.³⁶⁷ GKZ je realizirala i projekt digitalizacije „Delmata“ opusa Ljube Stipišića Delmate koji studentima, glazbenicima i široj javnosti omogućuje upoznavanje i istraživanje hrvatske glazbene baštine.³⁶⁸

6.4.3 Održivost programa cjeloživotnog učenja i obrazovanja u hrvatskim narodnim knjižnicama

U Hrvatskoj je u aktualnom Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti navedeno da knjižnične djelatnosti obuhvaćaju, među ostalim, podučavanje korisnika pri korištenju knjižnične građe i drugih izvora te organizaciju obrazovnih programa.³⁶⁹ Nadalje, kao jedan od strateških ciljeva „Nacrta Strategije hrvatskog knjižničarstva 2016. – 2020.“ istaknut je razvoj temeljnih i inovativnih knjižničnih usluga. Među mjerama za ostvarenje navedenog cilja su, među ostalim, unapređenje korištenja knjižničnih usluga u digitalnom okruženju te kontinuirano osposobljavanje korisnika za korištenje različitih vrsta izvora kroz informacijsko opismenjavanje. U SWOT analizi koji je izradilo Hrvatsko knjižničarsko društvo u sklopu već spomenutog Nacrta kao jedna od slabosti hrvatskog knjižničarstva u odnosu na okruženje,

³⁶⁶ Usp. Gradska knjižnica Zadar: Gradska knjižnica Zadar. URL: <https://www.gkzd.hr/> (2020-11-22)

³⁶⁷ Ibid.

³⁶⁸ Usp. O projektu: Zaklada Delmata. URL: <http://delmata.org/o-projektu> (2020-11-22)

³⁶⁹ Usp. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19, 98/19) - Zakon.hr. URL: <https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti> (2020-12-14)

navodi se nesigurno i nedostatno financiranje.³⁷⁰ Međutim da bi se osiguralo takvo okruženje u kojem je moguće kontinuirano organiziranje i održavanje programa informacijskog opismenjavanja i drugih obrazovnih programa, jedna od bitnih stavki je dostatno financiranje knjižnica.

U Nacrtu stoji također da je nedostatak u knjižničarstvu, u odnosu na razinu struke, nedovoljna koordinacija obrazovnih programa i nedovoljno korištenje mogućnosti učenja na daljinu u sustavu stalnog stručnog usavršavanja. Također, problem predstavlja i nedostatna primjena i integracija ICT u svrhu razvoja inovativnih knjižničnih usluga. U istom dokumentu u smislu razvojnih mogućnosti istaknuta je suradnja i partnerstvo s javnim i privatnim sektorom (povezivanje s drugim baštinskim ustanovama, suradnja s drugim različitim tijelima, stručnjacima i ustanovama, zatim uključivanje u interdisciplinarne projekte - nacionalne i međunarodne, te korištenje sredstava europskih fondova).³⁷¹

U pogledu korištenja potencijala EU fondova za financiranje svojih programa vezanih uz cjeloživotno učenje, knjižnice bi s obzirom na prihvatljivost uvjeta prijave i teme mogle sudjelovati u određenim programima, a neki od njih su npr. Erasmus+ program, Kreativna Europa, Program IPA - prekogranična suradnja i drugi.

Jedan od pozitivnih primjera uključenosti u projekte Europske unije je Gradska knjižnica Rijeka, a jedan od njenih aktualnih projekata je „ZELDA – Zelena i održiva knjižnica – edukacije i jačanje kapaciteta“ koji je sufinanciran sredstvima Europske unije u sklopu programa Erasmus+. Projekt pripada ključnoj aktivnosti obrazovanja odraslih, a bavi se temama ekologije i održivosti te organizacijom edukacija za djelatnike i lokalno stanovništvo. Uz ovaj projekt možemo istaknuti također aktualan projekt „(Treća) dob čitanja“ kojim se želi osnažiti kultura čitanja osoba treće životne dobi uz korištenje novih tehnologija (npr. e-knjige, vođenje internetskih blogova i dr.).³⁷²

U pogledu razvoja digitalne pismenosti i drugih kompetencija u okviru STEM područja snažan kapacitet za podršku i partnerstvo s obrazovnim i drugim institucijama (uključujući knjižnice) ima Institut za razvoj i inovativnost mladih (IRM) koji organizira brojne projekte s ciljem

³⁷⁰ Usp. Nacrt Strategije Hrvatskog knjižničarstva 2016 .- 2020. URL: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1850> (2020-12-14)

³⁷¹ Ibid.

³⁷² Usp. Projekti i akcije: Gradska knjižnica Rijeka. URL: <https://gkr.hr/O-nama/Projekti-i-akcije> (2020-12-15)

povećanja pristupa tehnologiji i edukaciji za što veći broj djece i mladih u Hrvatskoj i inozemstvu. Jedan od projekata koji se direktno odnosi na narodne knjižnice je „STEM Revolucija se nastavlja – Knjižnice“, a njime se nastoji ojačati narodne knjižnice da postanu središta razvoja digitalnih kompetencija u okviru lokalnih zajednica kroz doniranje uređaja micro:bit za programiranje za besplatne radionice i posudbu u knjižnicama. Zanimljiv projekt za narodne knjižnice može biti i „Digitalne knjižnice za lokalni razvoj“ kojim se nastoji osnažiti djecu i odrasle da kroz stjecanje digitalnih kompetencija i STEM znanja postanu kreatori znanja i održivog razvoja u lokalnim zajednicama u Hrvatskoj i Švicarskoj.³⁷³ Knjižnice bi također mogle pokušati uspostaviti suradnju s institucijama i ustanovama za obrazovanje odraslih i visokim učilištima, a trenutno možda jedan od najpropulzivnijih kandidata u tom pogledu u Hrvatskoj je Algebra kao vodeći hrvatski i regionalni privatni obrazovni sustav, ponajprije u području digitalnih tehnologija.

Istražujući internetske stranice reprezentativnih europskih, američkih, australskih i hrvatskih narodnih knjižnica možemo zaključiti da za najbolje primjere vrijede slična obilježja budući da je i knjižnična zajednica dio jednog šireg globalnog konteksta. Ono što smo posebno ustanovili, a vrijedi za američke knjižnice je da u odnosu na naše knjižnice stavljaju veći naglasak na protore za kreativno stvaranje tzv. *makerspaces* u sklopu knjižnica, poslovne informacije i programe, istraživanje rodoslovlja (genealogija) i povijesti lokalne zajednice. U pogledu Poslovnih knjižnica već smo u teoretskom dijelu istaknuli predanost američkih knjižnica pružanju podrške ekonomskom razvoju lokalne zajednice pa otud ne iznenađuju informacije dobivene pregledom knjižničnih internetskih stranica. Također, ohrabruje saznanje da su se i neke hrvatske knjižnice počele intenzivnije baviti poslovnim temama npr. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac i Gradska knjižnica Rijeka. S obzirom na visok stupanj inovativnosti i kreativnosti u pristupu vezanom uz dizajn i isporuku usluga, organizacije projektnih aktivnosti i drugo možemo naglasiti angažman i doprinos Gradske knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica. Nadalje, nismo primijetili da se europske i hrvatske knjižnice bave temom rodoslovlja ili genealogije dok je to u američkim knjižnicama uobičajena praksa.

³⁷³ Usp. O nama: Croatian Makers. URL: <https://croatianmakers.hr/hr/o-nama/> (2020-12-15)

7 Zaključak

Tema učenja tijekom cijelog života već samim pojmom intrigira istraživanje, s jedne strane izazivajući svojevrsan strah ako učenje promatramo kao puku nužnost i potrebu radi opstanka i preživljavanja u današnjem društvu, dok s druge strane izaziva uzbuđenje radi potencijalnih novih prilika za spoznavanje, istraživanje i razvoj. U ovom radu temu cjeloživotnog učenja promatrali smo u okviru knjižničarstva, konkretno narodnih knjižnica, smatrajući upravo njih najbližima čovjeku kao pojedincu (i svim skupinama ljudi neovisno o dobi, spolu, stupnju obrazovanja i drugim kategorijama) te najprijemčljivijima i pogodnima za raznovrsne programe i aktivnosti. Cilj je bio proučiti, istražiti, dati pregled, jednu što cjelovitiju sliku mogućnosti i potencijala za cjeloživotno učenje u narodnim knjižnicama, a sve to u kontekstu globalnog i tehnološki promjenjivog okruženja.

U europskom okviru, knjižnična zajednica je unatoč određenim početnim preprekama ipak prepoznata kao značajan faktor u procesima cjeloživotnog učenja i obrazovanja te smo kroz ovaj rad, među ostalim, upoznali i određene smjernice i strateške dokumente krovnih knjižničarskih i europskih institucija. Tako možemo još jednom istaknuti da IFLA/UNESCO u svom „Manifestu za narodne knjižnice“ kao jednu od ključnih knjižničnih aktivnosti navodi pružanje podrške individualnom obrazovanju, odnosno na vlastiti način usmjerenom obrazovanju te pružanje prilike za osobni kreativni razvoj dok Europsko Vijeće za obrazovanje, mlade, kulturu i sport u svom izvješću iz 2015. godine ističe ulogu narodnih knjižnica kao okruženja otvorena za učenje, usvajanje digitalnih vještina, inovativnih pedagogija i socijalne inkluzije. Kao što je već istaknuto u radu budućnost obrazovanja sve više karakterizira individualizacija i diferencijacija te naglasak na neformalnom i informalnom obrazovanju što automatski implicira potencijal za narodne knjižnice.

Narodne knjižnice je važno promatrati u kontekstu njihovih lokalnih zajednica praćenjem i uvažavanjem potreba korisnika radi što bolje prilagodbe ciljnim skupinama, a posredno i održivosti knjižničnih programa. Za knjižnice je važna i prepoznatost od strane lokalne samouprave jer bez dostatne podrške upitna je i u tom pogledu održivost svih knjižničnih programa. Posljednjih godina intenzivno se u stručnim krugovima, ali i informativnim medijima, spominje pojam održivog razvoja koji na određeni način involvira i knjižnice i to ne samo kao potencijalnu temu za učenje, već često u pitanje dolazi i održivost samih knjižnica.

Zato je za knjižnice danas možda još važnije da ne prestanu uvijek iznova propitivati svoju ulogu u promjenjivom okruženju u kojem djeluju da bi svojim korisnicima mogle pružiti potrebne i kvalitetne usluge.

Dosta prostora u ovom radu posvetili smo informacijskim i komunikacijskim tehnologijama jer je neizostavna njihova uloga u suvremenom društvu pa i u području knjižničarstva. U tom pogledu otkrili smo da postoje razne mogućnosti za primjenu tehnologije u knjižnicama koje olakšavaju, približavaju informacije i znanje korisnicima, ali istovremeno postavljaju nove zahtjeve u pogledu njihove implementacije i vještina korištenja (zadaci za upravitelje, knjižničare i potencijalne korisnike). Informacijske i komunikacijske tehnologije mijenjaju i sam način izvođenja obrazovnog procesa, pa postoji mogućnost elektronskog učenja na daljinu i upotrebe videokonferencija. O tehnologiji se u društvu često govori kao nečemu što dovodi do međusobnog otuđenja ljudi, ali proučavanjem ove teme naišli smo na opise i primjere koje otkrivaju jednu drugu dimenziju tehnologije, i to kao one koja spaja pojedince, zajednice, otvara neke nove horizonte u pogledu komunikacije i razmjene znanja, ekspertize, iskustva i vještina (npr. knjižnice kao središta za „povezano učenje“ i korištenje „otvorenih obrazovnih sadržaja“).

Kao dio ponude obrazovnih programa u kontekstu cjeloživotnog učenja je i informacijsko, informatičko i medijsko opismenjavanje, odnosno osposobljavanje za sam proces snalaženja i učenja u tehnologiziranom i digitaliziranom okruženju. Narodne knjižnice imaju potencijal za razne vrste poučavanja, za razne vrste programa, tako mogu biti podrška formalnom, neformalnom i informalnom učenju, pristupačne su i otvorene gotovo za sve dobne skupine korisnika, a raspoložu zbirkom koja pokriva širok spektar znanstvenih područja. I samostalnim čitanjem knjiga (beletristike i publicistike) iz užitka možemo mnogo naučiti, ali da bismo neka znanja skrivena u knjigama (može i e-knjigama) zaista i primijenili na sebi, u svom životu, obitelji, poslu, hobijima ponekad nam je potrebna snažnija potpora stručnjaka i praktičara, a tu se možda upravo krije potencijal edukativnih programa u knjižnicama. Pitanje je u kojoj mjeri određeni programi mogu biti formalizirani i kredibilni (s obzirom na zahtjeve regulative, organizacije, kadrova, struke, prilike za suradnju i napose financijskih mogućnosti).

Pitanje je i u kojoj mjeri sami knjižničari trebaju i mogu biti osposobljeni za različite uloge (npr. u američkim knjižnicama postoje knjižničari specijalizirani za poslovne teme, a u nekim našim knjižnicama postoje knjižničari koji su istovremeno i odgojitelji po struci). Knjižnicama preostaje i mogućnost suradnje s vanjskim stručnjacima i suradnicima koji su osposobljeni za željene teme npr. razne udruge, ustanove za obrazovanje odraslih, sveučilišta, privatne

obrazovne institucije i druge mogućnosti. S obzirom na proučenu literaturu i neke praktične primjere možemo konstatirati da je za knjižnice možda najbolja opcija eksperimentiranje i poduzimanje manjih koraka (barem ispočetka), a vidjeli smo da postoje brojne ideje, razne mogućnosti za suradnju pa i potencijali europskih fondova koji sami usmjeravaju određene aktivnosti i pružaju financijsku podršku (naravno ukoliko se knjižnice u tome mogu pronaći na nekoj idejnoj razini). Konkretni primjeri pokazuju da su mnoga teoretska razmatranja ostvaruju i u praksi te da prostora za djelovanje svakako ima. Razvidno je da postoje odlični primjeri u svijetu i Europi koji govore u prilog knjižnicama kao rasadnicima znanja, kreativnosti i inovativnosti. Također i u Hrvatskoj postoje primjeri dobre prakse koji pružaju nadu da se slične aktivnosti i primjeri mogu primijeniti i u drugim sredinama.

Unatoč svemu možemo se zapitati da li nam zaista informacijsko društvo i digitalno okruženje u koje se smješta i knjižničarska struka, pruža više potencijala, više mogućnosti, pa i za učenje? Možemo zaključiti da novo okruženje zaista nosi potencijale, ponajprije kroz razvoj tehnologije, približavajući nam prilike i mogućnosti za učenje i sudjelovanje u aktivnostima koje prije nisu bile toliko dostupne. Danas se gotovo sve zbiva brzo, informacije brže putuju, ljudi se brže povezuju i tako nastaju jedna dinamična okruženja koja mogu biti okidač za inovativno i kreativno stvaranje i učenje. Međutim, takva okruženja istovremeno predstavljaju i izazove, na primjer informacija nadohvat ruke može nam predstavljati lažnu sigurnost da već nešto znamo i da lakša dostupnost prejudicira znanje. Također, tu su i brojna druga pitanja koja mogu izroniti u ovom kontekstu npr. pitanja privatnosti, povjerenja, sigurnosti mrežnog okruženja i druga o kojima ovdje nije bilo riječ, ali koja bi na indirektan način mogla isto imati utjecaja na ostvarenje aktivnosti i procesa o kojima smo govorili.

Ipak sve ponajviše ovisi o nama samima, o svakom pojedincu i njegovim naporima za slobodom, znanjem i istinom, a uvijek je lakše kad imamo podršku od drugih, ali i kad dajemo podršku drugima. Pitanje je i koliko zaista zahvaćamo u ono što radimo i/ili učimo, koliko učenjem bivamo, koliko jesmo? Postajemo li kroz proces učenja i spoznavanja, kvalitetniji, svjesniji i slobodniji ljudi? Naposljetku, bez obzira na odgovore možemo biti zahvalni za ono što jesmo i ono što imamo u sadašnjosti jer možda otkrijemo da je velik dio onog za čime tragamo već negdje u nama samima... A knjižnice? Smatramo da one nisu i ne mogu biti samo čuvarice znanja čovječanstva, već netko tko nas uvijek iznova podsjeća koliko je fascinantan ovaj život te nam stalno otkriva neke nove puteve, neke nove mogućnosti.... Knjižnice su kao svjetionici, krijesnice na našem putu koji nam i u težim, tamnijim vremenima i razdobljima svojim bogatstvom, svojim knjigama i sadržajima uvijek iznova osvjetljavaju put i pomažu da

idemo naprijed i bolje razumijemo sebe, druge i svijet oko nas – vidljiv, ali i onaj drugi osjetilima manje vidljiv...

8 Literatura

- Aiyebilehin, James Afebuameh; Onyam, Ijeoma Dora; Akpom, C. C. Creating Makerspaces in Nigerian Public Libraries as a Strategy for Attaining National Integration and Development. // International Journal of Knowledge Content Development & Technology Vol.8, No. 4, 19 – 31 (December 2018). URL: <https://doi.org/10.5865/IJKCT.2018.8.4.019>
- Akaparobore, Daniel O. The Role of Public Libraries in Promoting Adult Education in Nigeria. // Library Philosophy and Practice 453 (2011). URL: <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/453>
- Alberta Municipal Affairs Public Library Services Branch. Standards and Best Practices for Public Libraries in Alberta, (2010)
- Arhiva obavijesti. URL: http://www.knjiznica-sibenik.hr/arhiva_obavijesti.html (2020-11-22)
- Bielich, Ana. Cjeloživotno učenje i odgovornost za održivi razvoj – solucija za žene: Lifelong learning and responsibility for sustainable development – solution for women // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / uredili Vinka Uzelac, Lidija Vujičić, Željko Boneta. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 3, str.: 139 – 143. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_3.pdf
- Bielich, Ana. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj kao izlazak iz krize pri emigracijskom kulturnom šoku – novozelandsko i australsko iskustvo: Lifelong learning for sustainable development as help during cultural shock crisis – New Zeland and Australian experience //Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice, Editors Vinka Uzelac, Lidija Vujičić Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2, str. 385 – 388. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf
- Biography: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/teen-subject/biography/> (2020-11-14)
- Birmingham City Council. URL: https://www.birmingham.gov.uk/info/50161/courses_training_and_learning/1519/learning_services_at_the_library (2020-11-12)
- Birmingham City Council. URL: https://www.birmingham.gov.uk/info/50161/courses_training_and_learning/1516/find_a_course (2020-11-12)
- Blackburn, Fiona. Something for Everyone: Learning and Learning Technologies in Public Library. // Australian Library Journal; Kingston 59, 3 (2010)
- Blogs, Podcasts & Publications: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/blogs-publications/#blogs> (2020-11-15)
- Brighton & Hove Libraries URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/children-and-learning/home-education/how-educate-your-child-home> (2020-11-12)
- Brighton & Hove Libraries URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/families-children-and-learning/family-learning-online-classroom> (2020-11-12)

- Brighton & Hove Libraries URL: <https://www.brighton-hove.gov.uk/libraries-leisure-and-arts/libraries> (2020-11-12)
- Buljubašić-Kuzmanović, Vesna. Održivi razvoj i cjeloživotno učenje: Sustainable development and lifelong learning //Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice, Editors Vinka Uzelac, Lidija VujičićRijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2, str. 327 – 332.
- Chicago Public Library- DigitalLearn. URL: <https://chipublib.digitallearn.org/> (2020-11-14)
- Conache, Maria, Ramona Dima, and Andreea Mutu. A Comparative Analysis of MOOC (Massive Open Online Course) Platforms.// Informatica Economica 20, no. 2 (2016) URL: <https://doi.org/10.12948/issn14531305/20.2.2016.01>
- Cornanicova, Rozalia. Education of seniors as a part of lifelong learning of the man // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 78 – 85.
- Crawford, John. Employability, informal learning and the role of the public library. // Information Literacy and Lifelong Learning / Crawford, John; Irving, Christine. Oxford; Cambridge; New Delhy, 2013. str. 177-210.
- De Bibliotheek Venlo URL: <https://www.bibliotheekvenlo.nl/home.html> (2020-11-08)
- Deschamps, Ryan. That's 'E' for "Everyone": The Future of E-Learning in Public Libraries. // Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research 1, no. 1 (2006). URL: <http://davinci.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/127> (2017-03-23)
- Devon libraries. URL: <https://www.devonlibraries.org.uk/web/arena/children> (2020-11-12)
- Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba. URL: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/> (2020-11-19)
- Dinevski, Dejan. Open Educational Resources and Lifelong Learning. // In ITI 2008 - 30th International Conference on Information Technology Interfaces, 2008.Str. 117–122. URL: <https://doi.org/10.1109/ITI.2008.4588393>. (2020-09-27)
- Dovedan, Zdravko; Stancic, Hrvoje; Vuckovic, Kristina; Lazic, Nikolaj; Information technology for learning organisations and lifelong learning // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava)str. 93 – 99.
- Dugdale, Christine. Helping today's students to become tomorrow's self-learners: Are new and converged roles for academics and librarians necessary in the 'wired' learning organisation? // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 111 – 123.
- Dömsödy, Andrea; Pallos, Zsuzsanna; The importance of librarian methods in environmental education in knowledge society // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society:

- learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 86 – 92.
- Elearning for Public Libraries: Research and Environmental Scan / Prepared by Rosanne Rensetti. Southern Ontario Library Service, December 2011. URL: <https://www.webjunction.org/news/webjunction/libraries-selected-2019-smart-spaces.html> (2020-06-03)
- eLearning: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/elearning/> (2020-11-15)
- European Area and Lifelong Learning, URL: http://viaa.gov.lv/files/free/48/748/pol_10_com_en.pdf. (2020-01-19)
- Gilton, Dona L., Lifelong Learning in Public Libraries: Principles, Programs and People; Scarcrow press, 2012.
- Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“. URL: <http://www.gkka.hr/> (2020-12-13)
- Gradska knjižnica Rijeka. URL: <https://gkr.hr/> (2020-11-18)
- Gradska knjižnica Zadar. URL: <https://www.gkzd.hr/> (2020-11-22)
- Haggstrom, B. M. The Role of Libraries in Lifelong Learning. Final Report of the IFLA Project under the Section for Public Libraries. // International Federation of Library Associations and Institutions (NJ1), 2004.
- Hajdin, Ljubimka. Dijalog – jedan od uvjeta cjeloživotnog učenja i održivog razvoja: Dialogue – one of conditions for lifelong learning and sustainable development // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2. str. 233 - 238. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf
- History fair: Online resource: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/teen-subject/history-fair/> (2020-11-14)
- Holcomb, Stephanie; Dunford, Amy; Idowu, Fopefoluwa. Public Libraries: A Community's Connection for Career Services. New Brunswick, N. J. Rutgers, Edward Bloustein School of Planning and Public Policy, 2019.
- Horvat, Aleksandra. Cjeloživotno učenje knjižničara u Hrvatskoj: stanje i mogućnosti. // Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2009. str. 21 – 36. URL: <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>
- Houghton, Kirralie, Marcus Foth, and Evonne Miller. The Local Library across the Digital and Physical City: Opportunities for Economic Development. // Commonwealth Journal of Local Governance, July (2014), str. 39 – 60. URL: <https://doi.org/10.5130/cjlg.v0i0.4062>. (2020-03-11)
- Huysmans, Frank. Promoting Media and Information Literacy in Libraries // Research for Culture Committee: Public Libraries - Their New Role / Policy department B: Structural and cohesion policies, European Parliament. Brussels: European Union, 2016. str. 49 – 67. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU%282016%29585882_EN.pdf
- Interreg Latvia-Lietuva - LLI-89 Creation of Network of Family Digital Activity Hubs for Wellbeing and Education Support in Eastern Aukštaitija and Southern Latgale (Network-DigiHubs) URL: <https://latlit.eu/creation-of-network-of-family-digital-activity-hubs->

- [for-wellbeing-and-education-support-in-eastern-aukstaitja-and-southern-latgale/](#)
(2020-11-07)
- Irvall, Brigitta; Nielson, Gyda Skat. IFLA Checklist: Access to Libraries for Persons with Disabilities, IFLA Profess, No. 89, 2005. URL: <https://archive.ifla.org/VII/s9/nd1/iflapr-89e.pdf> (2020-12-11)
- Irving, Christine. Recognising information literacy as an early-years' issue. // Information Literacy and Lifelong Learning / Crawford, John; Irving, Christine. Oxford; Cambridge; New Delhy, 2013. str. 59 - 86.
- Katić, M. Poslovno knjižničarstvo u Hrvatskoj: budućnost ili utopija? // KNJIŽNIČARSTVO: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema 1/2 (2017) str. (103 – 116)
- Katona Yószef Könyvtár URL: <http://www.bacstudastar.hu/home> (2020-11-02)
- Klapan, Anita; Vrcelj, Sofija; Kušić, Siniša. Cjeloživotno učenje i održivi razvoj - potreba redizajniranja odgojno - obrazovnih programa: Lifelong learning and sustainable development - need for redesign of educational programmes // Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 1. Str.:287 – 292. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf
- Knjižnica i čitaonica Fran Galović Koprivnica. URL: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/> (2020-11-17)
- Knjižnica i čitaonica grada Preloga. URL: <https://knjiznica-prelog.webs.com/> (2020-11-18)
- Knjižnice grada Zagreba. URL: <http://www.kgz.hr/hr> (2020-11-19)
- Kuhne, Brigitte. DERAL – Distance Education in Rural Areas via Libraries // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 224 – 230.
- Lay, Vladimir; Puđak, Jelena. Sociološke dimenzije odgoja i obrazovnja za održivi razvoj: The sociological dimensions of education for sustainable development // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj: Lifelong Learning for Sustainable Development / uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić, vol. 3. Sv.1. Rijeka: Učiteljski fakultet sveučilišta, 2008. str. 95 – 105. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf
- Learning: Chicago Public Library. URL: <https://www.chipublib.org/resources-types/learning/> (2020-11-14)
- Library. // Australian Library Journal; Kingston 59, no. 3 (2010): 118–126.
- Lison, Barbara; Reip, Natascha. The New Role of Public Libraries in Local Communities // Research for Culture Committee: Public Libraries - Their New Role / Policy department B: Structural and cohesion policies, European Parliament. Brussels: European Union, 2016. Str. 1 – 47
URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/585882/IPOL_STU%282016%29585882_EN.pdf
- Local History & Genealogy: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/history-genealogy/#rg> (2020-11-15)
- Loomen. URL: <https://loomen.carnet.hr/mod/book/view.php?id=413809> (2020-12-05)

- Los Angeles Public Library. URL: <https://www.lapl.org> (2020-11-12)
- Ljubljana City Library. URL: <https://eng.mklj.si/index.php/branches/oton-zupancic-library>. (2020-11-08)
- Mango languages <https://mangolanguages.com/libraries/> (2020-12-11)
- Martzoukou, Konstantina. Re-establishing Values, Constructing New Missions: The Value of the Modern Library in the Development of Digital and Information Literacy in Public Life. // *Minds alive: libraries and archives now* / edited by Patricia Demers; Toni Samek. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 2020. str. 63 – 84. URL: <https://doi.org/10.3138/9781487531881-010>
- Mason, Marilyn Gell; Chesemore, Sarah; Van Noord, Rachel. E-learning's next wave. // *Library Journal* November 15, 2006. Str 40 – 43, URL: <http://lj.libraryjournal.com/2006/11/technology/e-learnings-next-wave/> (2017-03-24)
- Massive Open Online Course). // *Platforms.Informatica Economica* 20, no. 2/2016 (2016): 4 14. <https://doi.org/10.12948/issn14531305/20.2.2016.01>.
- Mersand, Shanon; Gasco-Hernandez, Mila; Udoh, Emanuel, Gill Garcia, J. Ramon. Public Libraries as Anchor Institutions in Smart Communities: Current Practices and Future Development. // *Proceedings of the 52nd Hawaii International Conference on System Sciences*, 2019. URL: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/bitstream/10125/59766/0326.pdf>
- Milutinović, Jovana. Ideje o društvu znanja i cjeloživotnom učenju: Ideas on knowledge society and lifelong learning // *Cjeloživotno Učenje Za Održivi Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development* / uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2. str. 37 - 42 URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf
- Nacrt Strategije Hrvatskog knjižničarstva 2016 .- 2020. URL: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1850> (2020-12-14)
- Nikić, Stevo; Kovilić, Marija; Brković, Ivan. Perspektive visokog obrazovanja u kontekstu multimedijalne kulture.// *Novi Pristupi Sustavu Cjeloživotnog Obrazovanja* / uredili Mila Nadrljanski, Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016., n.d. str.17 - 29
- Nygren, Eke. The Public Library as a Community Hub for Connected Learning. // *Information and Data Literacy: The Role of the Library*. Oakville, ON: Apple Academic Press, 2016. str. 21 – 40. URL: <http://library.ifla.org/1014/1/167-nygren-en.pdf>
- O centru: Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH. URL: <http://cssu.nsk.hr/o-centru/> (2020-11-19)
- O nama: Croatian Makers. URL: <https://croatianmakers.hr/hr/o-nama/> (2020-12-15)
- O projektu: Zaklada Delmata. URL: <http://delmata.org/o-projektu> (2020-11-22)
- Online Resources: The Seattle Public Library URL: <https://www.spl.org/online-resources> (2020-11-14)
- Online tečajevi za učenje stranih jezika: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu . URL: <https://www.nsk.hr/online-tecajevi-za-ucenje-stranih-jezika/> (2020-12-11)
- Pintarić, Božica. Cjeloživotno učenje – kreiranje osobnosti i okruženja dječjeg vrtića: Lifelong learning - personal growth and the kindergarten context // *Cjeloživotno Učenje Za Održivi*

- Razvoj = Lifelong Learning for Sustainable Development / Urednice, Editors Vinka Uzelac, Lidija VujičićRijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. Vol. 3, sv. 2. Str. 219-224.URL:https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_2.pdf
- Poslovna knjižnica – Informacijsko-poslovni centar Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac URL: <http://www.poslovna-knjiznica.com/> (2020-12-13)
- Priručnik “Videokonferencije u nastavi”// Projekt:“e-škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot projekt)“, Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARnet, Zagreb, 2017. URL: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2016/12/Priru%C4%8Dnik_Videokonferencije.pdf
- Program, Classes & Exhibits: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/programs-and-classes/> (2020-11-15)
- Programs & Services |The Seattle Public Library. URL: <https://www.spl.org/programs-and-services> (2020-11-14)
- Projekti i akcije – Gradska knjižnica Rijeka. URL: <https://gkr.hr/O-nama/Projekti-i-akcije> (2020-12-15)
- Public libraries in Finland URL: <https://www.libraries.fi/> (2020-11-07)
- Rogić, Ana-Marija. Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija. Acta Iadertina, 11 (2014), 49 -6 7
- Sabolović-Krajina, Dijana. Inovativnost u knjižnicama-primjer prakse knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1-2 (2015). URL: <https://hrcak.srce.hr/143640>
- San Francisco Public Library. URL: <https://sfpl.org> (2020-11-12)
- Slabinac, Maša. Kako učiti? // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog obrazovanja / uredili Mila Nadrljanski; Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 45 – 52.
- Slavic, Aida; Lasic – Lazic, Jadranka. The role of the library in developing information literacy and life-long learning skills // Proceedings of the 7th International BOBCATSSS-Symposium, Bratislava, Slovak Republic, 25th-27th January, 1999: learning society: learning organisation: lifelong learning / editors Sandra Beheim [etal.] International BOBCATSSS-Symposium (7; 1999; Bratislava) str. 412 – 421.
- Special Collections and Rare Books Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/books-video-music/specialized-collections/>(2020-11-15)
- Standards and Best Practices for Public Libraries in Alberta / Alberta Municipal Affairs Public Library Services Branch. 2010. URL: <https://open.alberta.ca/dataset/029c9968-811f-4030-8b9a-e4bdd01b6db9/resource/4729a097-0504-4a7c-803b-5bea1997294a/download/2010-standardsapprovedfin85821.pdf>(2020-12-5)
- Stipetić Šušak, Jelena. Informacijsko opismenjavanje u narodnim knjižnicama:Information literacy in public libraries. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, ¾ (2016), 93-102. URL: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/VBH_3_4_2016_93_102%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/VBH_3_4_2016_93_102%20(1).pdf)
- Stuhk, V. Sarita; Taksande, G. Pratibha. The Role of Librarians in a Knowledge Society through Social Networking Sites // International Journal of Advances in Computing and Management, 8(1), (2019), 8 – 12. URL: http://www.dypimca.ac.in/images/NAAC2019/IJCAM_JAN-JUN_19.pdf#page=11

- Špiranec, Sonja. Informacijska pismenost: Ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju, godište III, 2003. <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (2020-12-14)
- Špiranec, Sonja, Lasić-Lazić, Jadranka. Obrazovna Uloga Knjižnica Priprema Građana Za Europu Znanja // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 1 (2005). Str. 46 - 55
- Teens: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/teens/> (2020-11-15)
- The Association of Specialized Government and Cooperative Library Agencies: Library Services for People with Disabilities Policy URL: <http://www.ala.org/asgcla/resources/libraryservices> (2020-12-10)
- The IFLA Public Library Service Guidelines: 2nd completely revised edition. / Editors Christie Koontz, Barbara Gubbin. Berlin / Munich: De Gruyter Saur, 2010
- The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development / [International Federation of Library Associations and Institutions]. Ed. for the Section of Public Libraries by Philip Gill et. al. - München : Saur, 2001.
- The New York Public Library Archives & Manuscripts. URL: <http://archives.nypl.org/about> (2020-11-12)
- The New York Public Library. URL: <https://www.nypl.org/> (2020-11-12)
- The Northern Ireland Library Authority (Libraries NI). URL: <https://www.librariesni.org.uk/Services/Pages/Learning.aspx> (2020-11-07)
- The Seattle Public Library: Special Collections Online. URL: <https://cdm16118.contentdm.oclc.org/digital/> (2020-11-14)
- Topoteka Prelog: Naša povijest, naš arhiv. URL: <https://prelog.topoteka.net/> (2020-11-18)
- Trondheim Public Library. URL: <https://biblioteket.trondheim.kommune.no/> (2020-11-08)
- Program, Classes & Exhibits: Toronto Public Library. URL: <https://www.torontopubliclibrary.ca/programs-and-classes/> (2020-11-15)
- Vlahović, Boško. Budućnost obrazovanja – izazovi tendencije // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog obrazovanja / uredili Mila Nadrljanski, Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 63 - 79
- Vujičić, Lidija. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj iz perspektive kulture odgojno-obrazovne ustanove: Lifelong learning for sustainable development from the perspective of culture of educational institutions // Cjeloživotno učenje za održivi razvoj: Lifelong learning for sustainable development / uredile Vinka Uzelac, Lidija Vujičić. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta, 2008. str. 125 – 131. URL: https://www.ufri.uniri.hr/files/izdavacka_djelatnost/cuzor_1.pdf
- WebJunction Course Catalog. URL: <https://learn.webjunction.org/> (2020-11-26)
- WebJunction: The learning space for libraries. URL: <https://www.webjunction.org/news/webjunction/libraries-selected-2019-smart-spaces.html> (2020-06-03)
- Wilcox, Paul; Monobe, Dale (2020). Matrix of Humanistic Lifelong Learning for Public Libraries // Public Library Quarterly (2020). URL: <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1754056> (2021-04-03)

- Willett, Rebekah. Learning through making in public libraries: theories, practices and tensions. // Learning, Media and Technology (2017). URL: <https://doi.org/10.1080/17439884.2017.1369107>
- Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19, 98/19): Zakon.hr URL: [https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEicama-i-knji%C5%BEi%C4%8Dnoj-djelatnosti\(2020-12-14\)](https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEicama-i-knji%C5%BEi%C4%8Dnoj-djelatnosti(2020-12-14))
- Zubčić, Miljenko. Kurikulumska struktura suvremene srednje škole // Novi pristupi sustavu cjeloživotnog učenja / urednici Mila Nadrljanski; Đorđe Nadrljanski. Split: Redak, 2016. str. 279 – 300

Potentials for lifelong learning and education in public libraries

Abstract

Aiming to obtain a most wholesome survey of potentials for lifelong learning and education in public libraries possible, the thesis analyses various aspects of the concept of lifelong learning and education, from definitions and forms to impacts of technologically changing environment the learning is taking place in nowadays. Through analysis of directions and documents of European umbrella institutions in librarianship related to the concept of lifelong learning and education, in its first part the thesis is placed within an institutional and political context. Public libraries are scrutinized as one of key factors in educational and innovative processes in the context of their local communities and the relevance of collaboration and partnership with other factors in the area is stressed out. Omnipresent information and communication technologies affect the process of learning and delivery of knowledge while at the same time setting up challenges and requirements for additional skills for their use. The technologies are first and foremost viewed in the sense of their role in transmission of knowledge, of expertise and skills among the participating and interested participants and also in the sense of alleviating and transforming of the processes related to the transmission of educational contents. In that respect, among other details, remote e-learning and its application in librarianship stands out, as do open learning sources as examples of free and creative approach to research and learning in public libraries.

The subject of lifelong learning and education is also dealt with by observing the needs of the very users of public libraries, that is, of target groups of users by differentiated elements such as gender, age and other specifics. The thesis also gives a review of contents and programs for learning in public libraries by putting accent to information literacy as a peculiar precondition for lifelong education. Alongside some other aspects, potentials of public libraries, in principle holding rich and diversified book collections, are hidden in giving support to formal, informal and non-formal learning to various profiles and age groups of users. In closing, based on research of web pages of representational public libraries in countries like USA, Canada, Australia and some countries of the European Union including Croatia, the thesis quotes examples of good practice with programs of lifelong learning. Quoted examples reaffirm the

role of public libraries as centers of innovativeness and creativity signaling on to potentials of such practices in other places.

Synthesis of various aspects and ways of looking at the concept of lifelong learning provides us with better understanding of potentials and possibilities for its implementation and development in the area of librarianship. Comparison of different approaches and aspects of lifelong learning brings to awareness about the existence of various motives related to the discourse. At that, humanistic features are given precedence before market, political and other categories to evade worries about learning falling into a pit of decadence. Finally, the thesis itself presents a kind of search for sense and true cognition through educational activities in the set discourse. True humanism implies acceptance of individual responsibility, however freedom is not exhausted through devotion and work that present just one aspect of its expression. Likewise, perceptions and cognitions of capacities of the libraries stemming from this work are just drops in the spectrum of the potential each moment and each situation holds, while acceptance of what there exists is most often a decisive step into their unlocking and making come true.

Key words: lifelong learning, lifelong education, public libraries, programs of lifelong learning innovativeness and creativity in learning, open education sources, humanism.

9 Popis slika

Slika 1 Matrica humanističkog cjeloživotnog učenja za narodne knjižnice.....	23
Slika 2 FabLab Devon	67
Slika 3 Naslovna stranica digitalne zbirke - Chicago Public Library Digital Collections.....	72
Slika 4 Naslovna stranica Häme – Wiki.....	76
Slika 5 TedxKoprivnicaLibrary.....	87
Slika 6 Topoteka Prelog.....	89